

Globalisering på norsk

*En undersøkelse av de politiske partienes representasjoner av
globaliseringsbegrepet*

Carl Endre Espeland

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

15. september 2005

Forord

Jeg vil rette en takk til alle som har vært til hjelp for denne oppgavens tilblivelse. Spesielt vil jeg takke min hovedveileder, Iver B. Neumann, som har vært en effektiv drivkraft og gitt nyttige innspill. Videre vil jeg takke min bi-veileder, Arvid Fennefoss, for mye og nyttig kritikk og diskusjon.

Underveis har jeg også hatt andre gode hjelpere. Takk til Sveinung og Thor Christian for konstruktiv kritikk og nyttige diskusjoner. Presskannen har, på sin måte, også vært en viktig bidragsyter.

Til Silje og Jesper.

Blindern, september 2005

Carl Endre Espeland

Sammendrag

Denne oppgavens tema er globaliseringsbegrepets meningsinnhold slik det brukes blant politiske partier i Norge. I oppgaven spør jeg *hvordan ideen om globalisering konstrueres i det politiske felt, og hvilke implikasjoner ordets (ulike) betydning(er) får for den politiske debatten?* Formålet er å belyse hvordan ideen om globalisering rammes inn av de ulike politiske partiene i Norge, og hvilke konsekvenser de mener globaliseringen vil og/eller bør få for dem som berøres. Videre ønsker jeg å se på hvordan ”globalisering” brukes som strategier i lys av den generelle politiske debatten. Jeg har delt dette opp i følgende delspørsmål:

- *Hvilke kontekstuelle rammer står sentralt for den aktuelle globaliseringsdiskursen?*
- *Hvordan representerer globaliseringsmeldingen diskursen, og hvordan påvirker meldingen partienes representasjoner?*
- *Hvordan representeres ideen om globalisering (på globalt og nasjonalt nivå) hos de ulike politiske partiene?*
- *Hvordan brukes representasjonene som politisk retorikk?*
- *Hvilke subjektposisjoner skapes i den aktuelle globaliseringsdiskursen?*

Til grunn for analysen har jeg lagt tre dokument hvor de ulike partiene forholder seg direkte til begrepet globalisering, og aktivt forsøker å gi dette bestemte meninger. Disse dokumentene er Stortingsmelding nr. 19 (2002-2003) *En verden av muligheter – globaliseringens tidsalder og dens utfordringer* (globaliseringsmeldingen), den tilhørende innstillingen fra Utenrikskomiteen og referatet fra debatten omkring denne på Stortinget.

Den analytiske tilnærmingen er basert på diskursanalytisk teori og metode, med noen sentrale poeng fra fenomenologisk teori og teori om politiske bevegelser (social movement-teori) for å utdype diskursteoriens aktørforståelse. Jeg har avgrenset det jeg hevder er noen sentrale strukturelle rammer for begrepets ulike meningsinnhold, basert på studiene av tekstene. Disse kontekstuelle rammene trer frem som tre ulike praksiser som politikerne på ulike måter er forankret i. Disse praksisene er først og fremst det partipolitiske system som i stor grad har vært sentrert rundt industrialiseringen og fremveksten av nasjonalstaten og det nasjonalstatlige system, som er den andre sentrale praksisen. Det tredje momentet jeg trekker frem er den generelle globaliseringsdiskursen, og da særlig den internasjonale fattigdommens rolle i denne diskursen.

I analysen viser jeg hvordan disse praksisene trer frem gjennom de ulike måtene begrepet anvendes på. En sentral påstand er at globaliseringsmeldingen legger opp til et skille mellom et globalt og et nasjonalt aspekt ved globaliseringen – altså ulike representasjoner av globaliseringens

konsekvenser globalt sett, og for Norge som nasjon, basert på en innramming av ordet i blant annet de to diskursene fattigdom/utvikling og nasjonalstat – som føres videre i ordskiftet på Stortinget. I figur 1 under har jeg gitt en skjematisk fremstilling av partienes ulike representasjoner av ”globalisering” på de to nivåene globalt og nasjonalt, og de sentrale diskursene som mobiliseres.

		Globalt/ideologisk nivå	
		Mulighetsorienterte/ økonomidiskurs	Problemorienterte/ politisk diskurs
Nasjonalt/ praktisk nivå	Markedsorienterte/ markedsdiskurs	H, KrF, V	A
	Verdiorienterte/ suverenitetsdiskurs	FrP	SV, Sp

Figur 1: De ulike representasjonenes fordeling blant de politiske partiene.

Jeg argumenterer for at begrepet, slik det brukes om globaliseringens globale aspekter, fylles med et (ideologisk) innhold som passer overens med, og forsterker, det tradisjonelle skillet i politikken langs den økonomisk-baserte høyre-venstre-aksen. Videre viser jeg hvordan skillelinjene i representasjonene av globaliseringens nasjonale aspekter går på tvers av dette tradisjonelle høyre-venstre-skillet, men at den generelle betydningen som tillegges ordet globalisering, og måten de ulike aktørene (de ulike partiene) karakteriserer hverandre på, overskygger disse konfliktlinjene til fordel for den tradisjonelle. På bakgrunn av dette argumenterer jeg for at globaliseringsbegrepet, slik det representeres av politikerne, fungerer som en legitimering av den eksisterende partistrukturen/-forståelsen, og av den nasjonalstatlige forståelsen av verden, og at det bidrar til å marginalisere betydningen av spørsmål, særlig EU-spørsmålet, som utfordrer denne tradisjonelle forståelsesrammen.

Innholdsliste

Forord.....	2
Sammendrag.....	4
1 Innledning.....	9
1.1 Spørsmålsstilling.....	10
1.2 Gangen i oppgaven.....	11
2 Teori.....	13
2.1 Språkteori og konstruksjon av mening.....	13
2.2 Diskurs.....	13
2.3 Sosial praksis.....	16
2.3.1 Viljen til sannhet.....	17
2.3.2 Interne prosedyrer.....	18
2.3.3 Eksterne prosedyrer.....	19
2.4 Diskursiv praksis. Representasjonenes narrative struktur.....	20
2.5 Politikk som krig med andre midler. Fortellinger som strategi.....	21
3 Metode og metodologi.....	25
3.1 Avgrensning og valg av datamateriale.....	25
3.2 Tekstene.....	27
3.3 Analyse av tekst.....	28
3.3.1 Transitivitet, modalitet, metaforer og metonymer.....	29
3.3.2 Intertekstualitet og interdiskursivitet.....	30
3.4 Fremgangsmåte.....	30
4 De sosiale praksiser – rammene.....	33
4.1 Innledning.....	33
4.2 Partipolitisk og nasjonalstatlig praksis.....	33
4.2.1 Laissez-faire, sosialisme og klassekompromiss.....	36
4.3 Den generelle globaliseringsdiskursen.....	36
4.4 Globaliseringsdebatten kommer til Norge.....	42
4.5 Et diskursivt monument: Globaliseringsmeldingen.....	43
5 Globaliseringsmeldingen.....	47
5.1 Innledning.....	47
5.2 Diagnose: Økonomisk globalisering som det normale, men likevel noe nytt.....	48
5.3 Prognose.....	50
5.3.1 Globaliseringen i et globalt perspektiv.....	50
5.3.2 Globaliseringen i et nasjonalt perspektiv.....	54
5.4 Utenrikskomiteens innstilling og overgangen til stortingsdebatten.....	58
5.5 Oppsummering.....	59
6 Diskursens representasjoner på Stortinget.....	61
6.1 Innledning.....	61
6.2 To allianser på to nivå: det globale og det nasjonale.....	61

6.2.1 Det globale og ideologiske nivå.....	62
6.2.2 Det nasjonale og praktiske nivå.....	75
6.3 Oppsummering.....	82
7 Globaliseringsdiskurs og politisk retorikk.....	85
7.1 Innledning.....	85
7.2 Marked eller stat. Ulike handelspolitikker.....	85
7.3 Stedfortredermakt. ”Muligheter” som legitimering.....	88
7.4 Metodologisk nasjonalisme.....	90
7.5 Oppsummering.....	92
8 Diskursenes subjektposisjoner. Reproduksjon av identitet og tradisjonelle skillelinjer.....	95
8.1 Innledning.....	95
8.2 Realistene vs. utopistene/tradisjonalistene.....	95
8.3 De solidariske vs. kapitalistene.....	97
8.4 Stortingsdebatten som arena for reproduksjon av identitet. Globaliseringsdiskursen og reaktualisering av de tradisjonelle skillelinjene.....	98
9 Oppsummering og konklusjon.....	103
Litteratur.....	109
Kilder.....	115

1 INNLEDNING

Formålet med denne oppgaven er å undersøke hvordan (ideen om) globalisering møtes av de politiske partiene i Norge. De politiske partiene er organisasjoner som har vokst frem mer eller mindre parallelt med fremveksten av nasjonalstaten. Det er på mange måter to sider av samme sak; Partiene har tradisjonelt vært organisasjoner som har kjempet om å styre nasjonalstaten. Det har vært hevdet at "the party's over", at de politiske partiene ikke lenger passer med de utfordringer vi står overfor. Dette kan også sees i sammenheng med "de store fortellingens død": de altomfattende fortellingene som strukturerer vår oppfattelse av tilværelsen, som f.eks. troen på Fremskrittets mot et utopia (enten det er det sosialistiske eller det kapitalistiske utopia).

Hva skjer da når disse organisasjonene må forholde seg til ideen om globalisering? Globalisering representerer på mange måter en ny, stor fortelling – en fortelling om hvordan verden ser ut, og hvordan relasjonene mellom verdens ulike deler skal forstås. Som fortelling representerer globalisering potensielt også en antitese til fortellingen om nasjonalstaten – forstått som forestilte kollektiv som grunnlag for inndeling av rom – som er de politiske partienes ankerfeste. Globaliseringsbegrepet baserer seg på en idé om at måten tid og rom strukturerer sosialt liv endrer karakter. Sosialt liv blir tettere knyttet sammen på tvers av etablert tid og rom (Giddens 1997: 52). Dette står i kontrast til ideen om nasjonalstaten, som baserer seg på eksklusjon, et markert skille mellom innsiden og utsiden av geografiske og kulturelle grenser.

Det er skrevet mye om forholdet mellom den tradisjonelle, nasjonale partipolitikken og globaliseringsideen. Noen omtaler globalisering som en myte (Hirst 1997; Hirst & Thompson 2001; Zysman 1996; Weiss 1998), som en ideologi som gir seg ut for å være a-politisk og som dermed har klart å omslutte "alles" tenkemåte, og på denne måten satt politikken ut av spill til fordel for økonomien. Disse argumenterer for at myten må avsløres, og at den nasjonalstatsbaserte politikken må, og kan, gjeninnta kontrollen. Andre anser globaliseringen for å være reell og uunngåelig, men ikke nødvendigvis uproblematisk i sin nåværende form (Beck 2000; Held 2000; Radice 2000; Santos 2002). Disse argumenterer gjerne for at politisk styring må gjenvinnes, men på et annet og høyere nivå enn det nasjonalstatlige, ettersom globaliseringen har gjort nasjonalstaten uegnet som grunnlag for styring.

Generelt kan det vel sies at globalisering ansees som en reell prosess av de fleste. Forskjellene ligger ofte i hvilken verdi som tillegges fenomenet, og hvordan begrepet brukes. Dette siste poenget er særlig interessant når man studerer det politiske felt. Aktørene på dette feltet har andre interesser knyttet til begrepet globalisering enn f.eks. samfunnsviterne som forsøker å analysere begrepet. Politiske partier har, med sin basis i nasjonalstaten, et sett grunnleggende interesser som det er rimelig å anta vil være med på å påvirke deres forståelse av, og dermed

representasjon av, ideen globalisering. "Globalisering" blir f.eks. brukt som begrunnelse for, og forklaring på nødvendigheten av upopulære økonomiske reformer og høy arbeidsledighet i mange europeiske land (Hay & Rosamond 2002; Hay & Watson 2003). Begrepet blir også brukt for å fremheve mer klassiske partipolitiske perspektiver, slik som Beck viser med sine begrep om konservativ, grønn og rød "proteksjonisme" (Beck 2000: 125-128).

Det er på denne bakgrunn jeg ønsker å undersøke hvordan de politiske partiene i Norge håndterer møtet med ideen om globalisering – en idé som i sin grunnleggende form ser ut til å utfordre ideen om nasjonalstaten som det naturlige grunnlaget for styring, og dermed partienes antatte tradisjonelle eksistensgrunnlag. Dette kan gjøres på ulike måter. Jeg har i denne oppgaven valgt å ta utgangspunkt i Stortingsmeldingen *En verden av muligheter – globaliseringens tidsalder og dens utfordringer*. Til denne meldingen følger også en innstilling fra Utenrikskomiteen og et referat fra debatten i Stortinget om temaet.

1.1 SPØRSMÅLSSTILLING

På bakgrunn av dette temaet og materialet vil jeg spørre *hvordan ideen om globalisering konstrueres i det politiske felt, og hvilke implikasjoner ordets (ulike) betydning(er) får for den politiske debatten?* Formålet er å belyse hvordan ideen om globalisering rammes inn av de ulike politiske partiene i Norge, og hvilke konsekvenser de mener globaliseringen vil og/eller bør få for dem som berøres. Jeg vil ta utgangspunkt i følgende delspørsmål for å konkretisere oppgavens hovedspørsmål:

- *Hvilke kontekstuelle rammer står sentralt for den aktuelle globaliseringsdiskursen? Hvilke sosiale praksiser kontekstualiserer diskursen, og hvordan?*
- *Hvordan representerer globaliseringsmeldingen diskursen, og hvordan påvirker meldingen partienes representasjoner? Hvordan rammer meldingen inn globaliseringsfenomenet, og i hvilken grad legger denne innrammingen føringer på diskursen slik den føres av de politiske partiene?*
- *Hvordan representeres ideen om globalisering (på globalt og nasjonalt nivå) hos de ulike politiske partiene? Hvilken diagnose og prognose stilles? Hvilket bilde gis av hva som skjer og hva som er konsekvensene (diagnose), og hvilke handlingsalternativer skisseres som reelle (prognose)?*
- *Hvordan brukes representasjonene som politisk retorikk? Hvilke (tradisjonelle) saker trekkes inn i debatten, og hvordan forankres og legitimeres disse i representasjonene av globalisering?*
- *Hvilke subjektposisjoner skapes i den aktuelle globaliseringsdiskursen? Hvilke diskurser artikuleres for å karakterisere (skille de ulike) aktøren(e) som forsøker å ramme inn*

”globalisering”?

1.2 GANGEN I OPPGAVEN

I neste kapittel gjør jeg rede for de teoretiske perspektivene som ligger til grunn for analysen. Den sentrale tilnærmingen er diskursteori, men vil bli utvidet med noen innsikter fra teorier om politiske bevegelser og fenomenologi. Dette gjøres for å supplere diskursteoriens aktørforståelse og bruk av diskurser som strategier. Diskurs vil, enkelt sagt, forstås som et system for meningsavgrensning. Jeg vil i oppgaven peke på ulike begrepspar for å avgrense ulike diskurser, i det slike begrepspar ganske effektivt peker ut bestemte måter å tilnærme seg noe på, og dermed si noe om hvilken mening som tillegges f.eks. ”globalisering”.

I diskursanalyse er teori og metode to sider av samme sak, og derfor tildels vanskelig å skille ad. Jeg vil imidlertid belyse de mer metodiske aspektene ved diskursanalyse i kapittel 3. Her vil jeg først diskutere valg og avgrensning av datamateriale. Deretter vil jeg gjøre rede for de metodiske grepene som vil stå sentralt for analysen. Her vil intertekstualitet og interdiskursivitet stå sentralt, men jeg vil også ta opp transitivity, modalitet, metaforer og metonymer.

Tekster produseres alltid i en bestemt kontekst, og konteksten vil alltid legge visse føringer og begrensninger på tekstenes innhold og struktur. Rammene for de konkrete tekstene jeg skal se på er tema for oppgavens 4. kapittel. Her vil jeg gjøre rede for noen sentrale aspekter ved det jeg skal kalle den sosiale praksisen, som utgjør ressurser og begrensninger for produksjonen av tekstmaterialet jeg studerer. Målet er å kontekstualisere tekstene som skal analyseres.

Globaliseringsmeldingen er, i tillegg til selv å være produsert innenfor rammene av bestemte praksiser, en sentral del av rammene for tekstene som ble produsert i forbindelse med stortingsdebatten. Globaliseringsmeldingens representasjon av ”globalisering” er gjenstand for analyse i kapittel 5. Denne teksten utgjør et monument i globaliseringsdiskursen i det politiske felt. Tekstens avgrensning av fenomenets årsaker, konsekvenser og mulige handlingsvalg vil derfor være sentralt her. Her avgrenser jeg de diskursene som står sentralt i meningsproduksjonen av ”globalisering”.

Dette leder videre til det neste kapittelet som omhandler representasjonene av ”globalisering” blant de politiske partiene. Her vil de sentrale spørsmålene også være hvordan representasjon av årsak, konsekvenser og handlingsvalg utformes, og fokuset vil være på valg av vokabular og intertekstualitet. Utgangspunktet her er påstanden om at de sentrale diskursene i globaliseringsmeldingen føres videre i disse tekstene, både av de som viderefører meldingens representasjon og av de som utfordrer den.

I kapittel 7 ser jeg på forholdet mellom diskurs og retorikk. Jeg viser hvordan partiene

legitimerer sine standpunkt om handlingsvalg i sine representasjoner av globaliseringens årsaker og ”natur”. Her vil jeg se på hvilken rolle representasjonenes sentrale diskurser spiller i avgrensingen av ”globalisering”, og jeg vil betrakte disse i lys av den mer generelle politikken.

Det siste kapittelet er tilegnet diskursenes identitetsdimensjon. På bakgrunn av de representasjonene jeg konstruerer i kapittel 5 og 6 vil jeg se på hvilke subjektposisjoner som trer frem, og hvordan disse relateres til og forankres i det tradisjonelle politiske landskap. Dette vil jeg så se i sammenheng med mine påstander i de øvrige kapitlene, og drøfte hvilke implikasjoner de ulike representasjonene av ”globalisering” og de ulike subjektposisjonene som knyttes til disse representasjonene kan tenkes å ha. Her står påstanden om reproduksjon av tradisjonelle skillelinjer sentralt.

2 TEORI

2.1 SPRÅKTEORI OG KONSTRUKSJON AV MENING

”Sproget er [...] ikke bare en kanal, hvorigennem [...] fakta om verden kommunikeres, sproget er derimod en ’maskine’, der konstituerer den sociale verden” (Jørgensen og Phillips 1999: 18). Dette sitatet fremhever diskursteoriens syn på språket som konstituerende for det sosiale. Det er ved hjelp av språket at fenomener representeres og tillegges mening, og den mening som tillegges et fenomen er avgjørende for hva som kan sies å være sant om dette fenomenet – altså hvilken kunnskap om det aktuelle fenomen som anses som sann.

Dette perspektivet baserer seg på strukturalistisk og poststrukturalistisk teori om språket både som kontingent og som meningsskapende. I denne teoretiske tradisjonen, som også har slektskap til den sosialkonstruktivistiske tradisjon, er det ikke først og fremst verden slik den faktisk er som er av interesse, men den mening som tillegges den og det som skjer i den. Utgangspunktet ligger i strukturalismens og poststrukturalismens idé om språket som relasjonelt og kontingent. Språket forstås som et system av tegn som kan settes sammen på ulike måter. Tegnenes mening bestemmes nettopp av de relasjoner de står i til hverandre, og de koder eller den diskurs som ligger til grunn for tolkningen av tegnene (Thwaites, Davis & Mules 1994: 36).

Språkets relasjonelle og kontingente karakter¹ innebærer at man gjennom bruk av språket er med på å bestemme betydningen av de tegn man anvender, og derigjennom også tillegger de ting man omtaler en bestemt mening i henhold til det sett av tegn man velger. Gjennom å trekke på de strukturer som ligger i språket reproducerer man strukturene, men siden dette ikke er entydige og endelig fastsatte strukturer vil individuell variasjon være mulig, og dermed potensielle meningsforskjeller. På bakgrunn av dette blir det å studere mening det samme som å studere mening der den oppstår, nemlig i språket (Neumann 2001a: 18). Verden kan ikke gjengis direkte, men vil alltid være silt gjennom språket og språklige kategorier. Vår sansing av verden tar derfor form av representasjoner, forstått som en bestemt måte å gripe verden på (Neumann 2001a: 33).

2.2 DISKURS

Den potensielle uoverkommelige mengden av mulige betydninger og meninger som følger av tegnenes kontingente karakter imøtegås av teorien om diskurser. En enkel forståelse av begrepet diskurs innebærer å forstå det som en reduksjon i betydningsmuligheter (Jørgensen og Philips 1999: 37). Med dette menes at tegnenes teoretisk sett flytende betydning stabiliseres. Tegnene, slik de

1 Strukturalismens utgangspunkt er at språkets tegn får sin betydning, ikke gjennom dets referanse til den ytre verden, men gjennom relasjonen tegnene imellom. Denne tanken videreføres av poststrukturalistene, men sammen med ideen om kontingens. Dette innebærer at relasjonene mellom tegnene ikke er absolutte, men foranderlige gjennom sosial praksis (Jørgensen og Philips 1999: 17-21).

anvendes innenfor en bestemt diskurs, får sin mening i relasjon til det bestemte settet av tegn som er gyldig innenfor den aktuelle diskursen, og det potensielle mangfoldet av betydninger reduseres dermed. Diskurs utgjør dermed det sett av koder som er med på å avgjøre tegnenes mening. Diskursanalyse kan på denne bakgrunn forstås som studiet av hvordan mening forsøkes avgrenset innenfor bestemte diskurser.

Litt mer spesifikt kan diskurs forstås som:

[...] et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner. (Neumann 2001a: 18)

Ut fra denne definisjonen kan diskursanalyse forstås som studiet av hvordan mening avgrenses innenfor bestemte system av utsagn og praksiser, og hvordan dette legger rammer for sosial handling. Jeg vil i denne oppgaven bruke ulike begrepspar for å peke på ulike diskursers meningsavgrensing. Slike begrepspar antyder de grunnleggende perspektivene i bestemte representasjoner, og dermed hvilke ”sett [av] utsagn og praksiser” som fremstår som normale i de ulike forsøkene på å fylle den *flytende betegneren* ”globalisering” med et bestemt innhold. To slike begrepspar som antyder to ulike diskurser er fremskritt/stagnasjon og rettferdighet/urettferdighet. Disse to begrepsparene peker mot to ulike system for frembringelse av påstander om globaliseringens egenart. Konsekvensene av at det ene perspektivet legges til grunn fremfor det andre er blant annet at det som er en logisk konsekvens i den ene representasjonen (frihandel som et middel for fremskritt), blir usant i den andre (frihandel som grunnlag for urettferdighet), og dermed at handlingsalternativene er ulike. Grensedragninger i form av slike opposisjoner står ofte i relasjon til kjeder av beslektede opposisjoner. Sammenkoblinger av slike opposisjoner gir en effektiv form for naturalisering ved at legitimering av en gitt grensedragning gjøres ved å vise til en større orden av tilsluttende kategorier (Bourdieu 2003: 118). Jeg vil i oppgaven komme tilbake til andre begrepspar som knyttes til de som allerede er nevnt.

Et sosialt felt kan bestå av flere ulike, konkurrerende diskurser – det vil si ulike måter å avgrense mening på. Summen av disse diskursene utgjør det som her skal kalles *diskursorden* (Jørgensen og Philips 1999: 147). For å identifisere en diskursorden kan det være nyttig å se etter såkalte *flytende betegnere*. Dette er begrep som ikke har et entydig meningsinnhold, men som er preget nettopp av en kamp om å fylle det med en bestemt mening (Jørgensen og Philips 1999: 154). Her er ”globalisering” den flytende betegner som er konstituerende for prosjektet, og fokuset mitt er rettet mot det politiske felt. Ulike diskurser avgrenser mening ulikt, og skaper dermed ulike handlingsmuligheter, basert på ulike representasjoner av verden. I det politiske feltet som er

gjenstand for analyse i denne oppgaven, finnes det ulike diskurser om fenomenet globalisering. De ulike representasjonene av verden som diskursene er grunnet på, ligger til grunn for hvilke handlingsalternativer de politiske partiene ser som ”gyldige”. En konsekvens av å tolke globalisering og frihandel i lys av rettferdighet/urettferdighet er f.eks. at målet om politisk styring av markedet fremstår som legitimt, i motsetning til om det leses i lys av målet om fremskritt fremfor stagnasjon.

Slike ulike diskurser vil aldri oppstå uavhengig av en bestemt historisk og sosial kontekst. Foruten de bestemte *sosiale praksisene* som er rammene for konstruksjonene, vil måten diskursene konstrueres på ved hjelp av språkets ulike tegn, den *diskursive praksis* i den konkrete tekstproduksjonen, aldri stå uavhengig av den historiske ballasten tegnene er bærere av. ”Et ord i en setning refererer ikke bare til andre ord i den samme setning, men også til forståelsesrammer av fortid og framtid, til tidligere utsagn og tekster, og til forventninger om framtida” (Frønes 2001: 86). Denne påstanden uttrykker det poeng at ord ikke bare refererer til en virkelighet (ordenes denotative funksjon), men også mot et videre kulturelt innhold (ordenes konnotative aspekt), og mot hvilke koder (system for fortolkning, diskurs) som ligger til grunn for en bestemt fortolkning/representasjon av et fenomen. Dette poenget må også sees i sammenheng med meningsavgrensningens betydning for hvilke handlingsalternativer som fremstår som gyldige. Meningsavgrensningen, måten noe fremstilles på, vil si noe om tekstprodusentens forståelse av fortiden og forventninger om fremtiden, og om hvilke handlinger som ansees som nødvendige for å komme dit. Dette kan studeres gjennom å se på de ord som velges i en representasjon. Dette er et aspekt ved intertekstualitet, en av diskursanalysens sentrale metodiske grep. Tidsaspektet som her knyttes til intertekstualiteten er en viktig presisering av Faircloughs tilnærming, noe jeg vil komme tilbake til senere.

I det følgende vil jeg først komme nærmere inn på det jeg har kalt sosiale praksiser. Dette kan betraktes som det strukturelle element ved tekstproduksjon. Dette vil jeg belyse ved hjelp av Foucaults teorier om strukturenes formende og begrensende kraft. Deretter vil jeg ta for meg nivået for produksjon av konkrete tekster, de diskursive praksiser. Her vil jeg ta utgangspunkt i Faircloughs kritiske diskursanalyse, supplert av noen grunnleggende fenomenologiske ideer og teorier om politiske bevegelser. Disse teoriene bidrar med det aktørperspektivet som Foucault mangler, og er derfor et bedre utgangspunkt for konkrete analyser av tekster lik de jeg tar for meg. Det grunnleggende poenget her er at det er et dialektisk forhold mellom den sosiale praksisen og diskurser – mellom aktørers meningsavgrensing av et fenomen og den konteksten de utformes i.

2.3 SOSIAL PRAKSIS

Diskursene vil, som sagt, formes innenfor bestemte sosiale praksiser. Sosiale praksiser kan her forstås som *virkelighetsproduserende handlingsmønstre*,² og vil utgjøre rammer og ressurser for handling innenfor bestemte felt eller institusjoner. Diskursene virker også tilbake på praksisene, enten ved å bekrefte og reproducere dem, eller ved å bidra til å endre dem – forholdet mellom diskurs og praksis er dialektisk (Fairclough 1992: 64-66).³ Her skal jeg først gjøre rede for de sosiale praksiser som jeg anser for å være sentrale for det feltet jeg skal studere. Her vil jeg ta utgangspunkt i Foucaults teorier.

Diskursene om globalisering må forstås i lys av den bestemte konteksten, de sosiale praksisene som utgjør ressursene og rammene de blir skapt og fortalt med og i. Foucault har i sine arbeider vært opptatt av å studere de underliggende mulighetsbetingelsene for påstander og handling. Hans teorier er i så måte godt egnet til å underbygge en påstand om at aktørers handlinger begrenses og formes av strukturene. Ved hjelp av sin arkeologiske metode vil han avdekke reglene for hvilke utsagn som aksepteres som sanne og meningsfulle i bestemte historiske epoker eller bestemte kontekster (disipliner). Det er dette han kaller *arkivet*: det overordnede systemet som muliggjør påstander (Foucault 1972: 129). Arkivet kan forstås som grensene for handlingsbetingelsene vi møter i ulike situasjoner. Disse grensene må forstås både som regulære samhandlingsmønstre og fysisk infrastruktur, som f.eks. hvilke medium og hvilken talerekkefølge man kan uttale seg i (Neumann 2001a: 85).

I *Diskursens orden* (Foucault 1999) omtales arkivet som nettopp diskursens orden. Dette begrepet brukes ikke parallelt med begrepet diskursorden, slik det brukes her, men må sees i sammenheng med det jeg har kalt sosiale praksiser. Her utdyper han diskursens begrensende og formende kraft, idet han peker på ulike prosedyrer som setter grenser for hva som kan sies og tenkes, hvem som kan si hva når, og med hvilken autoritet.

Discourse is about the production of knowledge through language. But [...] since all social practices entail meaning, and meanings shape and influence what we do – our conduct – all practices have a discursive aspect. (Foucault, sitert etter Hall 1997: 44)

Denne definisjonen understreker diskursens skapende, men også begrensende og formende

2 Bestemte handlingsmønstre forutsetter bestemte perspektiv på, og meninger om, det som det handles i forhold til, gitt at handlingen (kan) oppfattes som meningsfull. Slike praksiser vil derfor være med på å oppebære bestemte representasjoner av virkeligheten. En slik praksis som tas opp i denne sammenheng er den nasjonalstatlige, hvilket f.eks. innebærer en representasjon av verden som oppdelt i suverene nasjonalstater bestående av en gruppe mennesker med bestemte særtrekk (historisk, kulturelt, økonomisk osv.).

3 Det dialektiske forholdet mellom praksis og diskurs kan også sees i lys av Giddens strukturasjonsteori. Kjernen i denne teorien er at aktører kan handle rimelig fritt, men bare innenfor bestemte rammer som er tilgjengelige for aktørene som ressurser. I det aktører trekker på disse ressursene i sine handlinger vil de samtidig bidra til å reproducere de selvsamme ressursene og rammene, og slik medvirke til at rammene blir mer og mer selvfølgelig og naturligjorte (Giddens 1984: 98-99).

egenskaper. Den har mye til felles med definisjonen av diskurs som ble gitt over, men fremhever i større grad det diskursive aspekt ved praksis. Denne definisjonen er ment som en presisering av den forrige på akkurat dette punkt. Poenget er at både diskurser og sosiale praksiser setter grenser for hvordan noe kan snakkes om på en meningsfull måte, og dermed også for hva som ikke kan sies om et emne, men at de samtidig, innenfor disse rammene, tilbyr ”redskap” som kan brukes av aktører. Det er også et sentralt poeng at diskurser former praksis. På samme måte som diskurser setter grenser for hva vi kan tenke og si om et emne, setter den grenser for hvordan vi kan utføre bestemte ting, ettersom den mening man tillegger et fenomen også vil påvirke hvordan vi forholder oss til det. Når man studerer tekstproduksjon som handling – talehandlinger om man vil – flyter det diskursive aspekt ved språket og praksis over i hverandre, og må sees på som to sider av samme sak.

Foucault utdyper disse aspektene ved diskurs i *Diskursens orden*, der han peker på bestemte prosedyrer som former vår tenkning og praksis. I det følgende vil jeg gi en foreløpig avgrensning av den sosiale praksis som utgjør konteksten for tekstmaterialet jeg skal studere. Disse praksisene jeg skal ta opp har diskursive aspekt som står sentrale i utformingen av den aktuelle globaliseringsdiskursen. Jeg vil komme nærmere tilbake til dette i kapittel 4.

2.3.1 Viljen til sannhet

De første prosedyrene Foucault peker på er utelukkelsesprosedyrene. Den viktigste av utelukkelsesprosedyrene er skillet mellom sant og falskt. Dette fordi den etter hvert har kommet til å omslutte de øvrige prosedyrene. Viljen til sannhet har ført til et endret fokus fra hva diskursen er eller gjør, til hva den sier. Fokus rettes mot diskursens ”[...] mening, dens form, dens objekt, dens forhold til sin referanse.” (Foucault 1999: 12). Foucaults argument er at viljen til sannhet utøver en tvingende makt på andre diskurser. Påstander som oppfattes som usanne ekskluderes fra diskursen, noe som gir produsentene av sann kunnskap mye makt. (Foucault 1999: 9-14). Dette poenget fremmes også i Sejersteds påstand om saklighetsdiskursens (særlig den økonomiske diskurs) kolonisering av den politiske samtale (Sejersted 1999: 11). Påstanden om at alt må forankres i en sannhetsdiskurs kan også sees som et uttrykk for Habermas' teori om systemverdens kolonisering av livsverden: om hvordan systemverdens instrumentelle rasjonalitet gjøres gjeldene på livsverdenens felt, og dermed gjør handlinger innenfor livsverden (meningsdanning) til objekt for systemverdens logikk og dom (Habermas 1987: 183).

I globaliseringsdiskursen vil vi f.eks. se at det hele tiden søkes feste i en sannhetsdiskurs, eller saklighetsdiskurs, ved referanser til studier og fremstilling av historiske tolkninger som ubestridte faktum, og til økonomiske lovmessigheter. Det er det som oppfattes som sant om den globaliserte verden som skal ligge til grunn for nasjonalstatens handlinger. Visjoner og ideologier vurderes opp mot ”virkeligheten”. Det er ikke først og fremst det staten eller partiene ønsker og vil

gjøre som avgjør hva som blir gjort, men hva som er ”sannheten” om situasjonen. Det som skal studeres her er nettopp de ulike forsøkene på å ramme inn ”globalisering”, de ulike ”sannhetene” som presenteres om globalisering blant politikerne, og som brukes til å begrunne politiske syn. Disse ”sannhetene” som presenteres må forstås i lys av den mer generelle globaliseringsdiskursen (slik den arter seg utenfor det norske politiske feltet), men også i lys av partienes historiske praksiser (ideologiske tradisjoner). Globaliseringsmeldingen og debatten på Stortinget foregår ikke i et vakuum, men posisjonerer seg innenfor tid og rom: innenfor bestemte historiske praksiser (nasjonalstatlige og partipolitiske) og innenfor en mer generell globaliseringsdiskurs som strekker seg over mange ulike felt, ikke bare det politiske. De ulike representasjonene av globaliseringsdiskursen i det politiske felt produseres innenfor disse bestemte sosiale praksisene

2.3.2 Interne prosedyrer

Det andre settet av prosedyrer som kontrollerer diskursen er de interne prosedyrene – diskursens kontroll over seg selv. Dette er begrensende prinsipp i den forstand at påstander må oppfylle visse betingelser, som f.eks. genres krav, for å tilhøre en bestemt disiplin, og dermed for å bli akseptert som sann kunnskap (Foucault 1999: 15-22). Globaliseringsdiskursen som her skal studeres utformes innenfor det vi kan kalle en nasjonalstatlig praksis. Dette er en praksis som vil være med på å forme og begrense tilnærmingene til globaliseringsbegrepet, i det det er en praksis med et bestemt diskursivt aspekt: verden som bestående av suverene nasjonalstater. Ideen om nasjonalstaten som en naturlig og selvfølgelig ramme for forståelsen av verden er materialisert i den konstitusjonelle ordningen. Denne ordningen må forstås som det som med referanse til Foucault ovenfor er omtalt som arkivet – grensene for handlingsbetingelsene. Materialiseringen av den konstitusjonelle ordningen kommer til syne i form av Stortinget, Regjeringen, og de regler som regulerer forholdet mellom disse institusjonene.

Her vil f.eks. praksisene for hvordan en NOU som globaliseringsmeldingen kommer i stand og hvilken posisjon denne meldingen har i debatten på Stortinget være viktig. En slik NOU kommer, kort fortalt, i stand gjennom at innspill fra de ulike fagdepartementene settes sammen til en helhetlig tekst av et sekretariat, basert på de politiske direktivene som er gitt. En slik praksis vil blant annet føre til at perspektivet på globalisering blir preget av hvilke departementer som finnes (organiseringen av disse kunne jo på mange områder vært annerledes enn de er), hvilken fagekspertise disse sitter inne med (her vil f.eks. ansettelsespraksiser spille inn), og de politiske perspektivene som legger rammene.

Det vil også være slik at det er Regjeringen med sin stortingsmelding som legger premissene/utgangspunktet for globaliseringsdiskursen, ettersom det er slik at Stortinget skal ta stilling til det som Regjeringen legger frem. Dette vil være med på å forme diskursens

representasjoner hva tema og tilnærmingstype angår. At meldingen ble gitt tittelen *En verden av muligheter*, og ikke *Styring av markedskreftene* som var den tiltenkte tittelen under den regjeringen som satte i gang prosjektet, er i seg selv talende for dette.

2.3.3 Eksterne prosedyrer

Det siste settet av regulerende prosedyrer jeg vil se på her er de eksterne. Disse dreier seg om betingelsene for iscenesettelsen av diskursen, for reglene for hvordan aktører skal føre en bestemt diskurs, og dermed også for hvem som har mulighet til å føre ulike diskurser. De eksterne prosedyrene dreier seg om en uttynning av de talende subjekt, hvilket innebærer at de, gjennom sin tilslutning til et bestemt system, er forpliktet til et bestemt sett av diskurser (Foucault 1999: 22-26). Stortingspolitikere og regjeringsmedlemmene er en immanent del av den nasjonalstatlige og partipolitiske praksisen i kraft av at de har påtatt seg bestemte roller, og dermed gitt sin tilslutning til et bestemt sett av diskurser. De vil, både gjennom praksis og formelle og uformelle regler, være underlagt en nasjonalstatlig og partipolitisk praksis, og dermed også bestemt system for meningsproduksjon. Dette utgjør dermed også sentrale aspekt ved den sosiale praksis – rammene for den aktuelle globaliseringsdiskursen.

Disse to praksisene, den nasjonalstatlige og den partipolitiske, er to sider av samme sak, ettersom politiske partier er organisasjoner som har vokst frem parallelt med fremveksten av nasjonalstaten, og som tradisjonelt har kjempet om styringen og utformingen av denne. De politiske partiene har tradisjonelt vært delt opp etter en økonomisk akse med kapitalisme og sosialisme/kommunisme som ytterpunkter, men også andre konfliktlinjer har stått sentralt. Både nasjonalstaten og de tradisjonelle politiske partiene utgjør sosiale praksiser som blir utfordret i en del sentrale representasjoner av globalisering. Hvordan sentrale aktører innenfor disse ”gamle” fortolkningsrammene representerer globalisering er derfor interessant.

Denne delen av Foucaults teorier som er presentert her gir et argument for at strukturer former og begrenser aktørers handlinger og utsagn. I den konkrete analysen som skal gjøres her, av stortingspolitikeres representasjoner av globalisering, er det viktig å ta de sosiale praksisene med i betraktning. Som det kommer frem ovenfor er det tre aspekter jeg mener det vil være relevant å ta med i betraktningen til å begynne med. Dette er den mer *generelle globaliseringsdiskursen* og de to sosiale praksisene, den *nasjonalstatlige* og den *partipolitiske*. Argumentet mitt her er altså at det diskursive aspektet ved disse tre sosiale praksisene står sentralt i politikernes konstruksjoner av globaliseringsbegrepet ved at de utgjør begrensninger, men samtidig tilbyr bestemte ressurser som politikerne trekker på i sine konstruksjoner.

2.4 DISKURSIV PRAKSIS. REPRESENTASJONENES NARRATIVE STRUKTUR

Den tilnærmingen som ble skissert i forrige avsnitt er rettet inn mot makronivå – mot de kontekstuelle rammene for globaliseringsdiskursen. Det som er mitt hovedanliggende er imidlertid de språklige ytringene, hvordan aktørene anvender disse ressursene til å skape de ulike fortellingene og representasjonene av globalisering, slik de fremmes innenfor disse strukturelle rammene. Dette er det jeg kaller *diskursiv praksis*. Dette begrepet peker mot det dialektiske forholdet mellom sosial praksis og diskurs (forstått som meningsavgrensing i konkrete tekster), og fremhever det poeng at det er rom for strategiske aktører innenfor de strukturer som finnes (Fairclough 1992: 65). Foucaults teorier er ikke så godt egnet til slike konkrete empiriske analyser, blant annet fordi han ikke gir noe særlig rom for strategiske sosiale aktører. Derfor vil jeg støtte meg til andre teoretikere, blant annet Fairclough, i denne delen. Jeg vil senere også trekke inn noen teoretiske poeng fra teori om politiske bevegelser og fenomenologisk teori for å utvide den diskursanalytiske tilnærmingen med noen interessante perspektiv og begreper.

Fairclough beskriver forholdet mellom struktur og aktør, mellom sosiale og diskursive praksiser, slik:

Whereas analysis of orders of discourse tries to specify the semiotic resources available to people [...], interactional analysis is concerned with how those resources interact, that is, the active semiotic work that people are doing on specific occasions using those resources. (Fairclough 2001: 240)

Her åpner han opp for å studere handlinger av aktører som noe mer enn handlinger determinert av strukturer. Representasjoner av et fenomen som globalisering, de diskursive praksisene, skapes av strategiske aktører, men innenfor rammene av de ressurser som er tilgjengelige, eller som er gyldige på det aktuelle feltet – innenfor bestemte sosiale praksiser.

Jeg vil i denne analysen ta utgangspunkt i det Fairclough kaller "the whole-text organization", tekstenes narrative aspekt, og valg av vokabular (Fairclough 2001: 243-244). Denne tilnærmingen utdyper jeg med noen referanser til fenomenologien under. Både produksjon og konsumpsjon av tekst, som er det jeg har kalt diskursiv praksis, vil, som jeg var inne på over, foregå innenfor bestemte sosiale praksiser. Diskursiv praksis kan her forstås som måten en tekst er satt sammen på, det vil si hvordan teksten konstitueres med referanser til andre tekster (Fairclough 1992: 78-86). Dette, og de mer konkrete metodiske tilnærmingen til tekstene som dette perspektivet åpner opp for, er tema for neste kapittel.

Forståelsen av slike diskursive praksiser kan utvides på en fruktbar måte med referanser til fenomenologisk teori. Representasjoner, forstått som måten man erfarer eller ønsker å fremstille verden på, tar gjerne form av fortellinger når de presenteres. "Fortellinger refererer til aktørenes

forestillinger om forløpenes innhold og struktur” (Frønes 2001: 90). Slike fremstillinger av fenomen som globalisering gis på denne måten et innhold, struktur og et plot: en begynnelse, en serie hendelser og en idé om hvordan disse henger sammen (plottet), og en slutt (eller ulike avslutninger alt etter hvilke handlingsvalg som gjøres på de kritiske punkt i fortellingene). Fortellingen som en hendelse eller et fenomen plasseres inn i, har også ofte et formål om å legitimere handling (Frønes 2001: 90-93). Fortellinger som legitimering av handling vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 7.3. Denne fenomenologiske innsikten bidrar til en lesning av tekstene om globalisering som fremhever det strategiske potensialet i tekstproduksjon, noe jeg vil komme nærmere inn på i forbindelse med teoriene om politiske bevegelser under.

Slike fortellinger inneholder også et rollegalleri. De ulike aktørene som inngår i fenomenet fortellingene strukturerer, tillegges bestemte roller, bestemte posisjoner, i fortellingene. Hvilke typer roller som skildres i en fortelling vil si noe om hvilken type fortelling det dreier seg om, og dermed også noe om hvilket utfall man kan vente seg. Det vil også være slik at fortellingens karakter og dens rollebesetning sier noe om den verdi som tillegges aktørene (Frønes 2001: 94). I de representasjonene som står sentralt i denne oppgaven fremheves en heltefortelling med et tilhørende rollegalleri bestående av offer, helter og skurker, og dermed en absoluttering av posisjonene og representasjonenes sannhetsgehalt. Kampen om å regissere fortellingen, og dermed definere rollegalleriet, eller settet av *subjektposisjoner* som jeg skal kalle det, er sentralt innenfor teorier om sosiale og politiske bevegelser. En subjektposisjon kan her forstås som noe mer generelt enn det tradisjonelle rollebegrepet. Mens ”roller” gjerne er knyttet til et sett av forventninger til aktører i spesifikke sosiale kontekster, er ”subjektposisjoner” knyttet til diskurser. Det er mer generelle posisjoner som tilskrives bestemte aktører, og som er med på å konstruere bestemte representasjoner av en diskurs. Representasjonenes sentrale subjektposisjoner kommer jeg særlig inn på i kapitlene 7.3 og 8.

2.5 POLITIKK SOM KRIG MED ANDRE MIDLER. FORTELLINGER SOM STRATEGI

Fortellinger som strukturerende for hvordan hendelser og fenomen forstås og fremstilles, kan brukes strategisk av aktører for å gi en representasjon som er i tråd med aktørens ønsker eller mål. Det er rimelig å anta at aktører i det politiske feltet nettopp er slike aktører som er seg bevisst hvordan noe representeres, slik at dette er i tråd med de politiske mål man måtte ha. Innenfor teorier om politiske bevegelser, slik Michael Blain fremstiller den, forstås politikk, i tråd med Foucault og Burke som han baserer seg på, som krig med andre midler. Han er opptatt av forholdet mellom makt, krig og dramatikk i politikken/politiske bevegelser (Blain 1994).

For å lykkes i sin kamp må politiske bevegelser konstruere et *kunnskapsfelt* og en bestemt

etikk i fortellingene (Blain 1994: 808). Sannheten om et bestemt problem (og dermed også problemet selv, som problem) og problemets ulike aktører tegnes for tilhørerne. Her er det globalisering som utgjør ”problemets”. De ulike representasjonene av globalisering gir, som vi skal se, ulike fremstillinger av hvordan globaliseringen utgjør et problem eller utfordring. Det forsøkes konstruert ulike *sannheter* om fenomenet globalisering. I lys av diskursteoriens begrepsapparat kan man si at det konstrueres ulike representasjoner av ”globalisering” basert på ulike diskurser (system for meningsproduksjon), og at representantene kjemper om å gjøre sin representasjon til den dominerende, eller hegemoniske.⁴ Deretter konstrueres en bestemt etikk: problemets løsning. Her utgjør etikken de politiske partienes forslag til handling i møtet med det de representerer som problemet eller utfordringen med globaliseringen. Dette peker mot en forståelse av fortellinger som strategi, eller diskurser som grunnlag for retorikk – det vil si at politikerne anvender ressursene som er tilgjengelig for å fremme sine standpunkt på en overbevisende måte (jfr. sitatet av Fairclough over). Dette inkluderer ofte, i tråd med fenomenologiens innsikt om fortellingers rollegalleri, en fremstilling av ”de andre” som farlige, som onde eller umoralske maktsubjekt⁵ og som en trussel for problemets løsning, og en fremstilling av seg selv som en helt og et moralsk maktsubjekt (Blain 1994: 808).

I analysen av den aktuelle globaliseringsdiskursen vil denne todelingen mellom konstruksjon av problem og løsning, kunnskapsfelt og etikk, være nyttig for å identifisere fortellingene som strukturerer globaliseringsdiskursens representasjoner (de ulike plottene), og som viser hvilken representasjon av fenomenet som fremmes og hvordan dette fremmer bestemte interesser/politiske standpunkt. Det er da, i tråd med Faircloughs ”whole-text-organization”, de store linjene jeg er ute etter. Social movement-teoriens begrep om diagnose og prognose (Snow & Benford 1992: 137) peker mot to sentrale aspekt ved saksinnramming, og viser hvordan aktører rammer inn problemet/kunnskapsfeltet og dets løsning/etikk. Disse begrepene utgjør anvendelige rammer for å identifisere disse delene av fortellingene. Jeg vil i denne oppgaven anvende begrepene diagnose og prognose for å betegne det som med Blain kalles kunnskapsfelt og etikk. Disse kategoriene, diagnose og prognose, vil bedre fremheve tidsaspektet ved representasjonene, i det diagnoser nødvendigvis ligger til grunn for prognoser; Forståelsen av fortid tas med inn i nåtidens representasjoner av fremtiden.

Blains teori om politiske bevegelser inneholder en konkretisering av den mer generelle

4 Med ”dominerende diskurs” forstås her en bestemt meningsavgrensing som ikke står utfordret, men som likevel er mest utbredt – den alment aksepterte. Er en diskurs hegemonisk innebærer det at alternative diskurser ikke er representert – den gjeldende diskursen fremstår som en ubestridt sannhet, og aksepteres som det av alle berørte parter.

5 Maktsubjekt må her forstås som subjekter som ikke bare vil, men også har mulighet til å handle. På denne måten fremheves det at utfallet av ”kampen” mellom partene vil få reelle konsekvenser.

fenomenologiske innsikten om fortellingens rollegalleri som ble presentert over. Fortellingene om et problem og dets løsning vil ofte inneholde et rollegalleri bestående av offer, helt og skurk, og derigjennom en fortelling om hvem som har løsningen, og hvem som ikke har det (Blain 1994: 818). Disse tre rollene henger gjerne sammen, og definerer hverandre. Rolle kan her forstås parallelt med identitet, som gjerne forstås relasjonelt. Dette fører videre til det Blain omtaler som "vilification" av den andre (Blain 1994: 820). Gjennom å fremstille den andre som "ond" (ved å vise til sammenhengen mellom "den andre" og Problemet), kan de selv fremstå som heltene med en løsning (Blain 1994: 823). Markering av politisk identitet ved å fremheve slike skiller mellom "oss" og "de andre" vil også bli tatt opp i analysen. Det sentrale her vil være å se på hvilke diskurser som artikuleres i fortellingene om de ulike politiske partiene og deres relasjon til Problemet.

Denne strategiske bruken av diskurser for å fremme bestemte representasjoner av verden, og dermed av bestemte politiske standpunkt, må sees i sammenheng med de sosiale praksisene jeg begynte med å omtale. Hvilke fortellinger som fremmes om fenomenet globalisering og dets aktører, og dermed hvilke diskurser som anvendes som "fortolkningsramme" må sees i sammenheng med den konkrete konteksten – de sosiale praksisene. De nye representasjonene av globalisering som konstrueres vil trekke på diskurser fra den sosiale praksis. Det er dette som ligger i begrepet *diskursiv praksis*. Det vil være et sentralt poeng å se på hvilke diskurser som artikuleres i konstruksjonen(e) av globaliseringsdiskursen, og hvordan disse bidrar til å ramme inn fenomenet (diagnosene og prognosene) og de ulike aktørene i ulike fortellinger med bestemte politiske overtoner. Dette utgjør de konkrete diskursive praksisene som skal studeres. På denne måten skapes det bestemte representasjoner av globaliseringsdiskursen innenfor det politiske felt.

3 METODE OG METODOLOGI

Som jeg var inne på i forrige kapittel er prosjektet mitt sentrert omkring den flytende betegneren ”globalisering”. En flytende betegner er et begrep uten et ”fast” meningsinnhold. Det impliserer at det er strid om ordets betydning, og dermed at det ikke er underlagt en bestemt diskurs (Jørgensen & Philips 1999: 154). Ettersom en slik flytende betegner er konstituerende for mitt prosjekt finner jeg det interessant å anvende en metode for å analysere meningsinnholdet i dette ordet. Diskursanalyse er nettopp en slik metode som er egnet for å studere meningsaspekter ved tekster, og ulike aktørers kamp om å knytte ordet til bestemte diskurser, for derved å avgrense meningsinnholdet på en bestemt måte.

Et alternativ ville være det man kan kalle en realist-tilnærming. En slik tilnærming ville imidlertid måtte basere seg på en annen type materiale, og ville ikke kunne gi svar på hvilke ulike meningsinnhold som blir forsøkt tillagt ”globalisering”. Et eksempel på en slik realist-undersøkelse er *Mot et globalisert Norge? Rettslige bindinger, økonomiske føringer og politisk handlingsrom i makt- og demokratiutredningen* (Tranøy og Østerud (red.) 2001). Denne undersøkelsen er i stor grad basert på rettslige og økonomiske bindinger, og fokuserer på hvordan slike materielle faktorer (forstått som rettslige avtaleverk og økonomiske teorier og realiteter) former politikken handlingsrom. Mitt fokus er istedet mer rettet mot de idémessige ”bindingene”, forstått som hvordan gamle forståelsesrammer, sosiale praksiser og diskurser, preger forståelsen av noe som fremstilles som noe grunnleggende nytt.

I det følgende vil jeg først gjøre rede for og begrunne utvalget av tekster som ligger til grunn for analysen. Deretter vil jeg ta for meg de konkrete metodiske grep som anvendes for å analysere de diskursive praksisene og avdekke diskursordenen.

3.1 AVGRENSNING OG VALG AV DATAMATERIALE

Med utgangspunkt i en interesse for globaliseringsbegrepets bruk i norsk politikk stod jeg overfor en del ulike tilnærmingsmuligheter og valg av materiale. Det som imidlertid var åpenbart var at det fantes så mye foreliggende materiale som kunne brukes at innsamling av egne data i form av f.eks. intervju med politikere ikke var særlig aktuelt. Foreliggende materiale, eller *naturlig forekommende data*, har dessuten den fordel at de ikke er preget av meg som forsker, ettersom det er tekst som er produsert til et annet formål enn det forskeren bruker det til (Silverman 2001: 159; Thagaard 1998: 56). Det er tekster som har blitt produsert i tråd med de spesifikke genrer, de bestemte diskursive praksiser, som de vanligvis fremkommer i (som f.eks. mediegenre, den politiske genre, eller stortingsdebatt og stortingsmelding som egne genrer). Materialet og analysen er imidlertid ikke upåvirket av meg. Utvalg av tekster og bestemte spørsmål til tekstene, og dermed forkasting av

andre, er eksempel uunngåelige valg som er avgjørende for analysen.

I utgangspunktet hadde jeg tenk å undersøke bruken av begrepet i en ganske vid kontekst. Materialet jeg da så for meg bestod av både utspill i media, bruk i partienes dokumenter og bruk i stortingsdebatter. Den 28. mars 2003 kom den såkalte globaliseringsmeldingen, Stortingsmelding nr. 19 (2003-2004), med tittelen *En verden av muligheter – globaliseringens tidsalder og dens utfordringer* (Stm19). Denne teksten er, som enhver stortingsmelding, en orientering fra Regjeringen til Stortinget om dens planer og syn på bestemte ting (www.stortinget.no). Dette er en melding hvor begrepet globalisering står i fokus, og pekte seg ut som et naturlig utgangspunkt for mine undersøkelser. Et slikt dokument som denne stortingsmeldingen kan sies å fungere som et forankrings- eller knutepunkt for globaliseringsdiskursen i det politiske felt, og kalles et monument (Neumann 2001a: 52). Til meldingen hører også Utenrikskomiteens innstilling (Innst.118) og plenumsdebatten i Stortinget (S.Tid). Innstillingen fra Utenrikskomiteen inneholder komiteens syn på, og merknader til meldingen, samt en tilråding til Stortinget om vedtak. I debatten på Stortinget er ikke meldingen og dens innhold i like stor grad styrende for innleggene. Her står representantene mer fritt til å gripe fatt i de deler og de temaer som de ønsker å fokusere på, og knytte dette opp til partienes politikk.

Etter å ha studert disse tre tekstene nærmere begynte jeg å fatte interesse for hvordan ordet globalisering ble definert og brukt i disse tekstene. Det som skiller disse tekstene fra eventuelle andre tekster er at det her er ordet globalisering som sådan som er tema. Alle partiene må ta stilling til dette på samme tid og under de samme forutsetningene: de føringer som stortingsmeldingen legger. Jeg bestemte meg etterhvert for å begrense fokuset til disse tekstene, og fokusere på hvordan partiene tilnærmer seg begrepet og fyller det med innhold. Dette åpner også i større grad opp for å betrakte meningsinnholdene i begrepet som et resultat av bevisste strategier, og dermed for å studere hvordan partiene fyller begrepet med innhold som passer over ens med partienes øvrige strategier og identiteter.

Selv om det er disse tekstene som utgjør mitt hovedmateriale er det naturligvis andre kilder som har hatt betydning for min lesning og forståelse av den generelle globaliseringsdiskursen og det aktuelle tekstmaterialet. Gjennom å ha fulgt debatter og utspill i ulike medier angående globalisering, samt den mer generelle og tradisjonelle politiske debatten i Norge, har jeg tilegnet meg en viss kulturell kompetanse. A-tekst har også vært en god kilde for å avgrense politikeres medieutspill som omhandler globalisering. I tillegg har jeg også lest ulike samfunnsvitenskapelige teorier om fenomenet. Disse kildene er særlig viktig for å kunne danne seg et bilde av de sosiale praksisene som de aktuelle tekstene er produsert innenfor.

I tillegg til det skriftlige materialet har jeg hatt en formalisert samtale med Sten Inge

Jørgensen, og et intervju med en ansatt i UD som var delaktig i prosessen bak globaliseringsmeldingen. Jørgensen snakket jeg med på grunn av hans kjennskap til feltet globalisering. I tillegg til å være oversetter av *Globaliseringsfellen* (Martin & Schumann 1998), boken som på mange måter kan sies å være starten på globaliseringsdebatten i Norge, stod han også sentralt i prosessen bak dannelsen av ATTAC Norge. Han har også skrevet en bok om temaet, *ATTAC og globaliseringen* (Jørgensen 2001). Byråkraten jeg intervjuet kunne gi meg mer teknisk informasjon omkring stortingsmeldingens tilblivelsesprosess. Informasjonens tekniske karakter er grunnen til at jeg ikke vil gå særlig i detalj på intervjumetode og teknikk. Dette ville vært mer påkrevd dersom det var meningsdimensjonen i innholdet jeg skulle bruke. Grunnen til anonymiseringen baserer seg på vedkommendes ønske om ikke å bli sitert. Som byråkrat var det viktig ikke å bli knyttet til konkrete utsagn som kunne oppfattes som politiske utsagn.

3.2 TEKSTENE

De tekstene jeg har valgt å basere meg på er produsert for konsum av alle som måtte være interessert. Det er tekster som er produsert innenfor det politiske felt, og er i så måte tekster som er ment å kommunisere bestemte budskap til potensielle velgere. Det er nok ytterst få velgere som leser stortingsmeldinger og stortingsdebatter, men med medias (potensielle) tilstedeværelse vil enhver politisk tekst være en tekst som kan nå frem til velgerne og offentligheten.

Samtlige dokumenter, stortingsmeldingen, innstillingen og debattreferatet, er tilgjengelig på Stortingets hjemmeside (www.stortinget.no). Stortingsmeldingen utgjør grunnlaget for de to andre tekstene. Jeg vil derfor i kapittel 4.5 gå litt mer i detalj om prosessen bak meldingen, da den utgjør en del av den sosiale praksisen som er relevant for den aktuelle diskursen. Bakgrunnen er også viktig for forståelsen av produktet. Arbeidet med meldingen ble ledet av Utenriksdepartementet. Følgelig var det også Utenrikskomiteen på Stortinget som behandlet meldingen. Innstillingen tar form av et sammendrag av innspillene til meldingen, og sentrerer seg rundt de aspektene som komiteen anser som nødvendig/viktig å kommentere – fortrinnsvis det de kaller ”de store linjene” (Innst.118: 4). Gjennom dette arbeidet, og gjennom det referat av meldingen som innleder innstillingen, avgrenses meldingen frem mot ordskiftet på Stortinget. Det gjøres stenografiske referat fra alle debatter i Stortinget, som altså er det tredje tekstbidraget mitt. Disse publiseres i Stortingstidende.

Ettersom jeg først og fremst er ute etter å studere partienes forsøk på å fylle ”globalisering” med et bestemt innhold mener jeg å kunne forsvare at jeg ikke i større grad har trukket inn andre tekster, som f.eks. utspill i media, i analysen. Dette begrunner jeg med at de tekstene jeg har basert meg på er, i kraft av å være offentlig tilgjengelige tekster, potensielt tilgjengelig for velgermassene

(kanskje først og fremst gjennom media) og derfor, må det være rimelig å anta, strategisk produserte tekster med tanke på presentasjon av partiene.

3.3 ANALYSE AV TEKST

Med tekst som erfaringsmateriale har det falt naturlig å bruke ulike former for tekstanalyse som verktøy. Jeg har som sagt valgt å ta utgangspunkt i diskursanalyse, og vil basere de metodiske grep på Faircloughs kritiske diskursanalyse. Det teoretiske grunnlaget, som er nært knyttet til det metodiske i denne form for tilnærming, gikk jeg gjennom i forrige kapittel.

I diskursanalyse må man fokusere på to dimensjoner; den kommunikative begivenhet og diskursorden (Jørgensen & Philips 1999: 79-80). *Diskursordenen* kan forstås som summen av de ulike diskurstyper (diskurser og genrer) som anvendes innenfor et bestemt felt eller institusjon for å avgrense et bestemt fenomen. Dette kan forstås som de ressurser som tekstprodusentene trekker på i sine tekstproduksjoner, og de (diskurstypene) henger sammen med, og må studeres i sammenheng med, den konkrete tekstproduksjonen (de diskursive praksisene).

Den *kommunikative begivenhet*, det andre sentrale aspektet ved diskursanalyse, er et bestemt tilfelle av språkbruk, som f.eks. teksten i globaliseringsmeldingen eller de ulike innleggene i stortingsdebatten. En kommunikativ begivenhet har tre aspekter; tekst, diskursiv praksis og sosial praksis (Jørgensen & Philips 1999: 80). Analyse av den kommunikative begivenhetens tekstlige del kan gjøres ved å fokusere på flere ulike aspekter; vokabular, grammatikk og tekststruktur (Fairclough 1992: 75). Jeg vil hovedsaklig studere tekstenes struktur, eller "the whole-text organization" som jeg har omtalt det over. Jeg vil se på de store linjene i tekstene, forstått som fortellinger med en begynnelse og en slutt, og et bestemt plot som binder de ulike hendelsene som omtales sammen på bestemte måter (Frønes 2001: 90) – eller tekstenes *arkitektur* (Fairclough 1992: 77). Å se på valg av vokabular kan være et middel i denne sammenheng. En mulighet er å se på hvordan ulike ord brukes om samme fenomen, hendelser eller aktører – *rewording* (Fairclough 1992: 77). Jeg vil i denne forbindelse enkelte steder referere til frekvensen av bestemte ord, da dette kan belyse hvor sentrale ordene er i teksten som helhet. En slik "kvantifisering" kan være et viktig aspekt ved kvalitative metoder, da et ords plassering i en tekst kan si noe om meningsinnholdet. Brukes for eksempel et "viktig" (ny)ord bare innledningsvis, kan dette være et tegn på at det ikke er innarbeidet i diskursen. Det kan da være et poeng å se etter hvilke ord som brukes istedenfor. Et eksempel på dette er den hyppige bruken av "internasjonal" som synonymt med "global", som kan tolkes som et tegn på hvor sentral den metodologiske nasjonalismen (nasjonalstaten som analyseenhet) er i globaliseringsdiskursen. En annen mulighet jeg skal benytte meg av er å se på metaforene som brukes i tekstene, samt ulike former for transitivity og modalitet.

I forbindelse med analyse av *den diskursive praksisen*, måten en tekst er satt sammen på, er intertekstualitet det metodiske grepet som er mest aktuell for min analyse. Det er også denne metoden Fairclough utdyper (Fairclough 1992: 101-136). Det sentrale her er å studere hvilke ressurser (fra den sosiale praksisen) som trekkes inn i tekstproduksjonen, og hvordan disse elementene bidrar til nyskapning og begrensning av diskursordenen. Dette er det dialektiske forholdet mellom diskurs og praksis, som omtalt i teorikapittelet. Skillet mellom det tekstlige aspektet og den diskursive praksisen er bare analytisk, og den konkrete analysen må tilpasses materialet. I min analyse vil jeg ikke skille så skarpt mellom disse to nivåene, men behandle dem om hverandre.

Tekstene er altså uttrykk for ulike diskursive praksiser, ulike måter å konstruere ”globalisering”. Oppgavens 7. kapittel vil omhandle disse diskursenes implikasjoner for den bredere sosiale praksis (den diskursive praksis' implikasjoner for den sosiale praksis), som jeg også fremlegger som rammer for tekstene som studeres. Her vil jeg se de diskursive praksisene og de ulike representasjonene av globalisering som skapes gjennom disse, i lys av den mer generelle politiske debatten. Det sentrale formål med Faircloughs kritiske diskursanalyse er å studere forbindelsen mellom tekstproduksjon/språkbruk og endring/reproduksjon av de sosiale praksisene (Jørgensen & Philips 1999: 82).

3.3.1 Transitivitet, modalitet, metaforer og metonymer

Transitivitet viser til hvordan prosesser knyttes til (eller ikke knyttes til) bestemte subjekter (Jørgensen & Philips 1999: 95; Fairclough 1992: 177-185). En fortellings transitivitet kan peke mot ideologiske implikasjoner av fremstillingen, f.eks. med tanke på handlingsvalg. Det sentrale poenget er hvor ansvaret for en prosess eller hendelse plasseres – hos bestemte aktører eller i aktørløse kausalitetskjeder. I mitt datamateriale går det f.eks. et grunnleggende skille mellom to ulike representasjoner av utvikling, hvor den ene er basert på en gitt *prosess*, mens den andre er basert på *strategiske* og *handlende* bakenforliggende aktører.

Et annet metodisk grep er å se etter *modalitet*, forstått som grad av tilslutning til et utsagn (Jørgensen & Philips 1999: 96, Fairclough 1992: 158-162). Sannhet er den sterkeste form for modalitet. Taleren tilslutter seg sitt utsagn fullstendig, og fremstiller det som en ubestridt sannhet. Dette er en modalitetsform som det er rimelig å anta at i stor grad preger politikken som genre, og kan sees i sammenheng med de ”interne prosedyrene” som omtalt i kapittel 2.3.2. Politikere som uttrykker seg komplekst og tvilende vil neppe nå frem med sitt budskap. Hvilken modalitet et utsagn fremsettes med kan få følger for blant annet de sosiale relasjonene i konteksten, og dermed også for identitet. Å uttrykke seg i form av sannhet innebærer blant annet at de som ikke inntar nøyaktig samme stilling til utsagnet som en selv, tar helt feil. Grader og nyanser utelukkes. Utsagn

kan slik virke ekskluderende, og dermed identitetsdannende, ved at det konstrueres absolutte skiller mellom ”oss” og ”de andre”.

To andre analytiske tilnærminger som kan si noe om ideologiske implikasjoner er metafor og metonym (Jørgensen & Philips 1999: 95). *Metaforer* innebærer å betrakte noe i lys av noe annet (Lakoff & Johnson 1980: 5), mens en *metonym* innebærer å peke mot en større helhet ved å sette lys på en del av den (Lakoff & Johnson 1980: 35). Begge disse redskapene kan si noe om hvordan en fortelling eller en diskurs struktureres ved at de sier noe om hvilke antagelser som ligger til grunn for utsagnene, og dermed også noe om implikasjonene. Metaforer og metonymer kan også være indikatorer på interdiskursivitet. I uttrykket ”sunn økonomi” fungerer f.eks. ”sunn” som metonym for en medisinsk og vitenskapelig diskurs. Metonymen fungerer dermed som en slags bro mellom den vitenskapelige diskursens saklige og sikre viten og den aktuelle teksten.

3.3.2 Intertekstualitet og interdiskursivitet

Intertekstualitet kan forstås som en ”gjenbruk” av tekster som er produsert på et tidligere tidspunkt. Sammensetning av ulike tekster er et moment i sosial endring. Ved å sette sammen tekster fra ulike diskurser, skapes en ny artikulasjon, og dermed en ny meningsavgrensning og en ny diskurs (Fairclough 1992: 102). I tillegg til konstruksjon av nye diskurser, kan intertekstualitet være et ledd i *reproduksjon* av bestemte diskurser (Jørgensen og Philips 1999: 144-145). Ved at bestemte artikulasjoner gjentas vil også diskursen reproduseres. Ved eksogene forandringsprosesser, som f.eks. når et nytt verdensbilde, globalisering, oppstår som diskurs, vil nye artikulasjoner måtte skapes for å reprodusere de eksisterende diskurser og sosiale praksiser. De eksisterende diskurser og praksiser må innleire den nye diskursen gjennom nye artikulasjoner for å unngå selv å endres.

Fairclough skiller mellom to former for intertekstualitet: manifest intertekstualitet og interdiskursivitet. *Manifest intertekstualitet* foreligger når en tekst åpenlyst trekker på andre tekster. Når en tekst kombinerer element fra ulike diskursordener kaller han det *interdiskursivitet* (Fairclough 1992: 117-118). En tekst kan også inneholde referanser til en annen tekst uten at det gjøres eksplisitt. Den kan refereres til i måten man ordlegger seg på i sin egen tekst (f.eks. metaforer) (Fairclough 1992: 104). Innenfor den politiske diskursordenen som jeg tar for meg, trekkes det f.eks. på tekster om den kalde krigens fronter og om den norske arbeiderbevegelsens fremvekst (manifest), og det trekkes interdiskursivt på tekst fra f.eks. vitenskapelige diskurser.

3.4 FREMGANGSMÅTE

Etter å ha studert tekstene mine hadde jeg dannet meg en del inntrykk av hvilke temaer som stod sentralt, som f.eks. marked, stat, fattigdom, handel, Norge og verden. Ettersom jeg hadde tilgang til dokumentene i pdf-format kunne jeg gjøre god bruk av søkefunksjonene i denne sammenheng. Det

var særlig lesningen av globaliseringsmeldingen som bidro til å avgrense de sentrale temaene. Da jeg kom til innstillingen og de ulike innleggene i stortingssalen var trådene tilbake til meldingen ganske klare. Jeg gikk deretter i gang med å sortere tekstene etter de ulike temaene og vinklingene. Det var slik det sentrale skillet mellom det globale og det nasjonale aspekt trådte frem. Slik sett hadde jeg en empirinær tilnærming (Widerberg 200: 127). Men jeg hadde samtidig en mer teorinær tilnærmingstype ved at jeg leste tekstene i lys av ”diagnose/kunnskapsområde” og ”prognose/etikk” (Widerberg 2001: 127). Politikk som genre er, som sagt, gjerne preget av en saklighetsdiskurs. Dette innebærer at ønsker om forandring må forankres i noe annet enn ideologi alene; Derav et behov for en ”ny” og ”objektiv” beskrivelse av verden (diagnose), representert ved den flytende betegnelsen ”globalisering”, som fordrer nye løsninger (prognose). Gjennom blant annet å klippe og lime tekstbiter fra ulike representanter i lys av disse kategoriene, blant annet på bakgrunn av likheter i fremstillingene av de sentrale temaene, likheter i transitivitetsform, ord-/metaforbruk og intertekstuelle referanser, konstruerte jeg ”nye” tekster som gikk på tvers av de enkelte tekstprodusentene. Jeg satte ikke tekstene inn i matriser, slik som enkelte metodebøker foreslår, men valgte heller å sette bitene sammen under andre ”overskrifter” enn talerens navn og parti. Slike alternative lesninger som dette legger opp til bidrar til å fjerne fokuset fra den enkelte taler, og til å fremheve diskursene som ligger bak.

4 DE SOSIALE PRAKSISER – RAMMENE

4.1 INNLEDNING

I dette kapitlet skal det første delspørsmålet belyses. Jeg vil trekke opp noen generelle linjer som kontekstualiserer produksjonen av globaliseringsdiskursene, og dermed peke på, og utdype, de sosiale praksisene som jeg i teorikapitlet fremsatte som sentrale i denne sammenheng. Av plassmessige hensyn må denne delen begrenses til å omfatte de mest generelle linjene. Etter at diskursordenen er avdekket, noe som er tema for kapittel 5 og 6, kan det drøftes hvorvidt den diskursive praksisen, forstått som måten tekstene/diskursene om globalisering produseres, reproducerer eller endrer bestemte sosiale praksiser.

4.2 PARTIPOLITISK OG NASJONALSTATLIG PRAKSIS

De politiske linjene i det norske politiske landskap har tradisjonelt gått langs to hovedskillelinjer; en territoriell/kulturell og en økonomisk (Rokkan 1967: 437). Den første skillelinjen går tilbake til perioden etter løsrivelsen fra Danmark, og dreide seg i korthet om hva som skulle forstås som norsk. Løsrivelsen fra Danmark var begynnelsen på en ny epoke med norsk suverenitet (selv om landet fremdeles var underlagt svenskekongen). Det oppstod en strid mellom de som ville ta avstand fra kolonitiden og fremheve det norske, og de som ville forbli tett knyttet til København. Særlig på språkfronten var dette synlig, i kampen mellom dansk/riksmål og landsmål. Språkskillet reflekterte imidlertid også skillet mellom øst og vest, og til en viss grad skillet mellom sentrum og periferi, noe som gjerne sammenfalt med sosial stand og ”åndelig”/praktisk tilknytning til Danmark. Mens byfolket i stor grad bestod av embetsfolk, handelsfolk og andre med tilknytning til eller bakgrunn fra København (utdanning), bestod periferien av bønder hvis språk var ulike norske dialekter. Det fantes imidlertid også elementer i byene som støttet dyrkingen av ”det norske”, og som tok avstand fra arven fra dansketiden. I politikken gikk skillet mellom det konservative Høyre (H) med sin basis i det danskorienterte embedsfolket, og det liberale Venstre (V), med sin basis i de deler av folket som ville markere Norges uavhengighet og særegenhet (Rokkan 1967: 367-389; Mjøset 1991: 98-106).

Den andre skillelinjen ble særlig aktuell med industrialiseringen. I denne forbindelse vokste det frem to nye samfunnsgrupper; arbeiderne og kapitaleierne. Disse to gruppene, sammen med jordbruksstanden, skulle bli de tre sentrale gruppene i det norske samfunn, og dermed også i politikken (Mjøset 1991: 106). Men det er særlig striden mellom arbeidere og kapitaleiere som har preget politikken, delvis fordi landbruket tidlig ble en del av markedet. Arbeiderbevegelsen hadde i stor grad oppslutning/støtte hos både industriarbeidere i byene/tettsted (som utgjorde bevegelsen) og bønder/fiskere, og gikk i så måte delvis på tvers av skillet mellom by og land (by og land, hand i

hand).

Formingen av den norske stat og det politiske system har i stor grad sammenfalt med den industrielle utviklingen. Dette har naturligvis satt sitt preg på systemet. Det er også de økonomiske skillelinjene som har vært de mest sentrale i fremveksten av den politiske sammensetningen vi ser i dag (Heidar 2003: 95). Dette innebærer at politikken tradisjonelt har blitt fremstilt langs en høyre-venstre-akse, eller mellom borgerlige og sosialister (Mjøset 1991: 100). Det norske politiske system, den partipolitiske praksis, er altså knyttet til det som kan kalles en *kapitalistdiskurs* med to dominerende representasjoner; en *liberal* og en *sosialistisk/sosialdemokratisk*. Den kapitalistiske diskurs kan også sies å være knyttet til en *nasjonalstatlig diskurs* på grunn av sammenfallet i tid mellom fremveksten av nasjonalstaten, det politiske system og industrialiseringen. Den nasjonalstatlige diskurs har i så måte en *økonomisk* representasjon – synet på nasjonalstaten som en økonomisk enhet. En annen sentral forståelse av nasjonalstaten er å se den som en *kulturell* enhet. De ulike måtene å forstå nasjonalstaten på blir sentral i analysen av de nasjonale prognosene som partiene legger frem i forbindelse med globaliseringsspørsmålet.

Den kapitalistiske diskurs har stått sentralt i de politiske plattformene hos de to dominerende partiene. Høyre har fra sitt konservative utgangspunkt i stadig større grad vektlagt sin liberalistiske profil, og argumentert for at mindre politisk styring og mer individuell frihet åpner opp for at flere arbeidsplasser, og dermed mer velferd for folket, kan skapes. De har blitt stående som forsvarere av kapitaleiernes interesser og fremme av markedsstyring (Sejersted 1997: 9). Arbeiderpartiet (Ap) har talt arbeidernes og (tildels) bøndenes/distriktenes sak (Stjernø 2005: 110-111), og har i større grad vektlagt behovet for politisk styring av kapitalen med det mål å sørge for at investeringene ble gjort ut fra et samfunnstjenlig perspektiv. Særlig sentralt var det å sikre gode kår for arbeiderne, og et sosialt sikkerhetsnett for de som ikke kan arbeide. Ideen om individuell frihet har imidlertid også en plass i partiets ideologi. Denne er basert på tanken om at frihet til å velge forutsetter at de potensielle muligheten gjøres reelle. Dette skal sikres gjennom å gi alle et likt utgangspunkt (Mjøset 1991: 104). Høyre og Arbeiderpartiet har vært de to dominerende politiske aktørene i norsk politikk, og skillet mellom dem har altså i stor grad dreid seg om graden av politisk styring av samfunnet. Skillet mellom partiene ble imidlertid mindre gjennom hele mellomkrigstiden, men kanskje særlig etter 2. verdenskrig, da partiene førte en såkalt tilnærmingspolitikk (Lundestad 1989: 511).

Senterpartiet (Sp), tidligere Bondepartiet, og Kristelig Folkeparti (KrF) har tradisjonelt vært mer orientert mot den territorielle/kulturelle skillelinjen. Sp har sprunget ut av konfliktlinjen mellom sentrum og periferi, og har spesielt vært opptatt av vilkårene for landbruket. Av bøndene har det tradisjonelt sett gjerne vært de mer velstående som har støttet Sp, mens de mindre privilegerte sluttet seg til arbeiderbevegelsen (Mjøset 1991: 100). KrF har sitt grunnlag i

tradisjonelle kulturelle/kristne verdier. Med sitt utgangspunkt på Vestlandet har partiet også til en viss grad reflektert skillet mellom sentrum og periferi. Begge disse partiene brøt hovedsaklig ut fra det sosial-liberale Venstre på 1920- og 30-tallet, og beveget seg mot sentrum av den økonomiske aksens (Mjøset 1991: 100-101; Sejersted 1997: 8). At også disse partiene, som er tuftet på andre skillelinjer enn den økonomiske, plasseres langs den økonomiske aksens når de skal beskrives, demonstrerer den dominans den økonomiske skillelinjen har i norsk politikk.

Sosialistisk Venstreparti (SV) ble stiftet i 1975 i forlengelsen av en venstreallianse (Sosialistisk Valgforbund) som kjempet mot EF i 1972. Men partiets historie går tilbake til EEC-striden i 1961/62. En ad-hoc-bevegelse, "Aksjon mot fellesmarkedet – de 143" (som ble grunnlaget for Sosialistisk Folkeparti, som igjen var drivkraften bak Sosialistisk Valgforbund) bestod av utbrytere både fra sosialdemokratene og kommunistene. Dette gjenspeiles også i partiets plassering til venstre for Arbeiderpartiet og til høyre for kommunistene på den tradisjonelle økonomiske aksens. I tillegg til sterk motstand mot EU har partiet (og partiets tidligere "utgaver") også vært sterke motstandere av NATO (Furre 1991: 321-322). Partiets grunnlag og utgangspunkt har altså angått norsk suverenitet og selvstendighet. Dette er verdier som gjenspeiles i navnet på aksjonsgruppen "de 143", som spiller på den sivile motstandsbevegelsen under krigen (Neumann 2001b: 117).

Partiet har i så måte i stor grad vært sentrert rundt den territorielle skillelinjen hva angår utenrikspolitikk. I likhet med Arbeiderpartiet har solidaritetstanken stått sentralt i partiets ideologi. SVs solidaritetsforståelse har særlig vært preget av den utvidede betydning dette begrepet fikk i forbindelse med imperialismedebatten på slutten av 1960-tallet. "Solidaritet" har gradvis endret karakter fra den arbeiderorienterte solidariteten hos Marx, til en solidaritet som knytter seg til alle dårligere stilte i verden (Stjernø 2005: 109-132). Imperialismedebatten handlet i stor grad om stormaktenes misbruk av de små og fattige landene, særlig i den tredje verden. Solidariteten er i denne sammenheng sammenfallende med den globale periferiens kamp mot det globale sentrum (jfr. kapittel 4.3).

Fremskrittspartiet (FrP) ble dannet i 1973, med hovedparole om sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep. Dette var også partiets navn frem til 1977; *Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep*. Partiet har i hovedsak markert seg som et protestparti med fokus på innenrikspolitiske saker (Heidar og Saglie 2002: 29). Først i forbindelse med den aktuelle globaliseringsmeldingen utarbeidet partiet en utenrikspolitisk plattform (S.Tid: 2045).

Undersøkelser av de politiske partienes partiprogrammer viser at den klassiske høyre-venstre-konflikten fremdeles er dominerende som "strukturingsprinsipp" for de politiske partiene. Nye konfliktlinjer, som gjør det politiske bildet mer og mer sammensatt og komplisert, blir

forankret i de tradisjonelle konfliktlinjene. Avstanden mellom ytterfløyene har imidlertid blitt mindre (Heidar og Saglie 2002: 150). Den økende ”likheten” mellom partiene (gjærne omtalt som tilnærmingspolitikken) er en tendens som også ble påpekt tilbake til 1970-tallet, og sees i sammenheng med hovedavtalen av 1935 og den økende forståelsen partene i arbeidslivet viste overfor hverandre (Lundestad 1989: 479-498).

4.2.1 *Laissez-faire, sosialisme og klassekompromiss*

Den såkalte tilnærmingspolitikken som ble nevnt over omtales også som klassekompromiss. Perioden fra 1935 frem til 1980-tallet var på mange måter preget av konsensus i det politiske Norge. Hovedavtalen mellom LO og NAF i 1935 markerte starten på et klassekompromiss mellom arbeid og kapital. Dette gikk ut på at både arbeidere og kapitaleiere gikk med på at lønns- og arbeidsforhold skulle styres gjennom nasjonale avtaler (Mjøset 1991: 103). Blandingsøkonomien, som i etterkrigstiden ble en sentral del av sosialdemokratiet, bygger nettopp på dette klassekompromisset. Industrien skulle forbli privat, men regulert av staten for å sikre sosial stabilitet. At konsensusen var sterk i denne perioden bekreftes av at den borgerlige regjeringen som tok makten i 1965 i det store og det hele fortsatte den sosialdemokratiske linjen (Mjøset 1991: 113).

Partiene, særlig de to store, Høyre og Arbeiderpartiet, nærmet seg hverandre i sin politikk. De mindre sentrumpartiene ble med dette til en viss grad truet. Den økende velstanden minsket ønskene om, og behovet for(?) omfattende (ideologiske) styringsendringer, og debatten dreide seg i større grad om hvilke tekniske virkemidler som ville gi best uttelling gitt de internasjonale forhold (Lundestad 1989: 479). Denne utviklingen kan karakteriseres som markedsteknokrati, forstått som en styring av samfunnet basert på vitenskapelige (sosialøkonomiske) doktriner og forståelse av markedsmekanismer (Slagstad 2001: 506). Dette er også det jeg ovenfor har kalt saklighetsdiskursens kolonisering av politikken.

På 1980-tallet brøt Høyre-regjeringen (inkluderte fra 1983 også KrF og Sp) med sosialdemokratiet. De begynte på en omfattende deregulering, og startet en omveltning av de markedsorganiserende, blandingsøkonomiske institusjonene, som for eksempel Statoil (Mjøset 2003: 31). Også Arbeiderpartiet endret sitt syn på markedets rolle i samfunnet i denne perioden. Markedsideologien gjorde seg gjeldende også i dette partiet, og markedet ble mer et medium for politikken enn et maktelement politikken skulle utgjøre en motmakt til (Slagstad 2001: 506). På ulike måter til ulike tider har altså markedet, som både kapitaleiere og (industri)arbeidere er avhengig av, stått sentralt for begge disse dominerende partiene.

4.3 DEN GENERELLE GLOBALISERINGSDISKURSEN

For å få en oversikt over den mer generelle globaliseringsdiskursen, som jeg har pekt på som en del

av den sosiale praksis, vil jeg basere meg på samfunnsvitenskapelig teori. Slik teori reflekterer på mange måter generelle tendenser og holdninger i samfunnet, og vil derfor i denne sammenheng være et egnet utgangspunkt for å skape en oversikt over det jeg kaller den generelle globaliseringsdiskursen. Forholdet mellom samfunnsvitenskap og samfunn kan karakteriseres som *dobbelt hermeneutisk* (Giddens 1984: xxxii-xxxv). Det vil si at de analyser som gis av samfunnet virker tilbake på, eller blir en del av, det samfunnet som var utgangspunktet for analysen. Slike analyser vil dermed være med på å prege folks, og derunder politikerens, forståelse av seg selv og samfunnet – eller her: globalisering. Det innebærer også at samfunnsvitenskapens ”objekt” gjenspeiler de problemområder folk er opptatt av. Slik kan altså samfunnsvitenskapelig analyse av globaliseringsfenomenet fungere som en ressurs for politikerne, og dermed være en del av den sosiale praksisen som utgjør rammene for tekstproduksjonen jeg skal studere.

”Globalisering” brukes gjerne til å vise til en bestemt endring i måten tid og rom virker inn på organiseringen og forståelsen av sosialt liv. Etablert tid og rom ”strekkes”, hvilket innebærer at betydningen og omfanget av interaksjon over store avstander blir stadig viktigere/mer omfattende. Enkelt sagt innebærer dette at verden ”krymper”. En slik endring på globalt plan må med nødvendighet også innebære endringer på lokalt plan, som i en dialektisk prosess (Giddens 1997: 52). Globalisering viser altså til bestemte forandringer i hvordan sosialt liv organiseres og forstås, både på globalt og lokalt nivå, og forandring er noe som må imøtegås på det politiske felt (skal man styre samfunnet på den måten man mener er best, må man ta utgangspunkt i de rådende forhold). I samfunnsvitenskapelige termer kan det sies at ”globalisering”, slik det her er avgrenset, innebærer at *metodologisk territorialisme*, eller *metodologisk nasjonalisme*, blir et mindre egnet utgangspunkt for å betrakte verden (Scholte 2000: 56). Med dette menes å betrakte verden ut fra bestemte geografiske referanserammer, som nasjonalstatene.

Ulike fagområder innenfor samfunnsvitenskapen har forsøkt å forklare hva fenomenet globalisering innebærer – hvilke konkrete endringer og utfordringer det er vi står overfor. Innenfor teorier om internasjonale relasjoner (IR) er ”globalisering” basert på en forståelse av verden som bestående av selvstendige nasjonalstater (og aktører som står i mer eller mindre direkte relasjon til disse: overnasjonale aktører – FN). Globalisering forstås som en økende grad av internasjonal koordinering. Denne tilnærmingen betrakter de nasjonale områdene som analyse-enhet (metodologisk territorialisme), og det økonomiske systemet som bestående av en serie uavhengige økonomier,⁶ hvor noen er mer moderne, i betydningen industrialisert, enn andre. En slik fortolkning

6 Med uavhengige økonomier menes her at den økonomiske utviklingen, og dermed graden av modernisering i et land, skyldes landets økonomiske politikk (som ansees som et indre anliggende), og er uavhengig av økonomisk politikk og graden av modernisering i andre land. Dette må ikke forstås som et argument om at landenes økonomiske politikk kan/bør utformes uavhengig av andre land og økonomier.

vanskeliggjør en forståelse av sosiale relasjoner som går på tvers av statsoppdelingen (Giddens 1997: 53-54; Østerud 1978: 234-235).

Denne problematikken imøtegås av teorier om verdenssystemet (Wallerstein 1974; 1979; 1980). Denne teorien er ikke opptatt av de nasjonale områdene, men av et mer omfattende begrep om globaliserte relasjoner – verdensøkonomier som nettverk av økonomiske relasjoner av geografisk utstrakt art. Wallerstein argumenterer for at ”globalisering”, slik det fremstilles innenfor tradisjonell økonomisk teori og IR-teori, skjuler de virkelige prosesser i dagens utvikling. Ifølge hans teori er det en mer grunnleggende transformasjon av det kapitalistiske system vi står overfor, og ikke bare en endring og klargjøring av de regler som regulerer relasjonene mellom statlige aktører. Hans argument om globalisering baserer seg på hans teorier om verdenssystemet. De grunnleggende endringer det kapitalistiske system står overfor innebærer først og fremst at de ulike økonomiske sfærene i verden er i ferd med å møtes, og dermed frata kapitalistene de viktigste virkemidlene for å opprettholde profitten når de møter motstand og demokratisering av økonomien i en sfære⁷ (Wallerstein 2000).

Wallersteins teori om globalisering basert på hans teorier om det moderne verdenssystemet fra 1970-tallet leder mot å se på noen linjer fra dagens globaliseringsdebatt til 1960- og 70-tallets såkalte imperialismedebatt. Dette er relevant fordi debattene dengang kan sees på som en forløper til dagens globaliseringsdebatt. Forholdet mellom disse to debattene vil kunne være et tema for en hel oppgave, men jeg vil av plassmessige hensyn begrense meg til å se på enkelte likhetstrekk og interessante linjer. Dette er interessant med tanke på intertekstualitetsperspektivet som står sentralt i denne oppgaven, særlig på grunn av den sentrale plass fattigdomsproblematikken har fått i den aktuelle globaliseringsdiskursen. Dette gjør det aktuelt å se på hvilke fortellinger om utvikling, marked og politikk som artikuleres i globaliseringsdiskursen. Det demonstrerer også kontinuitetsaspektet ved samfunnsteori og politikk, og peker mot et hovedpoeng i oppgaven, nemlig diskursiv reproduksjon.

Som en kontrast til den tradisjonelle IR-teoriens fokus på verden som oppdelt i nasjonalstater forstått som økonomisk uavhengige områder og utviklingsteorier, står teorier om underutvikling og verden som bestående av ulike økonomiske sfærer knyttet til et økonomisk maktsentrum. Såkalt moderniseringsteori, som kan knyttes til det jeg har omtalt som IR-teori, betrakter underutvikling som en tilstand av mangel på kapital og kunnskap. Problemet med underutvikling kan dermed løses ved overføringer av disse modernitetens kjennetegn fra i-land til u-

7 Virkemidlene han peker på er blant annet å flytte produksjon til lav-kostnads-steder. Krisen i systemet oppstår når det som en følge av demokratisering av det politiske maskineriet ikke lenger er nok slike lav-kost-steder å flytte produksjonen til. Arbeiderklassen vil da bli styrket, og kapitalistene blir tvunget til å konfrontere klassemotsetningene, og ikke bare flytte fra dem (Wallerstein 2000: 259-260).

land. Skillet mellom i-land og u-land demonstrerer også det grunnleggende perspektivet på verden som bestående av nasjonalstater med et eget uavhengig økonomisk system. Underutviklingsteori, eller avhengighetsteori, avviser det nasjonalstatlige perspektivet. Denne betrakter heller verden som bestående av økonomiske områder hvis utvikling avhenger av disses tilknytning til det økonomiske sentrum. Underutvikling i noen områder blir på denne måten forstått som strukturelt knyttet til utvikling i andre områder. Innenfor denne retningen forstås overføring av utviklingsfaktorer (i moderniseringsteoretisk forstand) som imperialistiske handlinger som bidrar til å gjøre u-landene, periferien i det økonomiske system, avhengige av, og dermed underordnet i-landene/sentrum (Østerud 1978: 74-98; 234-246; Smukkestad 2000: 57-74). Disse to ulike perspektivene på fattigdom og utvikling utdyper begrepsparet *evolusjonær/strukturell*. Disse begrepene utgjør det jeg skal kalle utviklings-/fattigdomsdiskursen, og vil stå sentralt i analysen av det jeg senere omtaler som representasjonenes globale prognoser.

Før jeg går nærmere inn på ulike posisjoner i dagens globaliseringsdebatt vil jeg først peke på et ytterligere kontinuitetsaspekt i samfunnsvitenskapelig teori og samfunnsdebatt – mellom imperialismedebatt og globaliseringsdebatt. I 1980 skrev Fröbel m.fl. om den nye internasjonale arbeidsdelingen, og pekte på tre forutsetninger for denne. Det var for det første et voksende reservoar av billig arbeidskraft i u-land. For det andre var det endringer i produksjonsteknologi i retning av større internasjonal arbeidsdeling, og for det tredje var det utviklingen av moderne transport- og kommunikasjonsteknologi (Fröbel, Heinrichs & Kreye 1980: 33-36). Dette er tre sentrale poeng i det som i dag kalles globaliseringsdebatten. De to siste punktene er videreutviklet i det som, blant andre, Castells omtaler som *nettverkssamfunn*, eller *nettverksøkonomi*. *Nettet*, som han også omtaler det, betegner den økonomiske organiseringen og informasjonsteknologien som et komplekst nettverk på tvers av nasjonalstatsgrenser, som på noen steder er tettere enn andre steder (sentrum-periferi), og som gjør avstander irrelevant (Castells 2003: 317-320; Eriksen 2000: 121).

Held og McGrew har skissert noen sentrale posisjoner innenfor den generelle globaliseringsdiskursen. Hovedskillet trekkes mellom det de kaller globalister og skeptikere: mellom de som mener at globalisering er en reell prosess i retning av en mindre verden, og de som mener at det er et uttrykk for maktutøvelse og interessepolitikk på en internasjonal arena (Held & McGrew 2003: 3-8). Skeptikerne argumenterer for at globalisering er en myte, at det er en beskrivelse av verden som ikke passer med de faktiske utviklingstrekk, men som fremsettes for å tjene visse interesser. Det er en myte som på sikt bidrar til å forflytte makt fra politikken til økonomien/markedet fordi det i følge myten er nødvendig med et slikt skifte for å klare seg. En variant av skeptikerposisjonen, den marxistiske, hevder at kapitalismens ekspanderende logikk har tatt en ny form. Imperialismen har tatt form av multilateral kontroll og overvåking – de rike

kontrollerer de fattige gjennom organisasjoner som G7 og Verdensbanken. Globalisering er, ifølge disse, en ny form for vestlig imperialisme. En annen variant Held peker på er realismen. Argumentet her er, som i det over, at det er *den sterkestes rett* som gjelder. Internasjonaliseringen av økonomiske og sosiale relasjoner er sammenfallende med de mektige (militært og økonomisk) aktørene i verden.

Disse perspektivene, og kanskje særlig det marxistiske, har en del likhetstrekk med den såkalte avhengighetsteorien. De trekker videre på oppfatningen av det økonomiske system som *koloniserende*, altså at et bestemt økonomisk system ekspanderer og underlegger seg nye områder og derigjennom underordner de nye områdene under dem som utgjør kjernen i det økonomiske system. Skeptikerne, som representeres ved Paul Hirst, argumenterer for at dette ikke følger som en nødvendighet fra det økonomiske system, men baserer seg på politiske beslutninger. Hans bidrag til debatten er et forsøk på å avsløre det han kaller myten om globalisering, om nødvendigheten av økonomiens dominans overfor den nasjonalstatlige politikken, for derigjennom å styrke nasjonalstaten som styringsramme (Hirst 1997; Hirst & Thompson 2001). På dette punktet kan man si at han nærmer seg den såkalte IR-teoriens standpunkt.

De som kalles globalister bruker "globalisering" til å peke på globale endringsprosesser som innebærer store forandringer i organiseringen av samfunnet og verdensbildet. Held og McGrew peker på tre aspekter som står særlig sentralt, og som har noen likhetstrekk med de tre prosessene som Fröbel m.fl. pekte på i sin tid: endring i det sosio-økonomiske organiseringsmønsteret, i det territorielle prinsippet, og i maktforhold (Held & McGrew 2003: 7). Det første aspektet dreier seg om endringer i sosiale og økonomiske nettverk som en følge av den komprimeringen av tid og rom som globaliseringen innebærer. Dette innebærer for eksempel globale produksjonsnettverk, og dermed også muligheten for at bestemte lokale samfunn blir sårbare som en følge av endringer i de globale forhold. Det andre aspektet tar for seg forholdet mellom territorier og det politiske rom. Argumentet er at den tradisjonelle korrespondansen mellom samfunn, økonomi og politikk/styring innenfor et klart avgrenset territorium utfordres med de globale utviklingstrekk (strekkingen i tid og rom). Med andre ord kan ikke politikk lenger utformes ut fra indre anliggender alene. I forlengelsen av dette kommer det tredje aspektet: maktsentrene ligger langt unna de som utsettes for makten. Maktrelasjoner organiseres og utøves på en stadig større arena/flere områder. Dette fremhever det poeng at beslutninger tatt av de mektigste får konsekvenser for langt flere enn tidligere, og omfatter flere områder, som for eksempel en stats organisering av sitt indre marked (som nettopp blir mindre og mindre "indre" som en følge av denne utviklingen).

De to første punktene er perspektiver som gjerne anlegges av de politikerne som går inn for et forsvar av det de omtaler som globalisering. Det andre punktet er det imidlertid en viss

ambivalens til, ettersom de på den ene siden argumenterer for nødvendigheten av å tilpasse seg de økonomiske realiteter, mens de på den andre siden ikke vil avskrive staten (som de jo selv er representanter for) som en viktig styringsarena. Det tredje punktet kommer i konflikt med fremstillingen av økonomisk globalisering som et gode man bør kjempe for. Dette aspektet kan derimot sees i representasjonene til de som i større grad problematiserer globaliseringsbegrepet. Dette perspektivet har også en del sammenfallende vinklinger med avhengighetsteorien.

Disse posisjonene utgjør en del av rammen rundt stortingsmeldingen og stortingsdebatten fordi det er trekk ved den generelle globaliseringsdiskursen som har materialisert seg i form av ulike grupperinger, hendelser og organisasjoner, og som derfor utgjør bestemte referansepunkt i debatten som debattantene på Stortinget forholder seg til og bruker i debatten. Det er særlig hva identitet angår at disse posisjonene spiller inn gjennom bruk av *identitetsmarkører* som globaliseringsmotstandere⁸ og ny-liberale globaliseringstilhengere. Disse termene referer til ulike grupper som har markert seg i offentligheten i forbindelse med globaliseringsspørsmålet, og legger opp til en enten-eller-tilnærming til problematikken gjennom at de dominerende representantene er uforenelige. Gruppene er materialisert gjennom medienes dekning av ulike hendelser. Særlig er det de såkalte globaliseringsmotstanderne (kanskje spesielt de som Held kaller marxistiske skeptikere) som har tatt en helt bestemt form i lys av de store demonstrasjonene mot ulike toppmøter som har funnet sted i de senere år, og som til tider har vært svært synlig i media. Det er kanskje særlig gjennom medias fremstillingen av dette at ”globalisering” ble en allment brukt term i den norske offentligheten. I den norske konteksten har slike grupperinger gjerne vært knyttet til organisasjonen ATTAC og til den tradisjonelle venstresiden.

Globaliseringstilhengerne er ikke gjenkjennelige på samme måte. Posisjonen, slik Held og McGrew beskriver den, er ikke knyttet til bestemte grupper, men kanskje mer til bestemte institusjoner. Posisjonen kan gjerne sies å være materialisert i form av de globaliseringsmotstanderne demonstrerer mot: rike lands toppledere, multinasjonale selskaper, WTO, IMF, Verdensbanken og det frie marked generelt. I den norske konteksten er det rimelig å peke på den tradisjonelle høyresiden og næringslivet. Den såkalte tenkesmien CIVITA kan gjerne stå som en felles representant for de ”nyliberale”.⁹ Dette er en organisasjon som ble opprettet med støtte nettopp fra den tradisjonelle høyresiden og næringslivet, og var ment som et mottrekk mot

8 ”Globaliseringsmotstandere” har gjerne blitt brukt av såkalte globaliseringstilhengere i en ”nedvurderende” omtale av de jeg har kalt skeptikere. Termen impliserer motstand mot utvikling og fremskritt, og mangel på internasjonal solidaritet. Med fremveksten av ATTAC, som jeg vil komme tilbake til under, ble globaliseringens ulike aspekter (økonomisk, kulturell og politisk) fremhevet. De såkalte globaliseringsmotstanderne har stort sett markert seg som kritiske til den økonomiske globaliseringen, og positive til de to andre aspektene. ”Globaliseringsmotstandere” har altså en negativ valør knyttet til seg, og må derfor forstås som en negativ identitetsmarkør (en markør som kritikerne av skeptikerposisjonen anvender for å karakterisere sine meningsopponenter). På samme måte blir ”nyliberal” ofte brukt som negativ identitetsmarkør, i det det gjerne forbindes med en ekstrem og gjerne kynisk markedsliberalisme.

ATTAC.

4.4 GLOBALISERINGSDEBATTEN KOMMER TIL NORGE

Globaliseringsfenomenet begynte så smått å tre inn i den offentlige debatten i Norge på 90-tallet. I begynnelsen var det et lite brukt begrep. Et søk på ”globalisering” i Aftenpostens nyhetsarkiv A-tekst våren 2005 gir 3158 treff, hvorav bare 36 er fra før 1998. Begrepet ble, ifølge Østerud, først brukt parallelt med EU-debatten, og ble i den sammenheng i stor grad et spørsmål om nasjonal identitet og suverenitet. Et sitat fra Dagens Næringsliv kan tjene som eksempel på koblingen mellom ”globalisering”, marked og EU/EF:

Globaliseringsprosessen innen alle bransjer og deler av verdens industri er sterkt tiltagende. Stadig større enheter ser ut til å overta alle bransjer globalt. Det indre marked [EF] har derfor til hensikt å integrere alle deler av det europeiske marked, da gjennom deregulering av alle hindere (Dagens Næringsliv Morgen 1990 06-11)

Både EU og globalisering representerte en denasjonalisering. Nei-siden i EU-kampen spilte mye på spørsmålet om nasjonal suverenitet, og på EU som en trussel mot dette (Østerud 2003: 61).

Først i 1998, med utgivelsen av den norske utgaven av *Globaliseringsfellen* begynte globalisering å bli et hett tema i offentligheten, men uten at det ble et sentralt element i de politiske partienes fremtoning (Østerud 2003: 61). Denne boken skisserer demokratiets og velferdens fall som en følge av den økonomiske globaliseringen og teknologiskapt arbeidsledighet, og fremmer EU som redningen (Martin & Schumann 1998). Mye på grunn av den politiske og økonomiske stabiliteten i Norge ble ikke ideen om globaliseringsfellen oppfattet som spesielt truende og nærliggende. I politikken ble globalisering en bakgrunnsfaktor som ble trukket inn når det var snakk om store fusjoner eller EØS-avtalen (Østerud 2003: 63).

I 2001 tok globaliseringsdebatten en ny utvikling med fremveksten av ATTAC Norge. Dette var en organisasjon som favnet vidt, politisk sett, og ble en periode en bro mellom (en del) tilhengere og motstandere av EU. I sine kampsaker og vinklinger gikk organisasjonen til en viss grad på tvers av det tradisjonelle høyre-venstre-s skillet i politikken. Organisasjonen ble imidlertid etterhvert (oppfattet som) en representant for den tradisjonelle venstresiden (Jørgensen 2004: 161; Sandberg 2005: 69). Vinklingen på globalisering som denne organisasjonen fremmet medvirket til at nasjonaliseringsperspektivet ble mindre fremtredende. Et alternativ til enten å gi seg over til markedskreftene eller å renasjonalisere for å stå imot kreftene, ble fremmet med ideen om global styring.¹⁰ Den direkte koblingen mellom globalisering, i betydningen spredning av en

9 Når jeg snakker om nyliberale i en norsk kontekst må det presiseres at dette ikke på noen måte er en samlende og dekkende betegnelse på hele denne gruppen. Når jeg her benytter denne betegnelsen er det for å markere i hvilken retning det er rimelig å anta at sympatien heller blant disse gruppene i forhold til det bildet som er skissert av den generelle globaliseringsdiskursen over.

10 Forstått som styring gjennom overnasjonale institusjoner, gjerne FN.

frihandelsideologi, og EU/EF ble erstattet av en kobling mellom frihandel og institusjoner som Verdensbanken og IMF.

Sentralt i organisasjonen ATTAC stod ideen om at ”en annen verden er mulig”. Dette henspiller til ideen om et globalt demokrati. Av de mer konkrete tiltak som ble forfektet var den såkalte Tobin-skatten: en skatt på valutaspekulasjon som skulle bidra til å minske spekulanters handlingsrom og dermed sikre nasjonale økonomier mot spekulanter, og å sikre en uavhengig inntektskilde til det globale demokratiet. Det overordnede målet var å skape en mer rettferdig verden basert på et globalt demokrati. Den globale fattigdommen ble utpekt som det store problemet i verden, og markedsliberalismen ble utpekt som, om ikke det som har skapt fattigdommen, så ihvertfall det som fører til at den reproduseres. Med ATTAC kan man si at et skille mellom økonomisk, politisk og kulturell globalisering gjorde seg gjeldene. ATTAC fremtrådte som kritisk til den økonomiske globaliseringen, men positiv til den politiske og kulturelle, og bidro slik til å fremheve globaliseringens ulike dimensjoner, og en forståelse av disse dimensjonenes kontingens og relative uavhengighet av hverandre (Sandberg 2003).

4.5 ET DISKURSIVT MONUMENT: GLOBALISERINGSMELDINGEN¹¹

Stortingsmeldingen om globalisering var resultatet av et prosjekt igangsatt våren 2001 av daværende utenriksminister fra Arbeiderpartiet, Thorbjørn Jagland. Fokuset var i utgangspunktet tredelt; det skulle være et debattforum hvor politiske partier og ulike frivillige organisasjoner var representert, det skulle utarbeides en del utredninger, og det skulle utarbeides en stortingsmelding. Arbeidet hadde tittelen *Styring av markedskreftene*. Høsten 2001 kom det et regjeringsskifte, og fokuset på arbeidet ble endret. Den nye utenriksministeren var Høyres Jan Petersen. I praksis ble de to første delen av arbeidet nedprioritert, og debattforumet opphørte. Fokuset ble lagt på utarbeidelse av stortingsmeldingen, og arbeidstittelen ble endret til *Globaliseringens muligheter*.

En stortingsmelding er en orientering fra Regjeringen til Stortinget om ulike sider ved statlig virksomhet eller om planer som regjeringen vil sette i verk, og som den ønsker å få drøftet i Stortinget (www.stortinget.no). Globaliseringsmeldingens uttalte formål var å invitere Stortinget til debatt om Norge i en globalisert verden, hvilket innebærer at Stortinget får muligheten til å komme med kommentarer til, og ta stilling til (slutte seg til eller ta avstand fra) Regjeringens perspektiv og politikk. Formålet med en slik melding, som ikke ender i forslag om konkret politikk, men som fremstiller Regjeringens politikk i lys av det aktuelle fenomenet, er å vise hvordan deres politikk er i samsvar med det som i meldingen fremstilles som de rådende forhold i verden.

Meldingen ble utarbeidet av et sekretariat i Utenriksdepartementet (UD), men flere andre

¹¹ Informasjon om prosessen bak globaliseringsmeldingens tilblivelse er basert på et intervju med en byråkrat som deltok i utarbeidelsen av meldingen.

departement var imidlertid involvert i de ulike saksfeltene som behandles i meldingen. 14 departement og 8 fagavdelinger innen UD var inne. Sekretariatets jobb var å samordne de ulike innspillene til en helhetlig tekst som var i tråd med de politiske retningslinjer som lå til grunn for arbeidet. Stortingsmeldinger som denne er utarbeidet av byråkrater, men i siste instans klarert og godkjent på politisk nivå. At arbeidet med globaliseringsmeldingen ble lagt til UD innebar at det politiske ansvaret lå hos Utenriksministeren, og at meldingen ble levert til, og behandlet av, Utenrikskomiteen på Stortinget.

Globaliseringsmeldingen representerer det konkrete utgangspunktet og grunnlaget for ordskiftet på Stortinget. Det er Regjeringen som fremmer en representasjon av ”globalisering”, og Stortinget må forholde seg til denne representasjonen. Meldingen setter derfor en del grunnleggende premisser denne globaliseringsdiskursen. Ettersom Regjeringen får komme med sin representasjon først blir de andre partiene nødt til å forholde seg til denne når de utformer sine representasjoner. Spesielt kommer dette til syne i komiteens innstilling, hvor hele komiteen gir sin tilslutning til meldingens overordnede perspektiv: *en verden av muligheter*. Meldingens positive tilnærming til globaliseringsfenomenet settes på mange måter som standarden for synet på globalisering.

I globaliseringsmeldingen og i Utenriksminister Petersens debattinnlegg gjøres skatt og skole til svarene nasjonen Norge bør gi på globaliseringens utfordringer. Kort fortalt skal lave skatter og et godt utdanningssystem sikre Norges konkurransedyktighet, og dermed gjøre oss forberedt på å takle globaliseringens utfordringer. Ingen av de andre partiene behandler spørsmålet på et så detaljert nivå. Dette har nok delvis sammenheng med hvor mye plass/tid de ulike partene har til å uttale seg på. Det er klart at Regjeringen, som har et 130-siders dokument til å gjøre rede for sitt perspektiv i forkant av debatten, kan gå mer detaljert til verks enn de andre som bare kan uttale seg muntlig i to ulike diskusjons-/forhandlingsfora (komiteen og stortingsdebatten).

Dette detaljerte fokuset rettet mot tradisjonelle innenrikspolitiske kampsaker, innleiret i globaliseringsdiskursen, vil sannsynligvis ha satt sitt preg på hvordan de andre representasjonene ble utformet. Den sentrale plasseringen av disse ”hjertesakene” til Høyre/Regjeringen midt i det som her gjøres til globaliseringens kjernespørsmål, bidrar til at tradisjonell partipolitikk blir en underliggende faktor i globaliseringsdiskursen. Dette har ikke gitt seg utslag i diskusjon av slike konkrete saker som skatt og skole, men det reflekteres i den vekt som legges på den prinsipielle beskrivelsen av globalisering. Globaliseringsbegrepet knyttes med meldingen opp mot klare partipolitiske fanesaker. Det positive bildet som gis av globaliseringen knyttes derfor automatisk opp mot disse fanesakene, som dermed fremstår som positive og fremtidsrettede tilnærminger til en global tidsalder. Dette markerer på sett og vis betydningen av å kunne fremstille partipolitikken og sine kjerneverdier i globaliseringens vokabular, og utfordrer de andre partiene til å gjøre det samme.

Å definere ”globalisering” blir viktig for å kunne markere sin politiske identitet og for å kunne fremme sine saker som konsistent med fortellingen om den globale tidsalder, ettersom forståelsen av globalisering knyttes så sterkt opp mot partipolitikk i globaliseringsmeldingen.

Ettersom denne meldingen er det jeg har kalt et monument i den aktuelle globaliseringsdiskursen, og i tillegg er det konkrete utgangspunktet for den stortingsdebatten jeg har satt i fokus, er det viktig å danne seg et bilde av denne tekstens representasjoner. Dette er tema i neste kapittel.

5 GLOBALISERINGSMELDINGEN

5.1 INNLEDNING

I dette kapittelet er formålet å belyse delspørsmål 2: å studere hvordan globaliseringsmeldingen innrammer og avgrenser ”globalisering”. Som jeg var inne på over er dette nødvendig på grunn av meldingens posisjon i den aktuelle globaliseringsdiskursen. Den representerer det konkrete utgangspunktet for debatten, er en del av den sosiale praksisen, og er dermed noe representantene må forholde seg til og eventuelt bruke som ressurs i sine representasjoner.

Regjeringens globaliseringsmelding, *En verden av muligheter – globaliseringens tidsalder og dens utfordringer*, er en melding som har som uttalt siktemål å gi en beskrivelse av de ulike sider ved globaliseringen – hva som kjennetegner den, hvilke utfordringer den stiller oss overfor og hvordan Regjeringen vil møte disse utfordringene. Tittelen, som utenriksministeren selv sier han la mye vekt på å formulere akkurat slik (S.Tid: 2059), sier en del om utgangspunktet for meldingen; det er i bunn og grunn en positiv æra vi står overfor – en ny epoke med nye muligheter, men også nye utfordringer.

Stortingsmeldingen begynner med å slå fast at kjernen i globaliseringsbegrepet er at ”[...] landegrensene blir stadig mindre viktig som rammer for menneskelig samhandling i sin alminnelighet, og for økonomisk samhandling i særdeleshett.” (Stm19: 7; se også 9; 12; 14; 18; 22; 30; 49; 53; 90). Dette reflekterer den generelle forståelsen av globalisering som en ”strekking” av tid og rom. Videre defineres globalisering mer spesifikt som ”[...] en prosess i retning av større integrasjon i verdensøkonomien.” (Stm19: 14; 18). Dette impliserer en forståelse av globalisering som en først og fremst økonomisk prosess, noe som underbygges av meldingens bruk av ”økende markedsintegrasjon”, ”integrasjon i verdensøkonomien” og lignende som kan tolkes som synonymer for ”globalisering” (Stm19: 20; 21; 27; 31; 33; 49; 65; 117). Det er også den økonomiske globaliseringen som vies mest plass i meldingen.

Dimensjoner som miljø, kultur og sikkerhet behandles også, men i langt mindre grad enn den økonomiske. Når disse temaene behandles gjøres det gjerne i lys av den økonomiske utviklingen. En del av disse dimensjonene har også fått sine egne meldinger i ettertid, men er da blitt marginalisert i den globaliseringsdiskursen som denne meldingen er utgangspunktet for. Dette fraværet av konflikt kan tolkes som at temaer som miljø og sikkerhet i større grad er politisk lukket, i den forstand at alle, utenom FrP, snakker varmt om Kyoto-avtalen, at alle er enig om at terrorisme er en uting osv. Det kan også tenkes at det henger sammen med institusjonelle praksiser. Miljø, kultur og kriminalitet er områder innen politikken som tradisjonelt faller utenfor Utenriksdepartementets og Utenrikskomiteens område. Sikkerhetspolitikk er spørsmål som gjerne

faller inn under Forsvarsdepartementet og Forsvarskomiteen eller den Utvidede utenrikskomité. Da står man igjen med den økonomiske dimensjonen og handelspolitikk – tradisjonelle internasjonale relasjoner. Selv om handelspolitikk og generell økonomisk politikk gjerne i større grad faller inn under Finansdepartementet enn Utenriksdepartementet, reflekterer den økonomiske dimensjonens plass i meldingen den politiske ledelsens bakgrunn i det økonomiske felt. Høyre, som hadde både Finansministeren og Utenriksministeren under utarbeidelsen av denne meldingen, har som sagt sitt grunnlag i den liberale representasjonen av den kapitalistiske diskurs.

Jeg vil i det følgende gå nærmere inn på meldingens representasjon av ”globalisering”. De overgripende rammene som anvendes er ”diagnose” og ”prognose”, og er ment å skulle fange inn tidsaspektet ved representasjonene ved å fremheve ”årsak”, ”konsekvenser/utfordringer” og ”handlingsmuligheter” i representasjonen.

5.2 DIAGNOSE: ØKONOMISK GLOBALISERING SOM DET NORMALE, MEN LIKEVEL NOE NYTT

Det antydes forsiktig i begynnelsen av meldingen at vi nå har trådt inn i en ny epoke i verdens historie. Det som kjennetegner denne nye epoken, denne globale verden, er at verden har blitt mindre. Kjernen i globaliseringsbegrepet er, ifølge meldingen, at landegrensene betyr stadig mindre som rammer for menneskelig samhandling. Spesielt understrekes den økonomiske samhandlingen. Handel, muliggjort av teknologi, omtales som grunnlaget for all utvikling og fremskritt.

Globalisering fremstår ofte som en samlebetegnelse på alle de kreftene som gjør verden mindre – og som innebærer at det som skjer ett sted i verden i økende grad får betydning for enkeltmennesker, bedrifter og samfunn andre steder i verden. Kjernen i globaliseringsbegrepet synes å være at landegrensene blir stadig mindre viktige som rammer for menneskelig samhandling i sin alminnelighet, og for økonomisk samhandling i særdeleshet. (Stm19: 7)

Meldingen fremstiller implisitt Regjeringens syn på globalisering som en prosess som ikke styres av noen bakenforliggende aktører, i det den for eksempel snakker om ”de kreftene” som står bak utviklingen. Dette kan tolkes som at globaliseringsprosessen er en naturlig historisk utvikling. Denne tolkningen kan underbygges ved å se på de historiske linjene som trekkes opp i meldingen. I denne sammenheng påpekes det at vi kan sies å være inne i annen fase av globalisering. Den første fasen er den som gjerne omtales som *la belle époque* – perioden fra midten av 1800-tallet og frem til første verdenskrig. Den gang var det tilnærmet fri flyt av varer og tjenester. Så kom krigen, og verden gikk inn i en periode med proteksjonisme og stagnasjon. Denne perioden tok slutt etter den andre verdenskrigen. Det som kjennetegner denne andre perioden, og som gjør det berettiget å snakke om den som en egen epoke, er den teknologiske utviklingen vi har sett. Denne teknologiske utviklingen muliggjør en global handel, med alle de fordeler dette har, i enda større grad, og enda lettere enn i *la belle époque* (Stm19: 18). Den historiske vinklingen av globaliseringen impliserer et

syn på utviklingen som en uproblematisk og naturlig fortsettelse av den gode utviklingen fra det 20. århundre. Historiesynet kan tolkes som lineært og evolusjonært, en naturlig utvikling fra det umoderne til det moderne. Dette synet på utvikling viser seg også i prognosen som gis på fattigdomsproblematikken, globaliseringens sentrale utfordring (jfr. kapittel 5.3.1).

Den teknologiske utviklingen generelt, og den digitale teknologien spesielt, tillegges tidvis¹² rollen som drivkraft bak globaliseringen, henholdsvis både i den første og den andre globaliseringsepoken. Under overskriften ”Teknologien som drivkraft” (Stm19: 20) peker ”globalisering” både eksplisitt og implisitt mot den gradvise veksten av handels- og produksjonsvirksomhet på tvers av nasjonale grenser, muliggjort og drevet frem av nettopp den teknologiske utviklingen. ”Globalisering” skrives her inn i en nasjonalstatsdiskurs, og kan tolkes som en forståelse av globalisering som en prosess i retning økende internasjonalisering. Ordet *internasjonal* (med ulike endinger) forekommer 454 ganger i meldingen, ofte på måter som kan tolkes som synonymt med ”*global*”, som forøvrig forekommer 358 ganger (med ulike endinger) (se for eksempel *Innledning og sammendrag*, Stm19: 7-17). Dette peker mot at nasjonalstatssystemet legges til grunn som analyseenhet, slik som i tradisjonell teori om internasjonale relasjoner. En slik analytisk tilnærming står i kontrast til en forståelse av verden som f.eks. bestående av ulike økonomiske (og sosiale) sfærer sentrert rundt ulike noder¹³ i et nettverk.

Omtalen av globalisering som en økende grad av, og mulighet for, handel og arbeidsdeling mellom nasjoner muliggjort av teknologiske nyvinninger, impliserer at bortfallet av tids- og romdimensjonenes begrensninger fremmer nye former for, og mengder av, produksjon og handel. Dette er en forståelse i tråd med det som over er omtalt som globalistenes (sosio-) økonomiske aspekt ved globaliseringen. Vektleggingen av ”teknologien som drivkraft”, i utviklingen generelt (Stm19: 20), og i globaliseringen spesielt (Stm19: 20-21; 30; 37), kan tolkes som et syn på utviklingen som gitt, og derfor ikke aktørstyrt.¹⁴ Denne transitiviteten, koblingen mellom en hendelse/prosess og en (manglende) aktør, reflekterer en slags *teknologisk determinisme* som kulminerer i *økonomiske imperativer*, og kan tolkes som at teknologiens muliggjøring av internasjonale handelsnettverk tvinger staten til ”[...] en gradvis tilpasning til konkurranse på det globale plan.” (Stm19: 47). Dette har en del fellestrekk med Marx' begrep om *historisk materialisme*. Det er interessant at den tradisjonelle høyresiden i politikken, som tradisjonelt har fremhevet individuell frihet, i så stor grad fremhever en bestemt utvikling som et uunngåelig utfall

12 Hva som er globaliseringens drivkraft varierer mellom teknologien og individenes trang til, og ønske om, å drive handel.

13 ”Noder” kan her forstås som punkter i et nettverk som er ekstra ”tette” (Eriksen 2000: 121), en slags analogi til verdenssystemteoriens ”sentrum”.

14 Med en ”ikke aktørstyrt” globalisering menes her fraværet av en stor og enhetlig aktør som kan forme utviklingen etter sine interesser – altså det motsatte syn av det som fremmes av skeptikerne, og her de problemorienterte.

av den teknologiske utviklingen. Det skapes en slags hybrid mellom den gitte utviklingen i retning ”globalisering” og den individuelle friheten, ved at enkeltindividenes rolle bak den teknologiske utviklingen (Stm19: 8), og den ytterlige friheten/mulighetene som muliggjøres nettopp av denne utviklingen (Stm19: 9), mediert av en teknologisk determinisme, fremheves på en gang.

Det impliserte synet på politikkenes rolle, hvis politikk tolkes som staten, er at den positive utviklingen som globaliseringen representerer – økt internasjonal handel – i stor grad skyldes at staten, i den grad den har involvert seg, har involvert seg med sikte på å ”[...] bygge ned barrierer for økonomisk samkvem [...]” (Stm19: 30). Dette kan tolkes som at globaliseringen i det vesentlige er et resultat av fravær av politisk styring – fravær av ”proteksjonisme” (Stm19: 18-19; 36) – og dermed av at det internasjonale markedet har fått utvikle seg i tråd med de teknologiske føringene. Transitivitetsformen forsterkes ved å fremheve statens økende grad av passivitet. I dette ligger det en forståelse av marked og stat som motstridende størrelser, i det disse institusjonene knyttes til begrepsparet *frihet/styring*. Dette underbygges gjennom en intertekstuell kobling til den kalde krigen og til liberalismens endelige seier over kommunismen i 1989/90 – ”[...] en seier for et samfunnssyn basert på liberale ideer om menneskerettigheter, demokrati og markedsøkonomi.” (Stm19: 20). Her artikuleres en rekke av de mest sentrale diskurser innenfor det moderne samfunn generelt, og politiske system spesielt, inn i globaliseringsdiskursen. Det er en artikulasjon bestående av en lett blanding mellom det som kan kalles universelle verdier (demokrati og menneskerettigheter) og det som er mer partipolitisk farget (økonomisk liberalisme). ”Globalisering” brukes på denne måten til å knytte sammen mer almene sosialliberale verdier med de mer partispesifikke økonomisk-liberale verdiene.

For å gi et bilde av hvordan utfordringene og løsningene, prognosen, fremstilles vil jeg i det følgende skille mellom et globalt og et nasjonalt nivå. Dette fordi det er interessante forskjeller i hvilke utfordringer som skisseres på disse to nivåene.

5.3 PROGNOSE

5.3.1 Globaliseringen i et globalt perspektiv

Fattigdom er vår tids største utfordring [...] Fattigdom kan utgjøre en trussel mot politisk stabilitet og sikkerhet. Det er en sammenheng mellom fattigdom og flyktningstrømmer, ukontrollert urbanisering og forverring av miljøet. Fattigdom er et komplekst fenomen med mange og varierte årsaker, og kan bare bekjempes gjennom en bred og helhetlig nasjonal og global politikk. Bistanden fra rike til fattige land er et viktig virkemiddel, men kan ikke være annet enn et supplement til landenes egen innsats. Utviklingslandene har et hovedansvar for å legge forholdene til rette for egen utvikling gjennom en fungerende rettsstat, markedsøkonomi og demokrati. Samtidig må de globale rammebetingelsene tilpasses de fattige lands behov, slik at de blir i stand til å høste fruktene av en aktiv deltakelse i det globale økonomiske samkvemmet. (Stm19:

10) (mine understrekninger)

I dette sitatet knyttes globaliseringens utfordringer til en fattigdoms-/utviklingsdiskurs. De andre problemene som spesifiseres, "[...] politisk stabilitet og sikkerhet [...] flyktningestrømmer, ukontrollert urbanisering og forverring av miljøet [...]", tilskrives i stor grad denne fattigdomsdiskursen. Dette kan tolkes som en kjedefortelling som strukturerer problemområdene med utgangspunkt i fattigdommen, og som videre fremstiller løsningen på fattigdomsproblemet (og implisitt, men uuttalt, også de andre problemene). Problemområdene det pekes på er tradisjonelle diskurser innenfor det politiske felt. Gjennom å knytte disse opp til fattigdoms-/utviklingsdiskursen, som igjen gjøres til et tema innenfor den videre økonomiske diskursen ("[...] aktiv deltakelse i det økonomiske samkvemmet." (jfr. sitatet over)), bringes hele settet inn under globaliseringens økonomiske dimensjon og den kapitalistiske diskursen. Med "kapitalistisk diskurs" menes som sagt en forståelse av samfunnsorganiseringen som enten (økonomisk) liberal eller sosialistisk. Når jeg tolker sitatet over dit hen at fattigdomsproblemet gjøres til en del av den kapitalistiske diskurs er det fordi frihandel og markedsøkonomi fremheves som det avgjørende for at u-landene skal komme seg ut av fattigdommen, og impliserer dermed at årsaken til fattigdommen er fravær av markedsliberalisme.

Når globalisering i betydningen "[...] en prosess i retning av større integrasjon i verdensøkonomien [...]" (Stm19: 14) fremstilles som den normale utviklingen (gitt teknologiens og handelens drivende kraft (Stm19: 18; 20; 30; 68)) blir u-landsproblematikken et resultat av manglende integrering i denne økonomien. Innenfor en fattigdoms-/utviklingsdiskurs (evolusjonær/strukturell) impliseres et bilde av en normalutvikling, en evolusjonær utvikling fra u-utviklet til utviklet. På bakgrunn av diagnosen som ble beskrevet over – globaliseringsprosessen går sin gang i tråd med teknologiens utvikling – kan prognosen på de globale utfordringene tolkes som at utfordringen blir å hjelpe de fattige til å "høste fruktene av" (Stm19: 10) denne gitte utviklingen.

Av tiltak fra i-landenes side som nevnes for å få bukt med fattigdommen behandles bistand og markedsadgang. Det understrekes imidlertid at det bare er gjennom markedstilgang, utvikling av en fungerende rettstat, markedsøkonomi og demokrati i u-landene at fattigdom kan fjernes på sikt (Stm19: 10; 43). Bistand og spesielle fordeler på det internasjonale markedet kan bare være midlertidige tiltak for å få de fattige inn på markedet (Stm19: 10; 43; 45; 52). Det impliseres altså at hovedproblemet med dagens situasjon er at det internasjonale markedet ikke er fritt og åpent nok (de fattige landene har ikke sluppet til, jfr. innrykket sitat under), og at en ytterligere nedbygging av nasjonale grenser, sammen med en tilrettelegging for markedsøkonomi innad i u-landene, er det som skal til for at "[...] flere [skal bli] satt i stand til å utnytte de muligheter globaliseringen gir, og at gevinstene [skal] fordeles på en mer rettferdig måte." (Stm19: 9). Ansvaret som faller på i-

landene er først og fremst å sørge for at u-landene får tilgang på markedet ved å fjerne handelshindringer (jfr. innrykket sitat i begynnelsen av kapitlet), hovedsakelig ved å lage felles ”rammebetingelser for internasjonal handel” gjennom WTO (Stm19: 33-41).

Åpne markeder og friere handel er en avgjørende forutsetning for å kunne utnytte verdens ressurser på en mest mulig effektiv måte. De fattigste landene har i mindre grad tatt del i det internasjonale varebyttet og følgelig hatt begrenset nytte av den integrasjonen som har funnet sted i verdensøkonomien. En overordnet utfordring i kampen mot fattigdom er derfor å legge forholdene til rette for å integrere de fattigste landene i verdensøkonomien. (Stm19: 33)

Her settes ”åpne markeder” og kamp mot fattigdom i en positiv sammenheng. På denne måten skrives fattigdoms-/utviklingsdiskursen inn i den liberale representasjonen av kapitalistdiskursen. Den evolusjonære utviklingsforståelsen som former fattigdomsdiskursen, peker mot nødvendigheten av å overføre såkalte utviklingsfaktorer, kapital og kunnskap (bistand), og dreier seg i så måte om å utvikle u-landene. Kapitalistdiskursen har her et sosialiseringsaspekt; den praktiske innlemmelsen av u-land i den moderne, vestlige sivilisasjonen, eller markedet, etter den liberalistiske representasjonens modell med ”Åpne markeder og friere handel [...]” (Stm19: 33). Disse handlingsvalgene som her er skissert kan tolkes som et resultat av transivitetsformen som tilskrives ”globalisering” i denne representasjonen. Fraværet av en bakenforliggende aktør med egeninteresser utelukker handlingsvalg rettet mot andre aktørers egeninteresser eller mot strukturelle skjevheter i maktforholdene, men åpner for tiltak overfor de som ikke er ”integrert” i globaliseringsprosessen. ”Integrering” peker mot et skille mellom ”innsiden” og ”utsiden” av det som her kalles verdensøkonomien, og står i kontrast til det strukturelle utviklingssynet som betrakter alle som en del av det samme økonomiske system, men på ulike måter (sentrum-periferi).

Tiltak som utvikling av en fungerende rettstat og innføring av markedsøkonomi og demokrati, er oppgaver som tilfaller u-landene selv: ”Utviklingslandene har et hovedansvar for å legge forholdene til rette for egen utvikling gjennom en fungerende rettsstat, markedsøkonomi og demokrati.” (Stm19: 10). Det som impliseres her er at i-landene er forpliktet til å legge forholdene til rette, men at når alt kommer til alt er det landene selv som må ta ansvar og gripe mulighetene. En konsekvens av dette er at manglende tilrettelegging fra de fattige landenes side må forstås som en årsak til manglende utvikling på tross av overføring av utviklingsfaktorer/bistand. Det nasjonalstatlige system kobles her sammen med en individualismediskurs – en nasjonalstatlig liberalisme overført til det globale. I-landene kan tolkes som staten som skal legge forholdene til rette for enkeltmenneskers samhandling, men ellers være så fraværende som mulig. Ansvar faller i siste instans fullt og helt på individet, som nasjonene/u-landene kan tolkes som i denne sammenheng. Dette synet på nasjonenes/u-landenes egenansvar impliserer et syn på nasjonalstater

som mer eller mindre uavhengige enheter hvis interne utvikling hviler på interne forhold. En kontrast til en slik forståelse er for eksempel det strukturelle utviklingssynet, hvor underutvikling betraktes som en direkte konsekvens av utvikling andre steder. Sett i lys av meldingens innledende erkjennelse om at nasjonalstatens indre anliggende i økende grad påvirkes av forhold ellers i verden (Stm19: 7; 12) demonstrerer dette individualismeperspektivet at forståelsen av nasjonalstaten underlegges en annen diskurs, en bestemt utviklingsdiskurs, når det er snakk om fattigdom, enn når det er snakk om globalisering generelt.

I forbindelse med blant annet løsningen på fattigdomsproblematikken fremmes ønsket om internasjonale "rammebetingelser" for handelen, ikke for å styre markedskreftene, men "[...] for å kunne utnytte verdens ressurser på en mest mulig effektiv måte." (Stm19: 33). I denne sammenheng står alle de eksisterende multilaterale finansinstitusjonene, WTO, IMF og Verdensbanken sentralt (Stm19: 43-46; 57-60). Ønsket om "rammebetingelser" for handelen kan tolkes som et uttrykk for et ønske om å "legge til rette" fremfor å styre: "[...] de internasjonale givernes rolle [er] ikke [...] å styre denne [utviklingen], men å bidra til den." (Stm19: 59). Ordet styre, i denne betydningen som her impliseres, er så godt som fraværende i meldingen, mens ulike varianter av tilrettelegging brukes over 60 ganger. Vektleggingen av regler som rammer/"rammebetingelser" fremhever frihetsaspektet til aktørene som skal handle under disse reglene det snakkes om. "Rammer" kan leses som en metafor for reglens handlingsbegrensende karakter, men som, sammen med uttrykk som "å legge til rette", fremhever det rommet som er lagt frem for aktørenes frie utfoldelse, og ikke grensene som begrenser utfoldelsen slik "styring" gjør.

Tilrettelegging versus styring blir implisitt en sentral opposisjon i denne representasjonen. Dette viser videre til klassiske liberale verdier som at staten skal være så liten som mulig, og derigjennom til en rekke andre (impliserte) binære opposisjoner, som liberalisering/proteksjonisme (40/8),¹⁵ frihet/tvang (20/5), åpenhet/isolasjon (21/1), vekst/stagnasjon (45/3). Implisitt sies det at det politikken oppgave er å sikre økonomisk vekst og velstand, og dermed å redusere fattigdommen, ved "Å legge til rette for virksom konkurranse [...]" (Stm19: 73), ikke gjennom politisk styring. Dette kan tolkes som at markedet har forrang overfor politikken, altså at politikken skal utformes på bakgrunn av de økonomiske imperativer, og ikke omvendt. Dette skillet mellom tilrettelegging/styring og vekst/stagnasjon er, gjennom alle de binære opposisjonene som er vist til over, noe som står sentralt i formasjonen av "frontene" i stortingsdebatten. Her står, som vi skal se, den økonomiske diskursen (vekst/fattigdom) mot den politiske diskursen (styring/"den sterkeste rett") sentralt i innrammingen av de ulike prognosene.

FN tillegges en rolle som arena for løsning av felles problemer og utfordringer, med sikte på å

¹⁵ Tallene i parentes viser forekomsten av ordene i meldingen. På noen av ordene er søket utført uten en spesifikk ending.

ivareta ”fellesgoder” (Stm19: 11-12). ”FN” nevnes 80 ganger i meldingen: 17 ganger i innledningskapittelet og 11 ganger i forbindelse med det som direkte omhandler den økonomiske globaliseringen, derunder også fattigdomsproblematikken. Brorparten av de resterende 50 forekomstene kommer i forbindelse med henvisninger til konkrete konvensjoner og panel i forbindelse med miljø- og kriminalitets-/sikkerhetsspørsmål. De synspunktene som kommer frem om FN og FNs rolle/fremtid er lite kontroversielle. Det som i liten grad tas opp er imidlertid mer kontroversielt: en reform av FN-systemet. Det som sies er at Regjeringen vil ”arbeide for forbedringer i de multilaterale institusjonenes virkemåte og funksjoner.” (Stm19: 12). I tillegg nevnes ”reformer” og ”reformarbeid” to ganger i forbindelse med FN, men da bare implisitt (Stm19: 12). En reform av FN er noe som tas opp i innstillingen fra utenrikskomiteen (Innst.118: 4-5), og det gjøres til et poeng i debatten på Stortinget i forlengelse av skillet mellom de to diskursene *økonomi* og *politisk styring*. I stortingsdebatten kommer det frem at det er ”[...] regjeringspartienes syn at en reform av FN-systemet må innebære en effektivisering av eksisterende fora og institusjoner, snarere enn å forsøke å erstatte dem med noe annet.” (Vallersnes (H), S.Tid: 2041). FN underlegges her et vokabular fra en økonomidiskurs. Dette vokabularet markerer regjeringspartienes forankring i det økonomiske felt. Dette er en form for interdiskursivitet på den måten at vokabularet fra en diskurs, økonomidiskursen, overføres til en annen, her en politisk diskurs. Dette innebærer at synet på denne politiske institusjonen og målet på dens ”suksess” måles ut fra andre kriterier enn om den hadde blitt omtalt innenfor en mer tradisjonell politisk diskurs.

EU har fått forholdsvis mye omtale i meldingen (96 referanser), og omtales som ”[...] det mest avanserte og omfattende regionale samarbeidet.” (Stm19: 46). Det understrekes også at Norge er en del av dette samarbeidet gjennom EØS-avtalen, og at det er av stor betydning for verdiskapningen i Norge (Stm19: 10; 46-48). Spørsmålet om Norsk EU-medlemskap nevnes imidlertid ikke. Dette må tolkes som en konsekvens av at meldingen er et produkt av en koalisjonsregjering med medlemmer både for og imot EU, men hvor alle imidlertid er for EØS-avtalen. Når spørsmålet om EU-medlemskap blir et mer sentralt tema i stortingsdebatten er det blant annet fordi regionalisering oppfattes som negativt i en annen representasjon av ”globalisering” – både fordi det oppfattes som et skritt i retning av det som omtales som en nyliberal globalisering og fordi det oppfattes som et hinder for ”virkelig” globalisering.

5.3.2 Globaliseringen i et nasjonalt perspektiv

Noe av det sentrale målet med denne meldingen var å skissere et bilde av globaliseringens konsekvenser for Norge, og av hvilke tiltak Regjeringen mener bør settes i verk for at vi skal kunne gripe mulighetene globaliseringen byr på (utenriksminister Petersen (H), S.Tid: 2061). Dette spesifikke nasjonalstatlige perspektivet på globaliseringen fordrer en nasjonalstatsdiskurs. I denne

”[...] *ny[e] global[e] økonomisk[e] virkelighet[en] [...]*” (Stm19: 30) er det særlig to stikkord som fremheves; nettverksøkonomi og kunnskapsøkonomi: ”Det siste tiåret er preget av fremveksten av en global nettverksøkonomi og kunnskapsøkonomi [...]” (Stm19: 14). Disse to begrepene fremheves som ”[...] globaliseringens klareste kjennetegn [...]” (Stm19: 26; 30). Gjennom det økonomiske perspektivet som impliseres av disse to begrepene mobiliseres en representasjon av nasjonalstaten som en økonomisk enhet.

”*Nettverksøkonomi*” brukes i meldingen til å betegne en situasjon av kompleks fordeling av arbeid og investering, hvor ulike nasjoner er involvert i produksjonen av et produkt fordi hver enkelt nasjon har spesialkunnskap på en større eller mindre del av det som inngår i det endelige produktet, eller hvor ulike tjenester knyttet til produksjonen, som regnskap eller programmering, utføres av arbeidere over hele verden (Stm19: 30-31). ”Nasjonale økonomier knyttes tettere sammen gjennom et stadig økende flernasjonalt eierskap og flernasjonale produksjonskjeder. Verdensøkonomien blir slik sett i stadig større grad en *nettverksøkonomi*.” (Stm19: 26). Ordet nettverksøkonomi impliserer her den forminsking og sammenknytting av verden som står sentralt i de fleste forståelser av globalisering. Det impliserer også at *nasjonen* er den sentrale økonomiske enheten ved at ”nasjonale økonomier” er det analytiske utgangspunktet, og gir dermed et bilde av en sammensveiset økonomi hvor alle *nasjoner* er gjensidig knyttet til, og avhengig av hverandre. I motsetning til den forståelsen av ”nettverk” som preger en del globaliseringsteori (jfr. kapittel 4.3) fremheves her nasjonalstatene som ”nettets” sentrale aktører, og demonstrerer dermed en metodologisk nasjonalisme.

Denne nye markedsformen, nettverksøkonomien, innebærer at ”endringer skjer raskt”, og at ”omstillingsevne” er godt utviklet hos både individ, bedrift og stat. ”[...] feilslått politikk blir raskt og hardt straffet av markedet.” (Stm19: 30). Bildet av den lille verden hvor økonomiske forhold ett sted nødvendigvis må påvirke de økonomiske forholdene et annet sted, leder over til et fokus på ”landets konkurransekraft” og ”gunstige rammebetingelser”, derunder skatt, som i Utenriksminister Petersens innlegg i stortingsdebatten fremheves når det er snakk om rammebetingelser (S.Tid: 2059). I meldingen heter det at:

Skal vi kunne opprettholde et høyt velferdsnivå og samtidig hevde oss i konkurransen, må Norge være et attraktivt land å drive næringsvirksomhet i. Økt konkurranse gjennom mer handel og etableringer over landegrensene gir økt effektivitet og gevinster for økonomien som helhet. Betydelig konkurranse og behov for kontinuerlige tilpasninger er ikke noe nytt. Den økonomiske globaliseringen vil likevel forsterke konkurransen i en rekke sektorer og øke kravet til omstilling. [...] omstilling er avgjørende for å opprettholde konkurransevne og verdiskapning i en globalisert økonomi. Regjeringen vektlegger at det viktigste for å sikre en sunn økonomisk utvikling for norsk næringsliv er at den generelle økonomiske politikken bidrar til stabile og forutsigbare rammebetingelser, og at politikken er innrettet mot lav pris- og kostnadsvekst innenlands. (Stm19: 63)

Dette er en kjedefortelling som ved å fremstille velferden som avhengig av næringslivet, og nærværet av næringsvirksomhet som avhengig av landets økonomiske politikk, gjør økonomien til politikken viktigste område. Implisitt blir politikken viktigste oppgave å legge forholdene til rette for at markedet skal fungere best mulig, slik at Norge blir "[...] et attraktivt land å drive næringsvirksomhet i." (jfr. sitatet over). Slik overføres ansvaret for utviklingen, for nødvendigheten av "omstillinger" i næringslivet og nivået på velstanden, til globaliseringen og den økonomiske virkeligheten – eller, implisitt, til markedet. Ønsket om å overføre utviklingen fra politikken (styring) til markedet (frihet) kan tolkes som et ønske om å overføre styringen fra politikere til folket/individene. "Markedet" kan slik tolkes som et bilde på "samfunnet", i den forstand at markedet fremstilles som arenaen hvor individene handler (i dobbel forstand). Det blir da markedet, eller individenes preferanser, som bestemmer utviklingen. Politikken blir å "[...] sikre en sunn økonomisk utvikling [...]" (jfr. sitatet over). Omstillinger i næringslivet i form av fjerning av bedrifter som ikke er lønnsomme nok, blir slik ikke en politisk beslutning, men en nødvendig tilpasning til den globale økonomien.

Ved å bruke begrep som "sunn" om den økonomiske politikken, gis det et bilde av at det finnes én riktig, udiskutabel økonomisk utvikling, som det ikke kan være tvil om at det er full enighet om (særlig Stm19: 56-67). Spørsmålet om samfunnets økonomiske struktur gjøres til et rent teknisk spørsmål hinsides interesser og verdier. Ordet sunn fungerer som en metonym for legevitskapen, og trekker dermed økonomisk politikk inn i en vitenskapelig/medisinsk diskurs. Dette er et eksempel på interdiskursivitet, og innebærer blant annet at påstanden forsøkes forankret i det jeg har omtalt som saklighetsdiskursen. I forbindelse med sykdom og sunnhet er det naturligvis ingen tvil om hva som er det "normale" og ønskelige. Dette overføres til denne bestemte økonomiske politikken som meldingen skisserer, og impliserer at alternativet nødvendigvis må være *dårlig* eller *unormalt*, akkurat som alternativet til sunn er *usunn*, eller *syk*.

Det andre sentrale trekket ved den nye økonomiske virkeligheten er kunnskapsøkonomien. Kunnskap vil i fremtiden bli en helt sentral ressurs (Stm19: 21; 30). Derfor er det viktig å sikre "[...] utdanningsinstitusjonenes evne og vilje til omstilling, innføre mer effektive læringsløp og bidra til mer effektiv kunnskapsoverføring fra universiteter og høyskoler til arbeids- og næringsliv." (Stm19: 63). Skole og utdanning, som næringsliv og offentlige instanser, underlegges samme type vokabular. Dette underbygger min tolkning av meldingens syn på samfunnet som ekvivalent med markedet, og borgere med forbrukere – nyttemaksimering/effektivitet, som tradisjonelt er markedets sentrale målestokk, brukes som alle tings målestokk. Dette er et annet uttrykk for interdiskursivitet. Vokabularet fra en diskurs, her en markedsdiskurs, overføres til en utdanningsdiskurs. Når et slikt vokabular og en slik talemåte anvendes på et nytt område åpner det også for å tenke om dette

område på en ny måte. Dette demonstreres for eksempel ved å se på målet med utdanning, som i lys av økonomidiskursen blir å tjene næringslivet i størst mulig grad (jfr. forrige sitat), mens det i lys av en mer tradisjonell/klassisk utdanningsdiskurs er en (ut)dannelse av mennesket for menneskets (og samfunnets) egen del. Dette kan også sees i lys av Habermas' modernitetskritikk: systemets kolonisering av livsverden. Denne koloniseringen innebærer at livsverden, forstått som den felles forståelsesrammen som muliggjør kommunikasjon mellom mennesker og som har forståelse som fremste mål, utsettes for en kommersialisering og byråkratisering. Dette innebærer i neste instans at koordineringen mellom mennesker tar en mer teknisk karakter med nyttemaksimering som mål, fremfor en koordinering basert på kommunikative handlinger med enighet/felles forståelse som mål (Habermas 1987: 183-184).

”Effektivisering”, ”modernisering” og ”omstilling” er positive ord som det er vanskelig å være motstandere av da det vil innebære at man fremstår som ”ineffektiv”, ”umoderne” og ”lite tilpasningsdyktig”. Dette vokabularet gir et bilde av Regjeringens tilnærming til den økonomiske politikken og utdanningspolitikken som moderne og strømlinjeformet – som fremtidsrettet, klar til å møte utfordringene, og å gripe mulighetene ved den økonomiske globaliseringen. Det er imidlertid liten utdypning av hva det innebærer å effektivisere for eksempel utdanningsinstitusjonene, og det problematiseres overhodet ikke i denne sammenheng. Den økonomiske tankegangen og retorikken tas for gitt, og kan tas for gitt, ettersom det økonomiske feltet er konstituert som det grunnleggende. Det blir stående som en selvfølge at effektivisering er en nødvendighet og et gode på alle områder. Når det heller ikke er noen spesifisering av hva disse honnørordene skal bety i praksis, utelukkes i stor grad grunnlaget for debatt. For som sagt er det ikke noen som vil kunne sette seg opp mot slike positive ord uten å ”bli” det motsatte.

Det naturliggjorte fokuset på effektivitet henger sammen med at globalisering gjøres til en del av en fortelling om markedskonkurranse. Den ”nye økonomiske virkeligheten”, den globaliserte økonomien, behandles i nasjonalt perspektiv som synonymt med økt konkurranse: ”Den internasjonale utviklingen innebærer økt konkurranse for norsk næringsliv.” (Stm19: 64). I en konkurranse er målet åpenbart å vinne, hvis ikke taper man. For å vinne må man være raskest, best og mest effektiv. ”Konkurranse” kan i denne sammenheng tolkes som et null-sum-spill; enten vinner man, eller så vinner man ikke. I siste instans blir det et spørsmål om hvem som har mest å tilby bedriftene av gode økonomiske rammer og velutdannede folk: ”[...] en skjerpet konkurranse mellom land om å tiltrekke seg lønnsom næringsvirksomhet.” (Stm19: 63). Implisitt spiller det i ytterste konsekvens ingen rolle hvor næringer oppstår (enten de er dyrket frem i Norge eller andre steder). Enten velger bedriftene å flytte til/å fortsette å holde til i Norge, eller så velger de et land med bedre rammebetingelser. Dette gjenspeiler en økonomisk, i motsetning til en kulturell,

representasjon av nasjonalstatsdiskursen, og understreker igjen den metodologiske nasjonalismen.

5.4 UTENRIKSKOMITEENS INNSTILLING OG OVERGANGEN TIL STORTINGSDEBATTEN

Mens stortingsmeldingen behandler globaliseringsdiskursen i lys av flere ulike diskurser – økonomi, fattigdom, nasjonalstat, miljø, sikkerhet, kriminalitet og kultur – er det bare de første som føres videre etter komiteens behandling. Av disse er det de tre første diskursene som vies betydelig plass i debatten, slik som i meldingen. Dette kan henge sammen med den praksis som råder innenfor det konstitusjonelle system, med oppdeling av saksfelt i ulike komiteer. Mens meldingen som behandles er utarbeidet med innspill fra flere av departementene, er det bare Utenrikskomiteen som behandler den på Stortinget. Representanter fra andre komiteer er representert i debatten på Stortinget, hovedsakelig fra Finanskomiteen, men også fra Justiskomiteen.

Meldingens likhetstegn mellom globalisering og økonomisk globalisering – tettere økonomiske relasjoner – føres også videre på Stortinget. Når for eksempel miljø trekkes inn i debatten, gjøres dette innenfor den økonomiske diskursen og den aktuelle handelspolitikken representanten forfekter.

Ingen er vel i tvil om at det finst grenser for vekst, og at omfordeling dermed blir sentralt i politikktutforminga dersom vi skal stå opp mot dei miljøutfordringane som kjem. (Jacobsen (SV), S.Tid: 2046)

Frihandel og teknologi er driverne bak globaliseringen. Samtidig bidrar økt frihandel til at ny teknologi spres raskere. Dette er bra for miljøet, fordi ny teknologi gjerne er mer miljøvennlig. (Halleraker (H), S.Tid: 2065)

Utenrikskomiteens avvisning av temaet kultur i globaliseringsdiskursen demonstrerer hvilket perspektiv som råder på forholdet mellom kultur, globalisering og politikk. Begrunnelsen for avvisningen var den kommende kulturmeldingen. Komiteen mente derfor det var like greit å vente med å behandle dette temaet til denne meldingen ble lagt frem (Innst.118: 14). Denne institusjonelle forskjellen mellom disse to departementene og komiteene bidro altså til at et sentralt tema ved globaliseringen kort og godt falt bort fra debatten om globalisering som fenomen og som en utfordring for fremtiden. Sentrale spørsmål som et flerkulturelt Norge ble ikke berørt i sammenheng med globaliseringens økonomiske aspekt, selv om et poeng i globaliseringsteori generelt og i globaliseringsmeldingen er at grenser brytes ned på alle områder. Kultur, i vid og snever forstand, er tema som hører hjemme under andre områder av politikken, og dermed under andre institusjoner og andre diskurser, som for eksempel den tradisjonelle kulturpolitikken i Familie-, kultur-, og administrasjonskomiteen og sikkerhet i Forsvarskomiteen. Forflytting av mennesker og blanding av kultur er et sentralt aspekt ved det som vanligvis kalles globalisering, så når et slikt tema unngås er det sannsynlig at det er fordi det ikke passer inn i rammene for debatten, og den rådende praksisen.

Den økonomiske diskursens dominerende posisjon som forståelsesramme demonstreres for eksempel ved at den ene representanten i debatten fra Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, Afshan Rafiq (H) har et utelukkende økonomisk perspektiv (S.Tid: 2070).

Det institusjonaliserte skillet mellom de ulike temaområdene kan gjøre det vanskelig å behandle kultur (i vid og snever forstand) innenfor rammen av globalisering og utenrikspolitikk/handel, som jo ble rammene for debatten. Dette demonstrerer hvordan den diskursive materialitet (arkivet) og den sosiale praksis (den nasjonalstatlige praksis) bidrar til å forme globaliseringsdiskursen. Fokuset i debatten (og i stor grad også i meldingen) ligger på forholdet mellom innsiden og utsiden av nasjonen Norge, representert hovedsakelig ved handelspolitikk (kapitalistisk diskurs), bistandspolitikk (fattigdoms-/utviklingsdiskurs) og "internasjonale relasjoner" (nasjonalstatlig diskurs), det vil si staten Norge sine diplomatiske og særlig handelsmessige relasjoner til de andre nasjonalstatene i verden.

5.5 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har jeg konstruert globaliseringsmeldingens representasjon av "globalisering". Et sentralt poeng var at "globalisering", gjennom en passiv transitivitetsform, først og fremst forankres i en økonomisk/kapitalistisk diskurs; At utviklingen representeres som en gitt prosess drevet frem av en teknologisk utvikling som nødvendiggjør en tilpasning til økonomiske imperativ. De andre diskursene, fattigdom, miljø og sikkerhet, forankres i denne økonomiske/kapitalistiske diskursen, med fattigdom som den sentrale. Disse aspektene fremstår som de utfordringene vi står overfor som en følge av (den økonomiske) globaliseringen, enten fordi globaliseringen bidrar til å skape/muliggjøre problemene (miljø, sikkerhet og kriminalitet) eller fordi den krympende verden bringer problemer som fattigdom nærmere inn på oss og samtidig setter oss bedre i stand til å hjelpe ved overføring av utviklingsfaktorer/bistand og tilrettelegging for integrering i verdensøkonomien. Det er innenfor disse diskursene handlingsvalgene plasseres. I den økonomiske diskursen, determinert av den teknologiske utviklingen og de økonomiske imperativer, kan vi ikke gjøre annet enn å tilpasse oss imperativenes krav for ikke å tape i den internasjonale konkurransen.

Diagnosen i meldingen mobiliserer altså den kapitalistiske diskurs, og med dette også skillet mellom den liberale og den sosialistiske/sosialdemokratiske representasjonen av verden og de økonomiske relasjonenes karakter. Meldingen er ikke særlig polemisk i denne sammenheng (i motsetning til hvordan dette skillet fremstilles i stortingsdebatten), men fremhever den liberale representasjonen som det karakteristiske ved de positive sidene ved den omtalte utviklingen. Denne kapitalistdiskursen er også viktig når meldingen behandler det som omtales som globaliseringens utfordringer, og dermed også prognosene. I denne sammenheng settes diskursen hovedsakelig i

sammenheng med to andre sentrale diskurser, og to nivå for prognose: fattigdoms-/utviklingsdiskursen, og nasjonalstatsdiskursen. En liberal økonomi som sørger for effektiv ressursutnyttelse og dermed økonomisk vekst, med utgangspunkt i nasjonalstaten som den grunnleggende økonomiske enhet, skal føre til at den globale fattigdommen reduseres. Det impliserte utviklingssynet er evolusjonært (fra umoderne til moderne, fra "uintegrert" til "integrert"), og underutvikling settes ikke i sammenheng med utvikling andre steder, men med en mangel på bestemte utviklingsfaktorer og manglende markedsøkonomi.

I nasjonalstatsdiskursen mobiliseres en markedsdiskurs som impliserer økonomiens forrang over politikken ved at den internasjonale konkurransen representeres som et null-sum-spill. Nasjonalstaten representeres som en økonomisk enhet. En tilpasning til økonomiens krav representeres som en avgjørende faktor for at Norge skal klare seg i fremtiden. Et økonomisk vokabular anvendes på ulike institusjoner som tradisjonelt ikke hører til den økonomiske diskursen. En slik interdiskursivitet tolket jeg som et uttrykk for økonomiens "kolonisering av livsverden".

I neste kapittel vil jeg se på hvordan denne representasjonen videreføres og endres/kritiseres i debatten som fulgte på Stortinget. De tre diskursene jeg har trukket frem som sentrale i denne representasjonen – kapitalistisk (liberal/sosialistisk), fattigdom/utvikling (evolusjonær/strukturell) og nasjonalstat (økonomisk-/kulturell enhet) – er også sentrale i de andre representasjonene jeg skal se på. Dette kan sees som et uttrykk for meldingens status som et diskursivt monument. Gjennom sin avgrensing av fenomenet bidrar den til å pense stortingspolitikkerne inn på bestemte spor, ettersom det ligger i det konstitusjonelle system at disse skal ta utgangspunkt i Regjeringens dokument. Meldingens representasjon utfordres imidlertid. I lys av min teoretiske tilnærming er dette uttrykk for representantenes strategiske bruk av de ressurser som ligger i de sosiale praksisene. Representantene bruker disse ressursene i produksjonen av alternative representasjoner som er mer i tråd med deres strategier.

6 DISKURSENS REPRESENTASJONER PÅ STORTINGET

6.1 INNLEDNING

Jeg vil i dette kapittelet se på de ulike partienes representasjoner av ”globalisering” i forbindelse med stortingsdebatten som fulgte globaliseringsmeldingen, jfr. delspørsmål 3. Som i analysen av stortingsmeldingen i kapittel 5 vil jeg også her se på hvilke diagnoser og prognoser som stilles. Diagnose og prognose er, som jeg var inne på i teorikapittelet, knyttet til konstruksjonen av et kunnskapsområde og en etikk – et problem og en løsning – og fungerer som rammer for analysen.

I fremstillingen av de ulike representasjonene stortingspolitikere gir av ”globalisering” vil jeg først og fremst fokusere på det som forener representasjonene innad og det som skiller dem fra hverandre. Innenfor alle representasjoner finnes det nyanser og grader, men jeg vil forsøke å gi et stilisert bilde av de mest fremtredende representasjonene basert på likheter i transitivitetsform, ord- og metaforbruk, intertekstuelle referanser og, dermed, den mer overordnede narrative strukturen. For å gjøre dette vil jeg behandle partiene som enhetlige, kollektive aktører. Denne forenklingen overser det at partiene også består av individer med egne agendaer. De er ikke bare aktører på vegne av partiet, slik jeg skal se dem her, men er samtidig aktører som fremmer sine egne syn på partipolitikken innad i partiet (Putnam 1993). Jeg vil også, av plassmessige årsaker, behandle regjeringspartiene mer enhetlig enn det som hadde vært ønskelig. At de står sammen bak meldingen betyr ikke nødvendigvis at de vektlegger de samme delene, eller at de forstår den på nøyaktig samme måte. De er imidlertid, i kraft av å sitte i samme regjering, nødt til å fremstå samlet. Noen forenklinger er nødvendig for at det skal være mulig å si noe fornuftig om komplekse ting, særlig gitt de rammene som er gitt for en oppgave som denne. Jeg vil imidlertid hevde at de stiliserte typene jeg her konstruerer er betegnende for det bildet tekstene mine gir, og at forenklingene ikke overser sentrale forskjeller og likheter.

6.2 TO ALLIANSER PÅ TO NIVÅ: DET GLOBALE OG DET NASJONALE

På bakgrunn av de kategoriene som ligger til grunn for analysen mener jeg å se fire ulike representasjoner av globalisering, som da ligger til grunn for fire ulike allianser blant partiene. Diskursen utformes på to ulike nivå: på et ideologisk og et mer praktisk nivå. Dette skillet må sees i sammenheng med behandlingen av meldingens representasjon i kapittel 5. Der argumenterte jeg for at det kan skilles mellom to ulike fortellinger om globalisering – en om globaliseringens globale aspekter, med særlig fokus på verdens fattige, og en om globaliseringens nasjonale/norske aspekter.

Det ideologiske nivået er det dominerende når globaliseringens globale natur og implikasjoner diskuteres. Her er det, som i meldingen, den kapitalistiske diskursen og fattigdoms-/utviklingsdiskursen som står sentralt. Her er partiene mest prinsipielle i sin retorikk, og partienes

tradisjonelle ideologiske standpunkt fremheves. Det praktiske nivå kommer til syne når forhold som angår nasjonen Norge behandles mer direkte. Her er det partienes mer praktiske¹⁶ politiske standpunkter, løsningsforslagene til globaliseringens utfordringer for Norges del, basert på forståelsen av Norge som først og fremst enten en økonomisk eller kulturell enhet, som står i fokus. Disse to nivåene, det ideologiske og det praktiske henger selvsagt sammen, blant annet på den måten at partiene bestreber seg på å legitimere sine praktiske standpunkt i de ideologiske resonnementene. Det interessante er å se hvordan partier som står sammen på det ideologiske og globale nivå skiller seg fra hverandre når det kommer til praktisk politikk, selv om den praktiske politikken til en viss grad forsøkes legitimert i de samme ideologiske representasjonene. Figur 2 viser hvordan partiene fordeler seg på de to nivåene jeg har skissert. Den viser også hvilke representasjoner det er snakk om på de to ulike nivåene, og hvilke diskurser som står sentralt i konstruksjonen av disse.

		Globalt/ideologisk nivå	
		Mulighetsorienterte/ økonomidiskurs	Problemorienterte/ politisk diskurs
Nasjonalt/ praktisk nivå	Markedsorienterte/ markedsdiskurs	H, KrF, V	A
	Verdiorienterte/ suverenitetsdiskurs	FrP	SV, Sp

Figur 2: De ulike representasjonenes fordeling blant de politiske partiene.

6.2.1 Det globale og ideologiske nivå

Figur 2 over viser fire ulike diskurser under globalt nivå. Disse er mulighetsdiskursen og problemdiskursen (mulighetsorienterte og problemorienterte), som knyttes til diagnosene, samt økonomidiskursen og den politiske diskursen, som utgjør de globale prognosene. Dette er diskurser som kan identifiseres innenfor det jeg har kalt det globale og ideologiske nivå. Med globaliseringens globale dimensjon menes her den mer prinsipielle beskrivelsen av fenomenet, hvor Norge og norsk politikk ikke spiller en direkte rolle. Det er her globaliseringens natur og egenart forsøkes definert på ulike måter av partiene. Disse to gruppene, de mulighetsorienterte og de problemorienterte, er sammenfallende med den tradisjonelle høyre- og venstresiden, henholdsvis, men med Senterpartiet som en del av venstresiden.

¹⁶ Praktisk politikk må her først og fremst forstås som den praktiske politikken som foreslås i den aktuelle diskursen, og ikke hvordan partiene faktisk har stemt over ulike saker. Det er den praksis partiene selv ønsker å fremstå som utøvere av det er snakk om her.

Den mulighetsorienterte representasjonen: "En verden av muligheter"¹⁷

Den mulighetsorienterte gruppen utgjøres av regjeringspartiene og FrP. Disse har et overordnet fokus på hvordan man skal få størst mulig verdiskapning ut av situasjonen. Fokus er på den enorme velferden vi har, hvis årsak tilskrives den effektive utnyttelsen av ressursene som det liberale markedet og den nye teknologien muliggjør. Det skapes en fortelling hvor muligheter, først og fremst forstått som muligheter til økt velstand, er det sentrale tema. Diagnosen utformes ved hjelp av en *mulighetsdiskurs*, representert ved begrepsparet fremskritt/stagnasjon.¹⁸ Dette fremstår som det grunnleggende motsetningsparet, "systemet for frembringelse av et sett utsagn", som styrer denne representasjonen av globaliseringens årsak og natur. Den globale prognosen styres av begrepsparet vekst/fattigdom, som jeg har kalt *økonomidiskurs*.¹⁹ Plottet er individenes kamp for frihet til å skape og utnytte muligheter. Individene, og deres gode hjelpere i de liberale/borgerlige partiene, er fortellingens helter. Skurken er sosialistene, de som ønsker å styre utviklingen: "Tradisjonelt har sosialister vært tilhengere av at samfunn skal styres ovenfra og nedover gjennom statlige plan- og styringssystemer." (Nilsen (H), S.Tid: 2067).

Diagnose: Globalisering som prosess

Regjeringspartiene går langt i å reprodusere meldingens diagnose, særlig når det gjelder globaliseringens naturlige "rolle" og historiske kontinuitet. Det gjøres imidlertid med en annen referanse enn ved å referere til meldingen. Det refereres til en artikkel i avisen The New York Times:

Thomas Friedman, som er fast korrespondent for New York Times i Midtøsten, skrev så sent som i går, 4. mars, om globaliseringens utvikling i tre faser. Fase 1 var fra slutten av 1800-tallet til første verdenskrig, med dampbåt, jernbane og fallende transportkostnader. Verden krympet fra å være stor til å bli middels stor. Fase 2 var fra ca. 1980 til 2000, med fallende telecomkostnader og pc-ens inntreden. Verden krympet, fra middels stor til liten. Nå er vi i fase 3, hvor verden krymper fra å være liten til å bli ørliten, og preges av fiberoptikk, bredbånd og nesten gratis transport av enorme datamengder. (Vallersnes (H), S.Tid: 2042)

Den samme artikkelen refereres av KrFs Lilletun (S.Tid: 2048). Ved å hente den samme analysen fra et annet sted enn regjeringens egen melding styrkes analysens legitimitet. Det samme gjør plasseringen i tid og rom. Det har nettopp stått skrevet i en anerkjent avis, og er skrevet av en skribent som har kjennskap til situasjonen utenfor Vesten, vår egen horisont. Analysen fremstilles også som en nøytral beskrivelse av verden, og dermed som et sannhetsbevis for globaliseringens gitte, teknologistyrte utvikling. Det er med andre ord høy grad av tilslutning (modalitet) til utsagnet,

17 Tittelen på globaliseringsmeldingen.

18 Dette begrepsparet kan her betraktes som en "utdyping" av den kapitalistiske diskurs' liberale representasjon.

19 Dette begrepsparet kan betraktes som en utdyping av fattigdoms-/utviklingsdiskursens evolusjonære representasjon.

noe som bidrar til å lukke for at alternative representasjoner kan ha hold i virkeligheten.

FrP tilslutter seg også denne analysen og diagnosen, men går enda lenger i sin vektlegging av individenes rolle i utviklingen, og dermed fraværet av staten, som konstrueres som en motsetning til individene.

Vi er blitt utfordret til å tenke litt på hvilke prosesser det er som pågår i verden, og hvordan vi skal forholde oss til disse [...] Denne revolusjon er ikke planlagt av noen myndigheter eller organisasjoner, men den skjer mellom mennesker og mellom bedrifter. Hadde myndighetene inkludert denne type teknologisk revolusjon i sine planer, tviler jeg på om vi i dag hadde kommet forbi stadiet med hullkort i datamaskinene. Så oppskriften må være at stater [...] i hovedsak ligger unna, og ikke forstyrrer globaliseringens drivkrefter. (Høglund (FrP), S.Tid: 2043-2044) (mine understrekninger)

Det enkelte mennesket, sammen med bedrifter og teknologi, settes her i sentrum. Disse fremstilles som tre "aktører" som står på samme side, på globaliseringens side, og kontrasteres med stat og myndigheter. Denne representasjonen understreker meldingens transitivetsform ved at utviklingen omtales som noe som "pågår" og som "skjer". Kontrasteringen til "staten" forsterkes ved at det understrekes at det er noe som skjer *fordi* staten ikke har vært involvert, altså fordi det ikke står en aktør bak som styrer.

"Revolusjon" er vanligvis forbundet med store omveltninger tvunget frem av masser av mennesker. Når globalisering her fremstilles som "en stille revolusjon", fjernes de revolusjonære fra revolusjonen. De som står på barrikaden og roper på forandring og de som stormer parlamentet er byttet ut med lavmælte ingeniører, enkeltindivider, som med sin nye IT-teknologi endrer måten menneskene lever sine liv. "*Globaliseringens drivkrefter*" tilskrives teknologien, men i siste instans er det det enkelte mennesket som skaper globaliseringen gjennom sin skapertrang og vilje til økt velstand. "Revolusjon" impliserer også et skille mellom før og nå. Begrepet revolusjon, sammen med fremhevingen av det spesielle ved den siste fasen i globaliseringens utvikling (verden er blitt *ørmliten* og det er nesten *gratis* transport av *enorme* datamengder), fremhever det nye ved situasjonen. Det gir et bilde av en utvikling som har historisk legitimitet (det er en tendens som går langt tilbake i tid), men som representerer noe fundamentalt nytt. Dette nye er først og fremst *muligheter*: muligheter til *fremskritt, vekst og velstand* (S.Tid: 2044; 2057; 2067). Et slikt brudd i fortellingen åpner opp for forandring, noe som kan tolkes som et mål med denne representasjonen; For at vi skal kunne gripe mulighetene må vi endre strategi og "omstille" oss; "Konkurransen blir hardere, kravene til omstillinger øker, og en mer effektiv ressursutnyttelse blir påtrengende." (Nilsen (H), S.Tid: 2067).

Dette "bruddet" i utviklingen fortelles, som i meldingen, ved hjelp av skillet mellom de to representasjonene av den kapitalistiske diskurs. Bruddet stiller oss overfor et valg; enten kan vi

omstille oss til den harde konkurransen og gripe mulighetene, eller vi kan la de gå forbi og ende opp i elendighet – fremskritt/stagnasjon og vekst/fattigdom kan tolkes som de grunnleggende system for produksjonen av utsagn. Dette valget kan leses som en metafor for valget mellom en liberal og en sosialistisk/sosialdemokratisk politikk. I sitatet som følger demonstreres denne konstruksjonen av nødvendigheten av å velge en liberal politikk som en følge av dette nye vi står overfor.

Skal vi kunne utnytte de muligheter som en globalisering gir, må menneskene gis frihet til å bruke sine evner fritt [...] Historien viser at der myndigheter har stått for et sosialistisk styresett, har det ført til stagnasjon, korrupsjon og fattigdom, mens i land med økonomisk frihet har man fått raskere vekst, høyere velstand og lengre levetid. Åpne markeder og mulighet for å styre sin egen inntekt er viktig for å skape framgang. Det viser seg også at i land med liberal økonomi skapes det større likhet mellom borgerne, mens det i land som har avstått fra liberalisering, har utviklingen stått stille. Byråkrati er også med på å skape stagnasjon og korrupsjon der makten ligger hos selvutnevnte myndighetspersoner. Derfor er det viktig at en globalisering fører til privat eiendomsrett og muligheter for å skaffe seg eget arbeid, uten at det enkelte land legger hindringer i veien for det. (Stensaker (FrP), S.Tid: 2057)

Representasjonen av historien henger sammen med representasjonen av nåtiden og, som vi kommer til under, fremtiden. Globaliseringens muligheter representeres her ved hjelp av intertekstuelle referanser til økonomisk-liberale og sosialistiske samfunn, og, implisitt, til Vestens bilde av den kalde krigens skille mellom Øst og Vest, noe som fører til konklusjonen om de liberale verdiers selvsagte plass i globaliseringens tidsalder.

Mulighetsorienteringen kan knyttes til diagnosens transitivitetsform: globalisering som en gitt prosess. Å fortelle ”globalisering” inn i en fortelling om kontinuitet og fravær av politisk styring (i betydningen markedsliberalisme) er med på å gjøre fokuset på de muligheter som med denne gitte utviklingen trer frem til et legitimt fokus. Utfordringene som knyttes til globaliseringen fremstår dermed som uunngåelige, som bieffekter av en ellers positiv utvikling eller som tegn på manglende utvikling, manglende globalisering/frihandel, som vi best kan utbedre nettopp ved å legge til rette for mer frihandel (jfr. ”Prognose” under). Bruk av ordet utfordringer fremfor ordet problemer peker mot denne forståelsen. ”Utfordringer” er mer positivt ladet enn ”problemer”, og legger i større grad opp til en løsningsorientering, eller mulighetsorientering. Dessuten impliserer termen problem at det finnes en bakenforliggende årsak, noe som skaper problemet, og som dermed må rettes på for å bli kvitt problemet. Dette står i motsetning til utfordringer, som i større grad er noe som tas for gitt når de først er der.

”Globalisering” er altså noe som drives frem av teknologien. Teknologiens fremste egenskap er at den muliggjør økt handel ved at den ”krymper” både tid og rom. Videre ”[...] konstaterer [vi] at en liberal økonomisk politikk gir økonomisk vekst [...]” (Høglund (Frp), S.Tid: 2044). Mulighetene det her er snakk om kan derfor tolkes som muligheten til økt handel, og dermed

økt velstand og *fremskritt* generelt. Problemene, eller utfordringene, avgrenses i tråd med den avgrensning meldingen skaper. Her ble, som vist, fattigdomsdiskursen konstruert som overordnet. Den tar opp i seg alle de andre utfordringene, og fremstår dermed som hovedutfordringen.

Prognose: Et globalt marked

De mulighetsorienterte argumenterer altså for at globalisering kjennetegnes av økt økonomisk samhandling på tvers av landegrenser, muliggjort av de teknologiske nyvinningene. Økende grad av frihandel er den globaliserte tidsalders fremste kjennetegn. Samtidig fremmes frihandel som den viktigste løsningen på de globale utfordringer som følger av globaliseringen; Gjennom blant annet referanser til ulike statistiske undersøkelser og kunnskap som "historien har vist oss", knytter de frihandel og markedsløsninger sammen med Vestens velstandsnivå, og fremmer med det implisitt den åpenbart beste strategien for møtet med den nye verden og fattigdomsproblemet (S.Tid: 2056; 2067; 2069; 2070).

Økonomisk historie og statistikk viser entydig at økt handel gir økt økonomisk vekst og dermed redusert fattigdom. (Gitmark (H), S.Tid: 2056) (mine understrekninger)

Her knyttes handel og økonomisk vekst til en reduksjon av fattigdom. Dette peker mot en forståelse av utvikling i lys av en økonomidiskurs, representert ved begrepsparet *vekst/fattigdom*. Referansen til ulike vitenskapelige undersøkelser kan forstås som en form for interdiskursivitet. Slik interdiskursivitet er forsøk på å forankre den aktuelle representasjonen i en vitenskapelig diskurs, og dermed overføre vitenskapens saklighet, dens tyngde som legitim sannhetsprodusent, til representasjonen.

Fattigdomsproblematikken representeres gjennom en økonomidiskurs, hvor økonomisk vekst og fattigdom står som de grunnleggende kategoriene. På det globale plan er argumentet at fattigdom bare kan bekjempes ved hjelp av økt økonomisk vekst; "Er det ikke profitt internasjonal handel faktisk har som hovedmål og hovedregime, og dermed å få folk ut av fattigdom?" (Gitmark (H), S.Tid: 2047). Den implisitte representasjonen av fremtiden, et globalt marked som gagner alle, bygger videre på representasjonene av fortid og nåtid, som her rammes inn med den kapitalistiske diskurs' liberale representasjon (mulighetsdiskursen). Denne økonomiske (vekst)diskursen står i motsetning til de problemorientertes politiske (omfordelings)diskurs (styring/"den sterkeste rett"). Når årsaken til fattigdom er manglende økonomisk vekst som en følge av manglende frihandel, er løsningen på fattigdomsproblemet selvsagt mer frihandel og dermed mer økonomisk vekst; "Veksten bringer stadig nye mennesker ut av bunnløs fattigdom [og] nye muligheter skapes for mennesker som tidligere var isolert i tradisjonelle jordbrukssamfunn." (Høglund (FrP), S.Tid: 2043-2044). Denne representasjonen impliserer en forståelse av et "oss", Norge og Vesten, som er

utviklet og integrert i det globale markedet, og et ”de andre”, u-landene, som ikke er utviklet og integrert. Den lite differensierte forståelsen av u-landene representerer motstykket til ”oss”, i den betydning at de representerer den motsatte side på en utviklingsskala fra tradisjonelle samfunn til moderne/industrielle samfunn. En evolusjonær og lineær utviklingsforståelse knyttes altså til det kapitalistisk-liberale system som det endelige mål for samfunnsutviklingen.

Både gjennom sitatene over og det neste fortelles det (både eksplisitt og implisitt) om det markedsliberale Vestens suverenitet hva angår samfunnsorganisering. Frihandel kobles sammen med vestlig velstand og Vestens antiteses, kommunismens, feiling. Dette plasserer automatisk motstanderne av frihandel i samme kategori som den fortapte sosialisme innenfor den tradisjonelle kapitalistiske diskurs, og fratar dem samtidig all virkelighetssans.

På mange måter føler jeg at de positive effektene som globalisering har hatt med hensyn til bekjempelse av fattigdom, er det endelige bevis på at liberalisering, frihandel og markedsøkonomi – kall det gjerne kapitalisme – har vunnet en endelig og suveren seier over alternative måter å organisere økonomien og samfunnet på. [...] mislykkede eksperimenter med kommunisme, markedsregulering, planøkonomi og sosialisme har ført til fattigdom, diktatur og menneskelige lidelser. (Hansen (H), S.Tid: 2069) (mine understrekninger)

Gjennom de intertekstuelle referansene til den kalde krigens todeling mellom den kapitalistiske og den sosialistiske verden, og gjennom sammenkjedingen med den impliserte fremtidige måten å organisere samfunnet på og en reduksjon i fattigdom, eksemplifiserer dette sitatet sammenhengen mellom representasjoner av fortid, nåtid og fremtid. ”Globalisering”, ”liberalisme” og ”frihandel” brukes her som synonymer, og stilles opp som årsak til en reduksjon i global fattigdom. I forkant av denne uttalelsen refererte representanten til en (vitenskapelig!) undersøkelse som sa at verdens fattigste hadde hatt en inntektsøkning på 100 % siden 1965, mens de rikeste *bare* hadde hatt en økning på 75 % i samme periode (S.Tid: 2069). Denne undersøkelsen brukes som ”[...] det endelige bevis [...]” (jfr. sitatet over) på at kapitalistene hadde rett og sosialistene feil. Med denne argumentasjonen konstrueres en bi-polaritet, hvor det eneste alternativet til kapitalisme og frihandel er sosialisme, og, hvis kapitalisme og sosialisme leses som metaforer for henholdsvis høyre- og venstresiden i norsk politikk, det eneste alternativet til borgerlig regjering (med alle de positive konnotasjonene som tillegges denne subjektposisjonen gjennom den gjeldene representasjonen) er en sosialistisk/sosialdemokratisk regjering (med tilsvarende negative konnotasjoner).

[Frihandel er] den eneste virkelige muligheten de fattige landene har til å få bukt med fattigdomsproblemene[...] Frihandel er ikke et null-sum-spill der noen vinner og andre taper. Tvert imot er åpne markeder viktig for velferdsveksten i alle land. (Rafiq (H), S.Tid: 2070)

I den representasjonen av markedet som ligger bak en slik argumentasjon (både i dette sitatet og i de tidligere) fremheves markedets egenskap som stimuli for produksjon og som fordelingsmekanisme. Markedet representeres som et vinn-vinn-spill. Markedet som arena for konkurranse, med alt dette innebærer av vinnere og tapere, skjules ved at det fremstilles i en slik økonomidiskurs som her er påpekt (vekst/fattigdom). Frihandel fremstilles ikke som konkurranse når det er snakk om muligheten for å få en slutt på fattigdommen. I dette siste sitatet gjøres dette også eksplisitt idet det argumenteres for at frihandel ikke er et null-sum-spill. Her innføres det et skille mellom ideen om frihandel og ideen om konkurranse. Fortellingen om frihandel som konkurranse blir derimot mer sentral når spørsmålet er; ”Hvordan skal vi greie oss i denne åpne, internasjonale konkurransen i denne åpne, internasjonale verden?” (Utenriksminister Petersen (H), S.Tid: 2060), og den sentrale diskursen blir *markedsdiskursen* (adgang/eksklusjon) (jfr. kapittel 6.2.2).

Den problemorienterte representasjonen: ”Styring av markedskreftene”²⁰

Den problemorienterte representasjonen fremmes av de tradisjonelle venstrepartiene SV og Ap, samt det tradisjonelt sett sentrumsorienterte Sp. Disse partiene står i opposisjon til de mulighetsorientertes diskursive sammenkjeding av globalisering, frihandel og fattigdomsreduksjon. De utfordrer mulighets- og økonomidiskursen, og forsøker å gjøre ”globalisering” til en del av en politisk diskurs. Dette gjøres delvis gjennom å fremstille globaliseringen, ikke som en gitt utvikling som en følge av teknologiske nyvinninger, men som et resultat av politiske beslutninger – med andre ord ved hjelp av en annen transitivitetsform.

Problematiseringen av mulighets- og økonomirepresentasjonen av globaliseringen viser i hvilken rekkefølge representasjonene har blitt fremsatt. Det er den samme representasjonen av globalisering som ligger til grunn for de problemorientertes innfallsvinkel. Forskjellen er den verdi som settes på denne representasjonen, samt dens årsak (transitivitetsformen, gitt prosess eller politisk skapt). Det er ikke debatt om globaliseringens kjennetegn (økt frihandel). De problemorienterte tar de mulighetsorientertes forståelse av globalisering som utgangspunkt, for så å problematisere denne ved å peke på immanente deler ved denne beskrevne prosessen (som i denne diskursen gjøres til eksterne ved å fremstille globaliseringen som en politisk skapt prosess) som årsak til en del grunnleggende urettferdighetsproblemer (fattigdom). På denne måten skapes det et annet utgangspunkt for denne problematiserende representasjonens utsagnsproduksjon, demonstrert ved det alternative begrepsparet *rettferdighet/urettferdighet*. Plottet i fortellingen endres, og med det endres også handlingenes og aktørenes verdi.

Diagnose: Globalisering som en politisk skapt myte

De problemorienterte understreker at globaliseringen nettopp ikke er en gitt utvikling slik de

20 Globaliseringsmeldingens tittel slik den var tiltenkt av meldingens igangsetter, Thorbjørn Jagland (Ap).

mulighetsorienterte fremstiller det som. Betegnelsen ”myte” brukes ikke av representantene, men er likevel beskrivende for representasjonen som gis. Dette fordi de problemorienterte, som de mulighetsorienterte, tar utgangspunkt i en forståelse av globalisering som synonymt med frihandel og nyliberalisme. I denne representasjonen trekkes imidlertid nødvendigheten av frihandel i tvil. De økonomiske imperativene (jfr. kapittel 5.2) er myten som overskygger ”virkeligheten”.

Begrepet «globalisering» er egentlig et tilslørende begrep slik det blir diskutert i dag. I meldingen synes det noen ganger som om vi har hatt en eller en annen form for gudgitt teknologisk drevet prosess som bare har ført med seg politiske endringer uten at noen, politikere eller andre, har kunnet gjøre stort med det. I virkeligheten er det nok langt mer komplisert enn det. Globalisering og nyliberalisme trenger ikke å gå hånd i hånd. Det vi har sett de siste årene, har i veldig stor grad vært en politisk styrt utvikling, med bevisste angrep på demokratiets styringsmuligheter over økonomien [...] Det er de politiske styrkeforhold som avgjør hvordan menneskeheten bruker de muligheter teknologien og økonomien gir oss. I dag skjer denne utviklingen i stadig større grad på premissene til kapitalkreftene og også dessverre ofte på premissene til de sterkeste statenes militærapparat. (Lysbakken (SV), S.Tid: 2057-2058) (mine understrekninger)

Her markeres skillet mellom den mulighetsorienterte og den problemorienterte representasjonen ved hjelp av ordet *virkelighet*. Dette ordet markerer overgangen til en problematiserende tilnærming til ”globalisering” og den mulighetsorienterte, eller ”nyliberale”, tilnærmingen. Med dette avvises også den aktørløse prosessforståelsen, som erstattes med mer eller mindre konkrete bakenforliggende aktører med bestemte motiver og egeninteresser. Den negative verdien som settes på den såkalte nyliberale globaliseringen henger sammen med forståelsen av årsakskjeden bak fenomenet (transitiviteten).

Uttrykket ”*politiske styrkeforhold*” introduseres, og brukes som et forklarende element i den ”*gitte utviklingen*”, som de mulighetsorienterte bruker. Det er de politiske beslutningene som er av avgjørende betydning for hvordan teknologien anvendes, og dermed for hvordan utviklingen går. Ifølge denne representasjonen er det med andre ord ”*den sterkestes rett*”, og ikke teknologiens gang som styrer dagens globalisering. Den utviklingen som de andre representantene tilskriver den teknologiske utviklingen plasseres her i en politisk, og til dels militær diskurs. Det skisseres en maktkamp på den politiske (og militære) arena som skjules gjennom snakk om nettopp en *gitt utvikling* på teknologiens og markedets premisser, eller gjennom en myte om økonomiske imperativer. Argumentet i problemorienteringen, med klare linjer tilbake til skeptikerposisjonen som er beskrevet tidligere, kan tolkes som at det ved å fortelle folket at det er de økonomiske forhold som styrer utviklingen og dermed hva som må gjøres av politiske beslutninger, blir lettere å godta upopulære og urettferdige forhold, nettopp fordi det er godtatt at økonomien følger sine egne, lovbestemte spilleregler i motsetning til politikken hvor det står mennesker bak. Eller sagt på en annen måte; ”Globaliseringen er blitt en blankofullmakt for å toe sine hender, en unnskyldning for

ikke å styre.” (Haga (SP), S.Tid: 2050).

Globaliseringsprosessen gis her en ganske klar bakenforliggende aktør. Som jeg var inne på i metodekapittelet innebærer en slik transitivity at ulike handlingsvalg muliggjøres. Endring i forståelsen av en hendelses bakgrunn, representasjonen av fortiden, åpner for alternative perspektiv på mulige handlinger, eller alternative representasjoner av fremtiden. Det er her problemdiskursen trekkes inn og impliserer en forståelse av globalisering i lys av *rettferdighet/urettferdighet*; ”Ved inngangen til et nytt hundreår er det global rettferdighet det må fokuseres på [...]” (Nybakk (A), S.Tid: 2062). Det impliseres at det er et urettferdig internasjonalt marked som er årsak til fattigdommen, og dermed at ”[...] en renessanse for politikken [...]” er det rette handlingsvalg (Jagland (A), S.Tid: 2039). Det er denne diskursen som anvendes for å diagnostisere ”globalisering” i denne representasjonen.

Påstanden om ”de politiske styrkeforholds” betydning og etterspørselen etter en ”politisk renessanse” kan tolkes som et argumentet om at den (manglende) politiske makten brukes av de mulighetsorienterte, ved hjelp av myten om den teknologiske determinismen og de økonomiske imperativer, til å overføre makten/kampen til den økonomiske arena. Med introduksjonen av en aktør bak globaliseringen endres plottet i fortellingen, og dermed endres også subjektposisjonene og handlingenes verdi. Plottet endres fra ”muligheter til økonomisk vekst” til ”politisk maktkamp”. Aktørene blir ikke lenger ”de som ser mulighetene” og de som ikke gjør det, men ”de som misbruker politisk makt” (”toer sine hender”) og de som er offer/fattige.

Som en følge av denne representasjonens transitivity fremheves en ny aktør i fortellingen, nemlig politikerne og politikken som styringsredskap; ”Jeg vil til slutt ta sterkt til orde for en renessanse for politikken, for politisk styring [...]” (Jagland (A), S.Tid: 2039). Politikken som styringsredskap må gjenoppstå, og ta tilbake styringen fra markedet og de økonomiske ”imperativene”, noe som blir et legitimt fokus i lys av problemdiskursens rettferdighet/urettferdighet-perspektiv. Dette kan ikke tolkes som en avvisning av begrepet globalisering som sådan. I motsetning til de såkalte skeptikerne avvises ikke globaliseringens relevans eller eksistens, men det fremmes en annen representasjon av den. Diagnosen av situasjonen er i så måte ganske lik som den som gis av de mulighetsorienterte, men skiller seg fra denne hovedsaklig ved den verdi som settes på denne diagnosen ved at den plasseres i en annen diskurs (problemdiskurs). De problemorienterte bruker denne diagnosen som utgangspunkt for sin alternative prognose, som da står i tilsvarende opposisjon til de mulighetsorientertes prognose som en følge av den motsatte verdien som tilskrives diagnosen.

Denne ”negasjonen” av de mulighetsorientertes diagnose kan også forstås med utgangspunkt i den kapitalistiske diskurs. Det er i denne representasjonen den samme diskurs som ligger bak

avgrensningen av globaliseringens økonomiske aspekt, men her er det den sosialistiske/ sosialdemokratiske representasjonen som settes på den positive siden av dikotomien liberalisme/sosialisme.²¹ Globaliseringsdiskursen tar på denne måten en dualistisk form, akkurat slik som den mer generelle globaliseringsdiskursen (jfr. kapittel 4.3). Denne dualismen gjør seg særlig gjeldende i forbindelse med identitetsaspektet ved globaliseringsdiskursen, som jeg skal komme tilbake til i kapittel 8.

Den problemorienterte globaliseringsdiskursen setter altså også opp globalisering og frihandel som synonymer, men har en problematiserende vinkling på denne artikulasjonen. Parallelt med denne problemorienterte tilnærmingen til de mulighetsorientertes diskurs, fremsettes en alternativ prognose med ”styring av markedskreftene” som et sentralt stikkord. På grunn av den klare markeringen av en aktør bak globaliseringen, muliggjøres også en klar årsakskjede mellom aktør og problem – fattigdomsproblemet. På denne måten møtes mulighetsdiskursen uten å sette seg i opposisjon til ideen om globalisering, og dermed fremstå som antitesen til de mulighetsorientertes positive fremtidsorientering.

Prognose: En global velferdsstat

Som sagt legger analysen av fortiden og nåtiden, av globaliseringens årsaker og kjennetegn/egenskaper, grunnlaget for prognosen og synet på fremtiden. Fattigdomsdiskursen kjedes også her sammen med den kapitalistiske diskurs. Dette gjøres blant annet gjennom paralleller til Norges egen historie, og særlig til arbeidernes historie (S.Tid: 2039; 2045; 2062). I motsetning til den mulighetsorienterte representasjonen hvor det implisitt (og til dels eksplisitt) var historien fra den kalde krigens dager som preget formasjonen av prognosen, er det her historien om den industrielle revolusjons begynnelse som legges til grunn.

[F]attigdommen [var] grotesk og voksende. Den ble bøtt på med almisser fra de rike og fattigkasser som staten hadde opprettet. Med fagbevegelsens frammarsj ble dette annerledes. Den krevde rettferdighet, ikke milde gaver og smuler fra de rikes bord. Politiske krav om utdanning, helsetilbud og trygdeordninger ble reist [...] takket være at det ble politisk flertall for å kreve inn skatter fra dem som hadde mest. På denne måten ble proletaren satt i sentrum av økonomien. Det var da veksten i industrisamfunnet virkelig tok av [...] Det er overgangen fra forsorgsstat til velferdsstat jeg snakker om [...] Kampen mot fattigdommen i verden, for at alle skal kunne ta del i globaliseringen, må føres på samme måte. Verdens fattige må bli sentrum i verdensøkonomien i stedet for at de blir satt på sidelinjen som mennesker som må leve på bistand og almisser. Det er i denne sammenhengen at en fri og rettferdig verdenshandel er viktig. Til en slik verdenshandel må beskyttelse av arbeidernes rettigheter gjennom sterke fagforeninger være en selvfølge. Det er nødvendig at de fattige landene bygger opp en sterk stat på hjemmebane, slik vi gjorde. (Jagland (A), S.Tid: 2039) (mine understrekninger)

21 Problemdiskursen (rettferdighet/urettferdighet) kan her forstås som en ”utdyping” av den kapitalistiske diskurs' sosialistiske representasjon.

Historien om Norge i industrialiseringens begynnelse brukes her som en metafor for historien om dagens fattige nasjoner. Historien om fagbevegelsens fremmarsj og dens konsekvenser for velstand og rettferdighet legger grunnlaget for den problemorienterte prognosen. Skillet mellom ”forsorgsstat” og ”velferdsstat” kan her tolkes som en metaforisk markør for skillet mellom den mulighetsorienterte og den problemorienterte representasjonen. Dette skillet bidrar til å redusere legitimiteten i den mulighetsorienterte representasjonen. Legitimiteten i denne nye representasjonen ligger nettopp i historien om den *politiske styringen* (”politiske krav”) som sikrer velferd for alle, og dermed er *rettferdig*. Statens rolle som folkets representant og en garantist for rettferdighet demonstreres gjennom argumentet om behovet for ”en sterk stat” i de fattige landene for å kunne bygge opp et velferdssamfunn på tross av sterke kapitalkrefter. Her mobiliseres det jeg har kalt en politisk diskurs, med det tilhørende begrepsparet *styring*/”den sterkestes rett”.

Vektleggingen av den globale fattigdommen som en urettferdighet som i stor grad er et resultat av det frie kapitalkrefter, åpner også for å argumentere for en politisk styring av økonomien uten å avvise meldingens positive fokus på muligheter. Argumentet som fremsettes av de problemorienterte er nettopp at globaliseringens verden er en verden av muligheter, men at mulighetene må gjøres tilgjengelig for alle (S.Tid: 2039; 2045; 2052; 2064). I denne sammenhengen står ideen om solidaritet sentralt; ”Det er gjennom vilje til styring og en bevisst solidarisk fordelingspolitikk [...] at de fattige landene kan arbeide seg ut av fattigdommen.” (Øyangen (A), S.Tid: 2059). På denne måten artikuleres arbeiderbevegelsens klassiske solidaritetsdiskurs, sosialdemokratiets likhetstankegang (”solidarisk fordelingspolitikk”), rettferdighet og statlig styring av markedet. Frihandelen, som i den mulighetsorienterte prognosen ble fremstilt som grunnlaget for økonomisk vekst, blir i denne representasjonen et uttrykk for ”den sterkestes rett” og ”alles kamp mot alle”, og kontrasteres med ønsket om *politisk styring* (S.Tid: 2044; 2055; 2064).

Styringen av markedet på globalt nivå beskrives omtrent på samme måte som styringen av markedet internt i nasjoner har foregått. Etterspørselen etter ”[...] en global velferdsstat [...]” (S.Tid: 2039; 2042), med eksplisitte referanser til FN, impliserer et ønske om et globalt ”statsapparat” som skal ivareta de funksjoner som en nasjonalstat tradisjonelt har på nasjonalt nivå. Blant de fremste virkemidlene for styring og utjevning som fremmes er global skattlegging. Her står særlig den såkalte Tobin-skatten sentralt (nevnes eksplisitt 26 ganger i debatten). Dette er et virkemiddel som har stått sentralt hos de såkalte globaliseringsmotstanderne, og det er også en av de sentrale ideene som frontes av organisasjonen ATTAC. Tobin-skatten fungerer i en viss forstand som en identitetsmarkør for de politiske partiene, ved at den fungerer som en intertekstuell referanse til de sentrale posisjonene i den generelle globaliseringsdiskursen.

Nasjonalstaten, den sosialdemokratiske nasjonalstaten, brukes som modell for den ”globale

velferdsstaten”.

Gjennom solidariske velferdsordninger sørger vi for at ansvaret for mennesket er innebygd i selve samfunnsstrukturen. [...] Solidariteten skal manifestere seg i institusjoner, lover og skatter, som garanterer rettferdighet for alle. (Jagland (A), S.Tid:2039).

Dette er [...] en tid da det er et åpenbart behov for at det finnes én instans som handler på vegne av fellesskapet. Et mer demokratisk FN må finansieres gjennom skattlegging av globaliseringen i stedet for gaver og kontingent som i dag. De som betaler mest, har i dag makten. [...] Mange forslag til global beskatning er lagt på bordet. Det mest kjente er den såkalte Tobin-skatten, skatt på valutatransaksjoner [...] (Jagland (A), S.Tid: 2039) (min understreking)

Det som beskrives i dette sitatet er prognosen på den diagnosen som ble beskrevet over. Uttrykket ”skattlegging av globaliseringen” understreker denne diagnosen (globalisering forstått som frie markedskrefter), og peker samtidig på prognosen som her er diagnosen ”snudd på hodet” – fra en forsorgsstat til en velferdsstat, fra frihandel (dagens økonomiske globalisering) til politisk styrt handel (fremtidens politiske globalisering).

Det frie markedet fremstilles her som årsaken til den globale skjevfordelingen, slik som kapitalkreftene førte til en marginalisering av arbeiderne i industrisamfunnets begynnelse. Dette gjøres, implisitt gjennom metaforer som ”forsorgsstat” og ”smuler fra de rikes bord” (S.Tid: 2039), og fremstiller markedet som bestående av en rik elite, eiere av store multinasjonale selskaper, som bare har et bedriftsøkonomisk mål: profitt; ”Man har 200 millioner mennesker som gjør samfunnets drittarbeid gratis og sørger for at det er profitt å hente i andre sektorer.” (Lysbakken (SV), S.Tid: 2070). De mulighetsorientertes sammenkjeding av proteksjonisme, ”politikerstyring” (fravær av frihandel) og fattigdom, utfordres gjennom denne fremstillingen av markedet. I motsetning til de mulighetsorienterte som fremstiller markedets dominans som en relativt ny utvikling (denne ”revolusjonen som pågår”), fremstiller de problemorienterte markedet som noe som har fått råde lenge. Dette speiles i ønsket om en *renessanse for politikken*. Dette kan tolkes som et argumentet om at politikken lenge har vært underlagt markedets logikk og krefter, og at dette har ført til at de fattige ikke har fått ta del i utviklingen ettersom markedet i den politiske diskursen er et uttrykk for ”den sterkestes rett”. *En gjenoppstandelse av politikken som styringsredskap* vil kunne bringe mer rettferdighet til verden, slik den har gjort det internt i nasjoner, og dermed bringe en slutt på den globale fattigdommen.

Som i den mulighetsorienterte representasjonen beskrives det også her en slags folkelig fundert motstand mot noe som søker makt på bekostning av vanlige folk. I motsetning til den forrige representasjonen hvor det var individene som reiste seg mot statlig overstyring, er det her folket som ved hjelp av sin stat reiser seg mot kapitalkreftene. Her ser vi igjen relasjonen mellom

stat (representert ved politikerne som taler "folkets" sak) og folk, og deres opposisjon til det upersonlige og udemokratiske markedet:

[F]rivillig og med åpne øyne avhender [man] makt til udemokratiske internasjonale organisasjoner og styrerom med null demokratisk legitimitet. Det folkelige opprøret mot denne ansvarsfraskrivelsen var nødt til å komme [...] (Haga (Sp), S.Tid: 2050)

"Folket" utgjør utgangspunktet for forståelsen av markedet. Dette står i motsetning til "enkeltmenneskene" i forrige representasjon. "Folket" konstrueres som en gruppe som langt på vei står i opposisjon til "markedet" (de udemokratiske styrerommene), forstått som at markedet representerer andre interesser enn det som er folkets. Når også velferdsstatens fremvekst innleires i fattigdoms-/utviklingsdiskursen, slik det gjøres i det første sitatet i dette avsnittet, impliseres et sett av identiteter, eller subjektposisjoner som defineres ut fra relasjonen til markedet, eller det økonomiske sentrum. I motsetning til skillet mellom et "utviklet oss" og et "ikke-utviklet andre" impliseres det her "vi folkelige og rettferdige" mot "det udemokratiske markedet". Med denne identitetsinndelingen havner Norge i samme gruppe som de fattige landene, særlig gjennom likhetstrekkene som trekkes mellom Norge og u-land i de historiske parallellene. Slik arbeiderne under den industrielle revolusjonen måtte stå opp mot kapitaleierne, må de fattige, og de som er solidarisk med disse, i dag stå opp mot det økonomiske sentrum, "de andre".

*

Globaliseringsbegrepet er langt på vei de mulighetsorientertes begrep.²² Det er de som legger føringene gjennom globaliseringsmeldingen, hvor det grunnleggende fokus på mulighetene ved globaliseringen (og dermed et grunnleggende positivt syn på den økonomiske globaliseringen) står sentralt. De problemorienterte kan vanskelig avvise dette fokuset på muligheter, noe som kommer tydelig frem i komiteens merknader til meldingen, som begynner med en unison tilslutning til nettopp dette mulighetsperspektivet (Innst.118: 4). Dette demonstrerer hvordan de sosiale praksisene er med på å gi globaliseringsdiskursen og de diskursive praksisene bestemte føringer. Det er for eksempel rimelig å anta at det fortsatte fokuset på globaliseringens økonomiske aspekter blant annet skyldes meldingens fokus på dette (jfr. kapittel 4.5).

Å fremstille en representasjon som positiv og fremtidsrettet, nytenkende og åpen, har en sterk signaleffekt som det er vanskelig å være imot for politiske partier. De problemorientertes problematisering av den økonomiske globaliseringen gjøres derfor i liten grad i form av å utfordre påstanden om at vi står overfor muligheter som må gripes, men hovedsakelig ved å forsøke å endre årsakssammenhengene og de ulike aktørenes verdi, i forhold til hvordan meldingen beskriver disse.

22 Denne påstanden reflekteres også i karakteristikken av de to alliansene; mulighetsorienterte og problemorienterte. Disse betegnelsene demonstrerer diskursens struktur – hvem som starter og hvem som svarer.

De forsøker å plassere det inn i en annen fortelling, med et annet plot og en annen rollesammensetning, ved å artikulere et annet sett med diskurser. Forsøket på å gjøre globaliseringsbegrepet til noe annet, gjør at de kan fremstå som noe ”bakstrevsk” sammenlignet med de mulighetsorienterte, ettersom disse allerede har knyttet positive ord som ”effektivisering” og ”fremskritt” til sin representasjon. Dette utnyttes også i debatten gjennom de mulighetsorientertes eksplisitte og implisitte påstand om at alle som er kritisk til frihandel og markedsliberalisme er positiv til ”politikermakt”, og negativ til ”utvikling og framtid” (Eriksen (H), S.Tid: 2063).

6.2.2 Det nasjonale og praktiske nivå

Petersen etterlyser i sitt innlegg en debatt omkring det som ifølge ham var hovedfokuset i meldingen, nemlig målet om å komme frem til en plan for hvordan Norge på en best mulig måte skal kunne møte globaliseringens tidsalder (Utenriksminister Petersen (H), S.Tid: 2060). Når fokuset både i komitéinnstillingen og i stortingsdebatten i stor grad ligger på det globale, ideologiske og beskrivende nivå, og ikke på det mer praktiske, kan dette tolkes som et uttrykk for en misnøye med premissene for debatten. Dersom debatten i hovedsak skulle dreid seg om praktisk politikk angående Norges forhold til den globaliserte verden (rammebetingelser for tilpasning til nettverksøkonomien og en skolepolitikk tilpasset kunnskapssamfunnet), ville det nødvendigvis innebære at premissene i meldingen, dens beskrivelse av globaliseringen, ble akseptert. På den annen side kan det også være et uttrykk for en manglende politikk for den globale arena hos de ulike partiene. Når jeg nå tar for meg dette nasjonale/praktiske nivå er det fordi det som kommer frem om partienes syn på dette er interessant i forhold til å forstå forholdet mellom partiene og mellom partienes beskrivelse av den globaliserte verden, deres syn på nasjonen Norge og deres historiske ideologiske bakgrunn.

Når tema i debattinnleggene skifter fra den globale situasjonen og fattigdommens årsaker og løsninger, til hva Norge skal gjøre for å møte globaliseringens muligheter og utfordringer, skjer det interessante forandringer i de to alliansene som er beskrevet over. I denne forbindelse trer det frem to nye representasjoner og allianser som går på tvers av de to forrige (jfr. figur s.62). Disse to representasjonene aktualiserer særlig en nasjonalstatlig diskurs hvor skillet mellom nasjonalstat forstått som økonomisk og som kulturell enhet står sentralt.

På den ene siden er det dem som er orientert mot EU og EØS, eller mot markedet. Denne gruppen utgjøres av regjeringspartiene og Arbeiderpartiet. På den andre siden er det dem som mener at nasjonalstaten er og/eller bør være det høyeste institusjonsnivå. Denne gruppen består av partier langs hele den tradisjonelle høyre-venstre-aksen: SV, Sp og FrP. Det overordnede fokus for begge disse gruppene er hvordan Norge og nordmenn skal klare seg best i den globale verden.

Nasjonal prognose: markedsorientering

Markedsdiskursen, som indikerer en forståelse av nasjonalstaten som en økonomisk enhet, kan presiseres med begrepsparet adgang/eksklusjon. De mest markante representantene for denne diskursen er de to EU-partiene Arbeiderpartiet og Høyre. De to EØS-tilhengerne og EU-motstanderne, KrF og Venstre, fremhever ikke i like stor grad EUs betydning for Norges fremtid, men er, særlig gjennom innstillingen (og naturligvis Regjeringens melding), klar på at EØS-avtalen er helt nødvendig, og at regionalisering er en positiv utvikling (Innst.118: 5). At disse to partiene i liten grad går inn på EU-spørsmålet i stortingsdebatten kan tolkes som et forsøk på å balansere sin EU-motstand med sin ”plikt” til å bidra til at Regjeringen fremstår enhetlig og samlet.

De markedsorienterte partiene representerer EU og regionaliseringen som en del av globaliseringen, og ikke som et uttrykk for en alternativ utvikling – som for eksempel en triadisering²³ (S.Tid: 2039; 2041; 2056; 2059; 2063; 2065). Disse legger vekt på nasjonens overlevelse, og anser adgang til EU og det europeiske markedet som grunnleggende for dette. Å sikre den norske økonomien blir et primært mål for å kunne opprettholde nasjonen.

Lenge kunne mye av styringen skje innen nasjonalstatens rammer. Når landegrensene sprenges og de økonomiske kreftene kan unndra seg nasjonal styring, har vi to valg: Vi kan gi opp å styre, eller vi kan bygge opp internasjonale styringsmekanismer. [...] Det samarbeidet som har gått lengst i å forplikte deltakerne, er EU-samarbeidet [...] (Hansen (A), S.Tid: 2055)

Felles for disse representantene er at de anser nasjonalstaten for å være mindre egnet som rammeverk for styring av økonomisk politikk nå enn tidligere. Det globale markedet tvinger alle nasjoner til å ta den globale økonomiske utviklingen med i betraktning når de selv skal utforme en økonomisk politikk. Dette ligger til grunn for erkjennelsen av at et utstrakt og omfattende samarbeid mellom nasjoner er nødvendig for å styre hver enkelt nasjon. ”Internasjonale styringsmekanismer” og ”EU-samarbeidet” kan tolkes som midler som kan anvendes for å bevare nasjonalstaten (som en økonomisk enhet) i en tid da ”landegrensene sprenges”. Implisitt: man kan gi opp å styre, gi opp nasjonalstaten, eller man kan vende seg til EU. Nasjonalstatens grunnleggende rolle i samtlige representasjoner kommer jeg tilbake til i kapittel 7.4.

Konkurranse er også et sentralt aspekt ved den nasjonale prognosen:

Den [globaliseringen] er en betydelig utfordring for en nasjon som Norge. Konkurransen blir hardere, kravene til omstillinger øker, og en mer effektiv ressursutnyttelse blir påtrengende. Norge er et lite land, har en åpen økonomi og er i særdeleshet avhengig av å være konkurransedyktig med sine produkter. (Nilsen (H), S.Tid: 2067)

23 En utvikling i retning av tre økonomiske stormakter, EU, USA og Japan, som deler verden og verdens verdier mellom seg.

I dette sitatet, som dreier seg om Norge i den globale økonomien, brukes ”konkurranse” på en måte som impliserer et null-sum-spill. ”Konkurranse” knyttes opp mot behovet for å være ”konkurransedyktig”, hvilket impliserer at de som ikke er konkurransedyktig taper. Gitt standpunktet at ”[...] EØS-avtalen er grunnpilaren i Norges forhold til vårt viktigste marked, EU.” (Innst.118: 9) knyttes Norges konkurransedyktighet opp mot adgang til det europeiske marked. Eksklusjon fra dette markedet vil implisitt ramme norsk konkurransedyktighet. Her kan det passe å nevne de to ulike fortellingene om konkurranse som er omtalt tidligere. I dette nasjonale perspektivet brukes altså ”konkurranse” på en måte som impliserer vinnere og tapere, mens det i forbindelse med det globale perspektivet eksplisitt ble brukt som et vinn-vinn-spill (jfr. side 67).

Tiltakene Norge må sette i verk for å kunne klare seg i den globaliserte verden knytter seg altså til en forståelse av marked som en arena for konkurranse, og konkurranse som et null-sum-spill. Arbeiderpartiets syn på Norges muligheter i fremtiden knytter seg også til EU. Her er det i større grad EU som et sosialt og politisk fellesskap som skal sikre fremtidig velferd som fremheves. Det som er felles i disse representasjonene er EU forstått som et politisk og økonomisk fellesskap med avgjørende betydning for hvorvidt et land som Norge skal lykkes eller ikke i møtet med globaliseringen.

EU: Styring eller regulering?

De mulighetsorienterte (minus FrP) og det problemorienterte Arbeiderpartiet fremhever altså EU/EØS' betydning for nasjonens fremtid på det globale markedet. Partienes ulike resonnement omkring den globaliserte verden gjenspeiles delvis i måten EU omtales på. Det finnes stilisert fremstilt to ulike representasjoner av EU. I den ene er EU et frihandelsområde, hvor økonomisk vekst skal sikres ved at fri flyt av mennesker, varer, tjenester og kapital sørger for en effektiv utnyttelse av de samlede ressursene. I den andre representasjonen er EU et politisk prosjekt for å sikre velferdsstatene i Europa.

Disse ulike oppfatningene av hva EU dreier seg om var ikke et debatterne her, akkurat som det ikke var en del av debattene i forkant av de to folkeavstemningene om EU (Neumann 2001b: 116). EU fremstilles som det mest konkrete og lengtskommende eksempel på hvilke muligheter globaliseringen gir for å komme frem til felles løsninger på felles problem, som for eksempel miljøproblem og økonomiske utfordringer (S.Tid: 2041; 2056). Selv om de ulike representasjonene av EU ikke blir aktivt diskutert i debatten, kommer det frem ulike bilder av EU gjennom måten Arbeiderpartiet og Høyre/regjeringspartiene begrunner EUs posisjon. EUs rolle fremsettes i forbindelse med de ulike representasjonene av globalisering som disse partiene representerer, og gis dermed ulikt innhold. Ap referer til EU i forbindelse med sin etterspørsel av en politisk renessanse og styring av økonomien, og argumenterer for at EU er et egnet styringsredskap i den globaliserte

verden for å sikre vår nasjonale og den europeiske velferdsstaten, og for å bidra til å skape en global velferdsstat (S.Tid: 2039; 2055; 2059).

Regjeringspartiene refererer til EU/EØS som en egnet arena for å begynne utarbeidelsen av et felles rammeverk for internasjonal handel. Påstanden knyttes implisitt sammen med ønsket om økonomisk vekst gjennom en effektiv utnyttelse av ressurser, for et felles rammeverk vil bidra til at den livsnødvendige og verdiskapende handelen går mest mulig knirkefritt (S.Tid: 2041; 2053; 2070). Forskjellene mellom Ap og Høyre/Regjeringen på det ideologiske nivå kan sees som et uttrykk for de divergerende oppfatningene av hva EU er og bør være: et frihandelsområde eller en føderalistisk union.

De mulighetsorienterte modifierer imidlertid økonomidiskursen, som er omtalt på det globale nivå, når de snakker om EU. Her trekkes det inn en nasjonalstatsdiskurs, og EU vektlegges i større grad som en markedsregulator som kan bidra til å styrke den nasjonale politikken styringskraft, og i tillegg bidra til å løse globale utfordringer som fattigdomsproblematikken.

Globaliseringen innebærer at internasjonalt samarbeid blir av stadig større betydning for å nå sentrale politiske mål, både i forhold til utviklingen i eget samfunn og i forhold til utviklingen i verdenssamfunnet for øvrig. For Norges del skjer dette ofte i forhold til EU-prosessen. Tiltak som gjennomføres i EU for å møte de økende internasjonale styringsutfordringene, vil få betydning for de valg Norge foretar, og for effektiviteten av norske tiltak. (Vallersnes (H), S.Tid: 2041)

Fordømmelsen av politikken innblanding og korrumpert av markedsmekanismene modifieres i noen grad, og EU representeres som arena for politisk aktivitet med henblikk på å nå ”politiske mål”, både globalt og nasjonalt. De mulighetsorienterte regjeringspartiene er, på tross av sine advarsler mot innblanding i individenes frihet, ikke motstandere av politisk styring i alle former. Den form for styring som disse partiene etterlyser er reguleringer i form av et felles rammeverk for handel. Dette rammeverket skal blant annet møte en del utjevnende behov i forhold til fattigdomsproblematikken (S.Tid: 2041; 2053). I sitatet over speiles også det grunnleggende nasjonale perspektivet, den metodologiske nasjonalismen, som jeg skal komme tilbake til i kapittel 7.4. Kort fortalt er dette et argument om at det, til tross for fokuset på det ”grenseløse” ved den globale økonomien, er den nasjonalstatlige økonomien som skal opprettholdes i møtet med den globale verden. EU blir slik et middel for å bevare nasjonalstaten, og ikke et uttrykk for en ny utvikling hvor nordmenn gradvis blir europeere eller kosmopolitter.

I møtet med nasjonalstatsdiskursen modifieres også Arbeiderpartiets politiske diskurs om styring og rettferdighet/solidaritet mellom verdens nasjoner, og et demokratisk FN som øverste organ og fremste mål.

Historien har jo vist at det er de store landene som kan velge sin egen vei, ofte på

bekostning av de små. Derfor er det små land som bør være mest opptatt av å få til sterkest mulige forpliktelser i internasjonalt samarbeid, regionalt som globalt. Vi kan alle ha våre ønsker om hvordan verden burde være for å få mer rettferdighet, større trygghet og bedre velferd for alle mennesker. Men som det lille landet vi er, må vi forholde oss til den virkelige verden. Når så å si alle andre land i vår egen verdensdel har valgt EU-samarbeidet som samarbeidsform, blir vår valgmulighet begrenset. Enten kan vi gå inn og delta på den samme politiske arena som de andre og arbeide for våre interesser og våre idéer der, eller vi kan bli stående utenfor, uten medbestemmelse og politisk innflytelse, godta det andre bestemmer og bare akseptere den påvirkning dette har for våre egne muligheter og vår egen utvikling – også for våre muligheter til å påvirke den globale internasjonale situasjonen. (Hansen (A), S.Tid: 2056) (mine understrekninger)

Etter overgangen fra det globale til det nasjonale nivå er det ”den virkelige verden” som må ligge til grunn for Norges valg. Den globale representasjonens transitivity, den bakenforliggende aktøren, gis her et ansikt i form av ”de store landene”, og EU representeres som en strategi for Norge i møtet med disse landene. Her møtes partiets to ønsker om politisk styring for global rettferdighet og økonomisk vekst/sikkerhet for nasjonen hverandre. Det som impliseres her er at Norge, som en liten, åpen økonomisk enhet, må ha tilgang til EU for å sikre fremtiden. Det er nasjonalstatsdiskursens økonomiske representasjon som mobiliseres: markedsdiskursens begrepspar adgang/eksklusjon (”Enten kan vi gå inn og delta [...] eller vi kan bli stående utenfor [...]” (jfr. sitatet over) er systemet for produksjon av utsagn. Solidariteten med de fattige og ønsket om et demokratisk FN hvor de store og mektige økonomiske aktørene ikke kan fremme sine interesser på bekostning av de små, forlates i den ”praktiske” politikken. At EU, slik det her fremstilles, er en slik stor aktør som kan ”[...] velge sin egen vei, ofte på bekostning av de små.” (jfr. sitatet over), og at det er en *ekskluderende* aktør i den forstand at ikke alle kan ta del, underkommuniseres. Den siste delsetningen i sitatet over er den lille broen som knytter den nasjonalstatlige markedsdiskursen og begrunnelsen for et EU-medlemskap med den problemorienterte diskursen om globalisering som partiet forfekter under globaliseringens globale dimensjon.

Slik forankres de to partenes representasjon av globaliseringens nasjonale aspekter i en økonomisk representasjon av nasjonalstatsdiskursen. Denne kan konkretiseres med en markedsdiskurs hvor *adgang/eksklusjo* i forhold til EU/EØS er det sentrale begrepsparet. EUs styrings- eller reguleringspotensiale blir dermed en sentral faktor for denne alliansen. Her møtes representanter fra de to alliansene over på den ene siden i en enighet om at et rammeverk/styring av noen aspekt ved markedet på regionalt nivå, med det formål å sikre et effektivt, men like fullt et rettferdig marked, er nødvendig. På den andre siden står enigheten om adgang til EU er det beste (det eneste) alternativet for Norge og norsk økonomi.

Nasjonal prognose: verdiorientering

De markedsorienterte er mer praktisk orienterte omkring norsk økonomi og konkurransedyktighet enn de verdiorienterte. Disse, SV, Sp og FrP er mer opptatt av prinsipielle verdier som *selvråderett* og *solidaritet* med de fattige. Suverenitet/avhengighet er en sentral opposisjon i den kulturelle nasjonalstatsdiskursen som mobiliseres i denne representasjonen. Disse partiene fremstår som klare motstandere av EU i debatten. De representerer EU-medlemskap som skadelig for norsk suverenitet og selvråderett, slik argumentasjonen var under EU-debattene.

Nasjonalstaten og EU

Det er noe variasjon i argumentasjonen omkring hvorfor nasjonalstaten bør være den øverste instans på verdensarenaen. Dette henger sammen med diagnosene av globaliseringen, som er utgangspunktet for argumentasjonen. SV og Sp er de partiene som står nærmest i denne sammenheng.

Det er vår tids store utfordring å gjenerobre politisk styring. Nasjonalstaten er demokratiets ankerfeste. Uten nasjonalstaten som ramme, finnes det ikke institusjonelle løsninger som ivaretar demokratisk legitimitet på en tilfredsstillende måte [...] EU og andre regionale institusjoner er ikke maktnøytrale byggeklosser i en global struktur. De er handelsblokker som i gitte sammenhenger utgjør en trussel snarere enn et instrument for global styring. Fokus på regionale blokkdannelser tar dessuten fokus og ressurser bort fra global kapasitetsbygging. [...] Det er for så vidt riktig at EU som handelsblokk står bedre rustet i den globale turbokapitalismen, men samtidig undergraver jo EU muligheten for globalt samarbeid mellom likeverdige demokratiske nasjonalstater. (Haga (Sp), S.Tid: 2050-2051)

EU representeres som en handelsblokk med sine egne økonomiske interesser ("ikke maktnøytrale"). Med dette impliseres det at det er en institusjon som fremmer bestemte interesser, medlemslandenes økonomiske interesser, i "den globale turbokapitalismen". Denne representasjonen av EU kan tolkes i sammenheng med den problemorienterte representasjonens transitivity: tilskrivningen av en bakenforliggende aktør til globaliseringen. EU blir her en konkretisering av en slik aktør som representerer "den sterkestes rett". EU og lignende prosjekter står som et uttrykk for en regionalisering ("regionale blokkdannelser"), og dette representeres som uforenelig med målet om en rettferdig globalisering ettersom det fjerner ressurser fra "global kapasitetsbygging". Målet, som er uforenelig med regionalisering, konkretiseres i sitatet over som "[...] globalt samarbeid mellom likeverdige demokratiske nasjonalstater." Nasjonalstatlig *suverenitet*, og dermed også en *norsk* suverenitet, blir altså en forutsetning for en rettferdig og demokratisk globalisering.

Utfordringen er derfor ikke i hovedsak å skape nye politiske styringsorganer, men enten å demokratisere globale beslutningsarenaer eller å tilbakeføre makt til nasjonale og lokale myndigheter. I dag innebærer den flytting av makt vekk fra nasjonalstatene som f.eks. prosessene i WTO eller EU representerer, en avdemokratisering og avpolitisering

av viktige samfunnsprosesser. (Lysbakken (SV), S.Tid: 2057)

Gjennom bruken av nasjonalstatsdiskursen impliseres også en solidaritetsdiskurs; Særlig gjennom siste setning i sitatet av Haga over. Med dette utelukkes solidaritet på andre nivå enn det *internasjonale*. I sitatet av Lysbakken impliseres det at de globale beslutningsarenaene som i dag finnes ikke er demokratiske (de må demokratiseres), og dessuten at de er representanter for udemokratiske markedskrefter, gitt at overføring av makt fra nasjonalstatene til WTO og EU innebærer en "avdemokratisering" og "avpolitisering". Nasjonalt styresett representeres her som folkestyre, og kan tolkes som et uttrykk for en kulturell nasjonalstatsdiskurs; Nasjonalstaten, som er "demokratiets ankerfeste", er først og fremst knyttet til folket, og er dermed mer en kulturell enhet enn en økonomisk. Dette understrekes ved at "nasjonalstaten" kontrasteres med de "globale beslutningsarenaer" som kan tolkes som markedsstyre, ettersom WTO og EU brukes som representanter for det globale styret. På denne måten møtes disse to partiene – Sp med sitt tradisjonelt nasjonalistiske perspektiv (selvråderett, periferiens frihet fra sentrum) og SV med sitt tradisjonelt sett anti-kapitalistiske solidaritetsperspektiv – i en felles forståelse av at nasjonal selvråderett (folkets styringsorgan) og internasjonal solidaritet mot storkapitalen er to sider av samme sak. Suverene stater settes som grunnlaget for utøvelse av solidaritet.

FrP står ikke så langt fra denne tankegangen. Men i motsetning til SV og Sp, som mener at EU er et hinder for global styring og solidaritet, funderer FrP sitt resonnement i sin mulighetsrepresentasjon. De argumenterer for at all form for offentlig styring, byråkrati og "[...] alle mulige bokstavkombinasjoner (EU, IMF, WB, FN, UNCTAD, OECD) [som mange søker løsninger i] for å strukturere globaliseringen." (Innst.118: 19), representerer et unødvendig hinder for individenes frie liv, og dermed for sann globalisering.

[FrP] mener at om andre har frihet til å selv bestemme over sine liv, har vi ikke makt over dem, men til gjengjeld får vi makt over våre egne liv. En slik "maktesløshet" er etter [FrPs] syn bra. Ingen sitter i førersetet, for vi er alle med og styrer. (Innst.118: 19)

Globaliseringen representeres som, her demonstrert ved førersete-metaforen, et prosjekt av og for enkeltmennesket, og må derfor ikke perverteres av overnasjonale organisasjoner eller nasjonene selv: "[...] det som har vist seg å være de positive sidene ved globaliseringen, i hovedsak er et resultat av mindre styring og mer frihet for enkeltmennesket." (Høglund (FrP), S.Tid: 2043).

[H]vis [...] styringen etableres på bekostning av individuell frihet, vil den ikke nødvendigvis oppfattes som eller være demokratiserende. Den ypperste form for demokrati er når vi som enkeltmennesker kan foreta frie og uavhengige valg. [...] vi vil advare mot å erstatte nasjonalstatenes manglende styringsmuligheter over menneskers liv med sterkere internasjonal styring. (Høglund (FrP), S.Tid: 2044).

Det som eksplisitt sies er at jo mer individuell frihet jo bedre. Det implisitte er at noe styring tross alt er nødvendig. Det sies også implisitt at denne styringen i dag ligger hos nasjonalstatene (om enn minkende), og at den bør forbli der fremfor å overføres til andre/internasjonale institusjoner ("[...] vi vil advare mot å erstatte [...]") (jfr. sitatet over)). Det fremste målet er å bevare individuell frihet, ikke for eksempel å sikre den nasjonale økonomien gjennom adgang til det europeiske markedet. Jeg tolker dette, i lys av skepsisen til overnasjonalitet ("bokstavkombinasjonene") som kom til uttrykk over, som et forsvar for nasjonalstaten da denne fremstår som den øverste institusjonen som oppfattes som "demokratiserende". En suveren demokratisk nasjonalstat kan sikre individuell frihet for innbyggerne.

Alle disse tre partiene mener (Frp mest implisitt gjennom sin avvisning av alle former for overnasjonalitet og frykt for styring av enkeltmennesket) at det å stå utenfor EU vil gi oss frihet til å drive mer handel med u-land, og dermed i større grad bidra til å redusere fattigdommen. Dette følger blant annet som en konsekvens av at det bare er utenfor EU at "[...] samarbeid mellom likeverdige og demokratiske nasjonalstater [...]" (jfr. sitat av Haga over) kan føre til et rettferdig og solidarisk verdensmarked som utjevner forskjellene. På den andre siden er det individuell frihet og "[...] en liberal økonomisk politikk [som] gir økonomisk vekst, økonomisk vekst gir større sosial likhet, og større sosial likhet og vekst gir også muligheter for mer velferd." (Høglund (FrP), S.Tid: 2044). som kan føre til at fattigdommen forsvinner. Slik har også FrP et solidaritetsaspekt innbakt i sin individualismerepresentasjon; Hvis ingen styrer, styrer alle, og alle vil få det bedre (jfr. førersete-metaforen over).

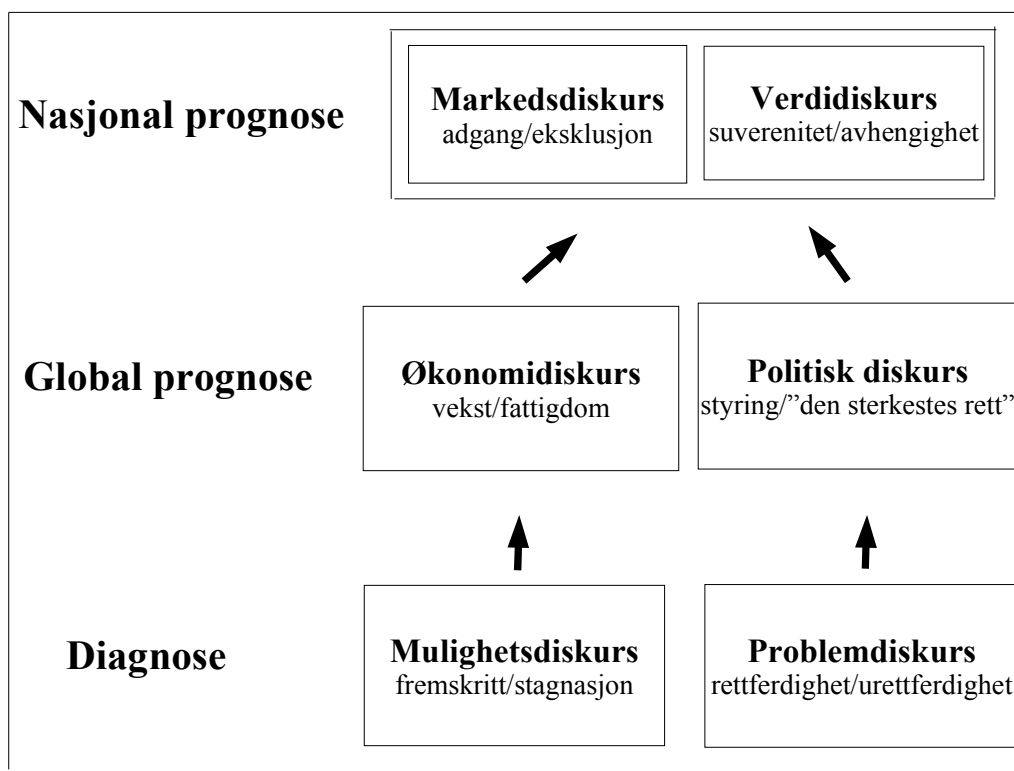
Disse partiene mobiliserer en kulturell nasjonalstatsdiskurs i representasjonen av Norge i en globalisert verden, og setter nasjonal suverenitet og solidaritet som de sentrale verdiene. De funderer sin motstand mot overnasjonale institusjoner og forsvar for nasjonalstaten i sine respektive beskrivelser av globaliseringens natur og utfordringer, og plasserer det inn i en heltefortelling om nasjonalstaten/folket/individene/de fattige sin kamp mot udemokratiske markedskrefter, urettferdighet og ufrihet for den enkelte.

6.3 OPPSUMMERING

Med utgangspunkt i en forståelse av *diskurs* som *et system for frembringelse av et sett utsagn* har jeg rammet inn to ulike representasjoner av globaliseringens egenart og årsaker (to diagnoser), samt fire representasjoner av hvilke handlingsvalg globaliseringen stiller oss overfor (to globale og to nasjonale prognoser). Det sentrale ved denne forståelsen av diskurs er her at diskurser representerer bestemte antagelser om noe, et bestemt perspektiv, og at det ut fra disse antagelsene muliggjøres et bestemt begrepsapparat. Et slikt diskursspesifikt begrepsapparat vil dermed muliggjøre og avgrense

bestemte måter å omtale noe på.

Dette kapittelet kan med fordel oppsummeres ved hjelp av en figur som gir et bilde av tekstenes diskursorden.

Figur 1: Oversikt over diskursordenen i materialet. Pilene indikerer representasjonenes retning fra diagnose til prognose, og fra globalt til nasjonalt. Sammenfallet på nasjonalt nivå indikerer kryssningen av partienes "allianser".

De to representasjonene av diagnosen er produsert innenfor en mulighets- og en problemdiskurs, spesifisert henholdsvis ved begrepene fremskritt/stagnasjon og rettferdighet/urettferdighet. Disse diagnosene (sammen med prognosene) fremkom gjennom en tolkning av tekstene i lys av transivitetsbegrepet; En tilskrivning av ulike bakenforliggende aktører til en hendelse eller prosess gir ulike konsekvenser for plottet i fortellingene som presenteres, og dermed også for hvilke handlingsmuligheter det åpnes for. Gjennom å peke særlig på begrepsbruk og intertekstualitet, har jeg vist at disse to diskursene, hvis skillelinjer går langs det tradisjonelle høyre-venstre-skiellet i politikken, er forankret i den kapitalistiske diskurs (liberalisme/sosialisme).

Handlingsvalgene som skisseres, og deres karakter, varierer alt etter om det er snakk om den globale verden generelt eller om Norge i den globale verden spesielt. Prognosene på det globale nivå konstrueres på bakgrunn av det som i globaliseringsmeldingen defineres som utfordring

nummer én: fattigdom. Til grunn for prognosene for denne utfordringen ligger en fattigdoms-/utviklingsdiskurs. Denne diskursen konstitueres av to ulike forståelser av fattigdommens årsaker, eller to ulike forståelser av utvikling, nemlig en evolusjonær og en strukturell forståelse. De to prognosene som avgrenser fattigdomsproblemet og dets løsning, økonomidiskursen (vekst/fattigdom) og den politisk diskursen (styring/"den sterkestes rett"), er grunnet i henholdsvis den evolusjonære og den strukturelle utviklingsforståelsen.

På det nasjonale nivå konstrueres to prognoser som går på tvers av det tradisjonelle høyre-venstre-skillet, og dermed også på tvers av skillet mellom diagnosene og de globale prognosene. Markedsdiskursen (adgang/eksklusjon) og verdidiskursen (suverenitet/avhengighet) er grunnet på to ulike nasjonalstatsdiskurser, henholdsvis en økonomisk og en kulturell. Disse to nasjonalstatsdiskursene gir seg utslag i to ulike prognoser for nasjonen Norges handlingsmuligheter i den globale tidsalder, og er sammenfallende med skillelinjene i synet på EU/EØS. EU/EØS-tilhengerne argumenterer for at adgang til et europeisk politisk og økonomisk fellesskap er veien å gå for å sikre nasjonens fremtid, og reflekterer med dette et syn på nasjonalstaten som først og fremst en økonomisk enhet. I kontrast til dette står de verdiorientertes forståelse av nasjonalstaten som hovedsakelig en kulturell enhet, og som følgelig bare kan sikres i fremtiden ved å sørge for suverenitet og uavhengighet fra andre. Suverenitet innebærer i denne representasjonen frihet for nasjonen, og derunder frihet for enkeltmennesket og til å velge å vise solidaritet med verdens fattige.

7 GLOBALISERINGSDISKURS OG POLITISK RETORIKK

7.1 INNLEDNING

I dette kapittelet vil jeg se på representasjonene av globaliseringsdiskursen som politisk retorikk. Dette innebærer å se den avdekkede diskursordenen i lys av noen overordnede rammer. Det er tre aspekter jeg vil ta for meg, og disse går parallelt med de tre diskursene jeg pekte på som de dominerende/overordnede etter globaliseringsmeldingens og komitéinnstillingens avgrensing: kapitalistdiskurs, fattigdoms-/utviklingsdiskurs og nasjonalstatsdiskurs. Den første og siste av disse har tradisjonelt vært sentrale i det politiske felt, og kan knyttes til de partipolitiske og nasjonalstatlige sosiale praksisene (praksisers diskursive aspekter, jfr. kapittel 2.3). Fattigdoms-/utviklingsdiskursen kan sies å være en sentral diskurs i forhold til Norges relasjoner til ”verden”, og det norske selvbildet (Tvedt 1999: 116-117).

Overgangen fra diagnose til prognose og fra det globale til det nasjonale kan også betraktes som en overgang fra diskurs til retorikk, fra hvordan ”globalisering” avgrenses innenfor ulike diskurser til hvordan disse avgrensningene anvendes i begrunnelsen av politikk (Hay & Rosamond 2002: 151). I det globale diagnostiske perspektiv presenteres fortellinger om globaliseringens egenart og dens konsekvenser for verden generelt og de fattige spesielt. Her trekker partiene på ressursene fra den generelle globaliseringsdiskursens nyliberalere og anti-globalister, på ulike forståelser av utvikling og på klassiske partipolitiske diskurser (liberalisme/sosialisme). I det nasjonale perspektiv settes disse representasjonene i sammenheng med en nasjonalstatsdiskurs. Partiene kommer spesielt inn på konsekvensene for Norge og hvilke tiltak som må settes i verk her, basert på ulike representasjoner av nasjonalstatsdiskursen. De ulike fortellingene om globalisering som presenteres (i det diagnostiske og prognostiske globale perspektiv) brukes i neste omgang (i det nasjonale prognostiske perspektiv) til å legitimere bestemte politiske standpunkt.

7.2 MARKED ELLER STAT. ULIKE HANDELSPOLITIKKER

De to ulike måtene å avgrense meningsinnholdet i ”globalisering” som jeg har pekt på ved hjelp av begrepene mulighetsdiskurs og problemdiskurs, med de to tilhørende begrepsparene *fremskritt/stagnasjon* og *rettferdighet/urettferdighet*, er knyttet til det jeg har kalt den kapitalistiske diskurs, da de kan betraktes som ”konkretiseringer” av de to representasjonene av denne diskursen. Disse to dominerende representasjonene, den liberale og den sosialistiske/sosialdemokratiske, har stått sentralt i fremveksten av det norske politiske system og de politiske partiene (særlig de to store, Høyre og Arbeiderpartiet). I dette skillet ligger det også et skille mellom stat og marked. Spenningen mellom aspektene *stat/marked*, eller *politikk/økonomi* som det også kan betegnes, ligger immanent i *handelspolitikk*. I de ulike representasjonene av globalisering som er behandlet over

ligger det en spenningen mellom handel og politikk, og representasjonene kan i så måte sees som uttrykk for ulike handelspolitikker – ulike syn på forholdet mellom økonomi og politikk, marked og stat.

Økonomi og politikk kan forstås som to felt med hver sin rasjonalitet, med utgangspunkt i målet for aktivitetene i feltene, henholdsvis velstand og makt (Crouch 2001: 240). Det jeg har omtalt som klassekompromisset (jfr. kapittel 4.2.1) er et uttrykk for anerkjennelsen av disse to feltenes særegenheter og gjensidige avhengighet. Diskusjonen om frihandel versus politisk styring av markedet kan tolkes som en diskusjon om hvor grensen skal gå mellom disse to feltene. Det er med andre ord et spørsmål om hvor mye politikk og hvor mye økonomi/handel som skal styre handelspolitikken.

De to diagnosene, den mulighetsorienterte og den problemorienterte, reflekterer dette skillet mellom marked og stat. De mulighetsorienterte leser globaliseringen i lys av en økonomidiskurs, noe de grunnleggende begrepsparene fremskritt/stagnasjon og vekst/fattigdom demonstrerer. Globaliseringen blir i denne representasjonen (jfr. kapittel 6.2.1) et spørsmål om å maksimere velstand gjennom å handle rasjonelt – ut fra markedets rasjonalitet. Det er denne representasjonen som danner utgangspunktet for meningsutvekslingen, og det er i stor grad denne representasjonen som utfordrer det tradisjonelle skillet mellom stat og marked. Det gjøres ved å opphøye markedslogikken til den overordnede logikk. Dette demonstreres som vist både gjennom den varme omtalen av frihandel og frykten for politisk innblanding, samt de mer konkrete forslagene i stortingsmeldingen om en ”effektivisering” av politiske institusjoner som FN og av det nasjonale utdanningssystemet med mål om å øke konkurranseevnen (jfr. kapittel 5.3). Min påstand om at det i denne representasjonen settes et likhetstegn mellom ”marked” og ”samfunn” eksemplifiserer også dette, i det markedet representeres som den demokratiske arenaen hvor individenes frihet, valg og muligheter ligger. Konsekvensene av de diskursene som avgrenser ”globalisering” i denne aktuelle representasjonen er altså at skillet mellom stats- og markedsrasjonaliteten ikke anerkjennes, og at markedsrasjonaliteten gjøres til det styrende prinsipp for staten (som en konsekvens av argumentet om politikkenes nødvendige tilpasning til de økonomiske imperativene som den gitte globaliseringsprosessen tvinger frem).

En slik rangering av markedsrasjonaliteten foran den politiske rasjonaliteten, og dermed en eliminering av skillet mellom dem (i det den ene gjøres til den eneste legitime rasjonaliteten på alle områder) er et sentralt element i det som gjerne kalles nyliberal teori (Crouch 2001). Slik nyliberal teori har blant annet den konsekvens at den gjeninnfører, eller forsterker, skillet mellom klassisk venstre- og høyreside i politikken (Tonkiss 2001: 250). Som sagt innebar klassekompromisset og den såkalte tilnærmingspolitikken at skillet mellom de to store partiene minket, og at forholdet

mellom marked og stat, mellom kapitaleiere og arbeidere, ble sett på som et gjensidig avhengighetsforhold. Den ytterste konsekvens av nyliberal teori og politikk er at den politiske dimensjonen ikke anerkjennes som legitim, og derfor underlegges kapitalens markedsrasjonalitet. En slik polarisering mellom klassisk venstre- og høyreside anes også i den problemorienterte responsen til den mulighetsorienterte representasjonen. De problemorientertes opphøying av politisk styring og ”demonisering” av markedets krefter og dets forkjempere (”den sterkestes rett” og ”alles kamp mot alle”, jfr. side 72) kan sees som et svar på den utfordringen som ligger i mulighetsrepresentasjonen. Som vist over leser de problemorienterte globaliseringen som et uttrykk for politisk handling, og dermed et spørsmål om ”den sterkestes rett”, om rettferdighet og urettferdighet. Denne ”absolutteringen” av posisjonene kommer jeg tilbake til i kapittel 8.

Skillet mellom marked og stat, mellom politikk og økonomi, kan altså tolkes som et underliggende tema i globaliseringsdiskursen. Påstanden min er så at representasjonene av globalisering brukes retorisk til å forsvare bestemte syn på forholdet mellom økonomi og politikk. Det de ulike representasjonene av diskursen ”kriger” om er hvilken handelspolitikk som kan forsvares på bakgrunn av globaliseringens ”natur” - eller, som jeg har omtalt det over, hvilken diagnose og prognose som er ”sann”. De politiske standpunktene om hvordan forholdet mellom stat og marked skal organiseres, representeres som åpenbare nødvendigheter i lys av de diskursene som anvendes som rammer. De fire ulike prognosene jeg skisserte i kapittel 6, som i denne sammenheng også kan tolkes som ulike handelspolitikker, er avhengig av den autoritet som særlig fattigdoms-/utviklingsdiskursen gir. Det er derfor debattantene bruker så mye tid på å argumentere for sammenhengen mellom sin representasjon og reduksjon i fattigdom, og mellom motstandernes representasjon og økt fattigdom (jfr. kapittel 7.3).

Når fattigdomsbekjempelse får en så dominerende posisjon i representasjonene av globalisering, og dermed i det underliggende temaet om forholdet mellom økonomi og politikk, gjøres handelspolitikk i stor grad til et spørsmål om hva som er rett og galt – altså til et spørsmål om etikk. Utenrikspolitikken, som handelspolitikken er en del av, har tradisjonelt vært tosidig i den forstand at den skal balansere mellom egeninteresser og det felles gode for verden (Østerud 2003). Egeninteresseperspektivet behandles i denne globaliseringsdiskursen gjennom sin relasjon til fattigdomsproblematikken, slik at selv det som er bra for Norge, enten det er frihandel og EU-medlemskap eller suverenitet og politisk styring, begrunnes med at det er bra for verdens fattige. Slik kan partiene snakke om handelspolitikk og forholdet mellom stat og marked uten å komme inn på nasjonens/partienes egeninteresser, og dermed skjule den makt og egeninteresse som ligger i handelspolitikken. Gjennom å knytte nasjonalstatsdiskursen opp mot fattigdoms-/utviklingsdiskursen heves argumentasjonen over egeninteresser, og tar tak i det som oppfattes som

universelle goder og rettigheter. Det er dette spørsmålet om etikk som gjør debattantene i stand til å fremme seg selv som moralske maktsubjekter med de eneste rette løsningene, og motstanderne som umoralske maktsubjekter med fundamentalt gale løsninger (jfr. kapittel 2.5). Dermed kan partiene fremstille seg selv som det eneste rette alternativet, og det andre som fatalt, og på den måten maksimere skillelinjene mellom partiene. På denne måten gjør fattigdomsdiskursen debatten om forholdet mellom stat og marked til en fortelling om kampen mellom godt og ondt, mellom altruisme og egoisme, og stiller dermed et "arsenal av taktiske våpen" (Blain 1994: 807) til disposisjon for politikerne.

Handelspolitikken kan tolkes som selve problemet – problemet som tar opp i seg problemene som synliggjøres gjennom de diskursene som anvendes som fortolkningsrammer (stagnasjon, urettferdighet – årsakene til fattigdommen) – slik at svaret på disse problemene nødvendigvis må finnes innenfor (den etisk riktige) handelspolitikken. Det er handelspolitikk som skal løse fattigdomsproblemene. Dette innebærer at det implisitt blir handelspolitikken som fremstår som (det moralske og praktiske) problemet, som da kan løses med en bearbeiding av handelspolitikken, og ikke det at det finnes fattigdom eller miljøproblemer.

Handelspolitikken²⁴ vises i de ulike representasjonenes inkonsistente begrepsbruk i skillet mellom det globale og det nasjonale aspekt. Særlig de mulighetsorientertes to fortellinger om konkurranse (vinn-vinn-spill og null-sum-spill) og Arbeiderpartiets ønske om global styring og samtidige insistering på at vi må forholde oss til "virkeligheten" og det europeiske marked, demonstrerer dette. Dette viser også hvordan nasjonalstaten blir den naturlige fortolkningsramme for samtlige partier, i det alle ender opp med at handling i møte med globaliseringens utfordringer må utgå fra, og i siste instans kontrolleres av, og styrke, nasjonalstaten og dennes posisjon i verden.

7.3 STEDFORTREDERMAKT. "MULIGHETER" SOM LEGITIMERING

Fattigdomsproblematiseringens rolle i representasjonene kan tolkes som en konsekvens av følgende: Når dette spørsmålet først er brakt på banen som en aktuell problemstilling i forhold til globaliseringsspørsmålet (i den generelle globaliseringsdiskursen), må enhver fortelling om globalisering og hvilke handlingsalternativer som er de mest strategiske i forhold til ens egen nasjon, samtidig vise hvordan dette også er en løsning på fattigdomsproblemene. Dette fungerer som en slags legitimering av ens standpunkt, ettersom den globale fattigdommen er etablert som en del av den store fortellingen om globalisering. Dette viser hvordan den sosiale praksisen, konteksten for tekstproduksjonen, virker inn på utformingen av bestemte globaliseringsdiskurser.

Alle påberoper seg å tale de fattiges sak, og alle hevder at deres partis standpunkt er det som

²⁴ På den ene siden skal den løse de problemene vi står overfor, på den andre siden skal den sikre Norges velstand.

vil få slutt på fattigdommen, mens motpartens standpunkt vil føre til en forverring av situasjonen. Det er en diskusjon om hvordan de muligheter som globaliseringsmeldingen har slått fast at ligger latent i globaliseringen skal realiseres for de fattige. Å styrke sin egen posisjon ved å argumentere for at man representerer flere enn seg selv er representasjonenes stedfortredermakt (Tvedt 2003: 36).

Stedfortredermakt er en av flere strategier som kan brukes for å fremme ens posisjoner i en diskurs som denne. Andre strategier, som er delvis overlappende med denne, er, som jeg var inne på i teorikapittelet, å konstruere et *kunnskapsfelt* og en bestemt *etikk* i fortellingene (Blain 1994: 808). Sannheten om et bestemt problem, her fattigdomsproblematikken, og om problemets ulike aktører, de fattige selv og de ulike politiske aktørene, tegnes for tilhørerne. Deretter konstrueres en bestemt etikk; problemets løsning presenteres (her bestemte handelspolitikker). Det inkluderer, som vist, en fremstilling av ”de andre” som umoralske maktsubjekt²⁵ og som en trussel for problemets løsning, og en fremstilling av seg selv som en helt og et moralsk maktsubjekt. Det er dette skillet mellom kunnskap og etikk som ligger i skillet mellom diagnose og prognose i analysen av de ulike representasjonene.

De ulike representasjonene inneholder en heltefortelling hvor heltene er de samme, folket/individene (særlig de fattige), men hvor den store stygge ulven enten er staten (politikken og sosialistene – de problemorienterte), markedet (de multinasjonale selskapene, EU og kapitalistene – de mulighetsorienterte og de markedsorienterte) eller de som ”er seg selv nok” (de systemkonservative proteksjonistene – de verdiorienterte). De ulike representasjonene i kapittel 6 knytter de enkelte partiene til en slik heltefortelling om småfolkets/individenes og fattigfolkets kamp mot de store og mektige kapitalistene/politikerne. Dette gjøres, som vist, av alle parter ved at de kommer med eksempler på at u-land og u-landenes befolkning mener det samme som dem (jfr. kapittel 6.2).

Disse strategiene gjør politikerne til stedfortredere for verdens fattige, og fremstiller (handels)politikken (partenes egen politikk) som interesseløs i den betydning at det ikke er egeninteresser, men universelle, altruistiske interesser som forfektes. Måten de ulike partiene vil løse problemene på, det som alle ser på som selvsagte rammer for løsningen, er imidlertid den samme: nasjonalstatlig handelspolitikk. Ved å gjøre det hele til et spørsmål om rett og galt, et moralsk spørsmål, fjernes diskursen tilsynelatende fra det økonomiske feltet. Diskursen kan i så måte sees som en kamp om å fremstille sine økonomiske interesser i dette interesseløse, ”moralske” språket. Kampen om å representere de fattige kan sees som en kamp om symbolsk makt – makt til å definere godt og ondt, sant og usant, i tråd med egne strategier. Talerens legitimitet, som representantene her forsøker å oppnå gjennom å representere seg som garantisten for de fattiges

²⁵ Maktsubjekt må her forstås som subjekter som ikke bare vil, men også har mulighet til å handle. På denne måten fremheves det at utfallet av ”kampen” mellom partene vil få reelle konsekvenser.

muligheter, er det som gir taleren denne symbolske makt (Bourdieu 1996: 45).

7.4 METODOLOGISK NASJONALISME

Partiene møtes i en felles forståelse av at ”målet må være at vi gjennom bedre internasjonale kjøreregler skaper et globalt samfunn tuftet på demokratiske stater [...]” (Innst.118: 4).

Jeg vil minne om at utfordringen for Norge som nasjon er: Hvordan skal vi greie oss i denne åpne, internasjonale konkurransen i denne åpne, internasjonale verden?
(Utenriksminister Petersen (H), S.Tid: 2060)

Ifølge utenriksminister Petersen og globaliseringsmeldingen er målet med denne meldingen og debatten å diskutere hvordan Norge skal komme best mulig ut av den ”åpne internasjonale konkurransen”. Målet om å bevare det nasjonalstatlige system generelt, og nasjonen Norge spesielt, er felles for alle partiene. For de markedsorienterte er EU et middel for å bevare Norge som nasjon gjennom å sikre landets økonomi (for uten en ”sunn” økonomi er det ikke mulig å holde en nasjon i gang). EU fremstilles ikke som et alternativ til nasjonalstaten, i den forstand at nordmenn i fremtiden først og fremst vil være europeere. Det er norske bedrifters konkurransedyktighet (adgang på det europeiske markedet uten høye skatter) og norske arbeideres/folks rettigheter (bevaring av de sosiale rettighetene ved å sikre den økonomiske fremtiden) som fremsettes som fordelene ved EU/EØS. Min påstand, med grunnlag i argumentasjonen på side 76-79, er altså at det ikke er snakk om å oppløse den nasjonale økonomien gjennom integrasjon i en global økonomi, men tvert i mot å styrke det spesifikt nasjonale ved økonomien for å gjøre *nasjonen* som enhet bedre i stand til å konkurrere.

For de verdiorienterte er det ikke på samme måte et spørsmål om å klare seg økonomisk sett eller ikke, men om å være suveren eller ikke. Suverenitetsspørsmålet er ikke bare et spørsmål om å styre sin egen politikk. Det er et spørsmål om å være norsk eller ikke. Suvereniteten definerer i denne diskursen landet og nasjonen som Norge (Neumann 2001b: 119-120). Kjernen i den verdiorienterte representasjonen er troen på at Norge klarer seg best på egen hånd, med minst mulig (overnasjonal) styring. Disse overnasjonale institusjonene betraktes ikke som døråpnere til markeder, slik som hos de markedsorienterte, men som en oppgivelse av selvbestemmelsesretten (både den individuelle og den nasjonale), og dermed en oppgivelse av nasjonens økonomiske og kulturelle grunnlag (naturressursene og distriktene/landbruket, individenes frihet og demokratiet) (jfr. side 80-82). Disse to ulike tilnærmingene reflekteres som vist i henholdsvis den økonomiske og den kulturelle nasjonalstatsdiskursen.

Den flittige bruken av ordet ”internasjonal”, brukt 167 ganger i stortingsdebatten, forstått som en ekvivalent til ”global” kan tolkes som et uttrykk for at ordet globalisering, gjennom denne

globaliseringsdiskursen, innarbeides og institusjonaliseres i den nasjonalstatlige praksisen ved å sette likhetstegn mellom globalisering og internasjonalisering/internasjonalt marked/økonomi. Politikerne anvender det nasjonalstatlige systems begreper til å begrepsfeste og forklare den nye verdenssituasjonen de mener vi står overfor. Både markedsrepresentasjonen og verdirepresentasjonen viser også til de tradisjonelle politiske virkemidlene, som skattenivå og utdanningsnivå i befolkningen, når de diskuterer virkemidler som *nasjonen* kan anvende for å sette nasjonen bedre i stand til å møte den skjerpede konkurransen fra *de andre* nasjonene. Dette peker mot en metodologisk nasjonalisme; en tilnærming med nasjonalstaten som grunnleggende analytisk enhet, og som dermed forutsetter og nødvendiggjør nasjonalstatens fortsatte eksistens i den globaliserte fremtid.

Å argumentere for en styrking av u-landenes nasjonalstat er nødvendig for å kunne argumentere for opprettholdelsen av vår egen stat og hele det *internasjonale* statssystem. Aktører som opererer utenfor/parallelt med nasjonalstatene er en utfordring for det nasjonalstatlige system, ettersom disse aktørene ikke med samme grad av nødvendighet følger det nasjonalstatlige handlingsmønster/-logikk (eksempelvis terrorgrupper eller multinasjonale selskaper). Slike aktører kan utfordre nasjonalstatenes ønske om global styring basert på internasjonal enighet, da de representerer alternative strukturer for organisering og styring. Å se det som en nødvendighet at u-landene styrker sin nasjonalstat/det offentlige apparatet i tråd med vestlig modell er derfor et uttrykk for en forståelse av verden som nødvendigvis bestående av nasjonalstater. For å handle i verden må man være representert ved en nasjonalstat av den typen vi selv har.

I denne sammenheng kan den brede støtten til FN trekkes inn. FN er et organ som ble opprettet nettopp for å ordne og regulere forholdet mellom suverene nasjonalstater, og er i så måte en institusjonalisering av den nasjonalstatlige logikk og nasjonalstatens tilnærmede hegemoni på globalt nivå. Partienes ønske om en styrking av FNs rolle på den globale arena kan nettopp sees som et uttrykk for ønsket om å gjøre den globale arena til en *internasjonal* arena – altså flytte fokuset fra globalisering, forstått som en global verden bestående av økonomiske nettverk og regioner som går på tvers av de enkelte nasjonalstatenes grenser og interesser, til nasjonalstatene og relasjonene mellom dem. FNs tradisjonelt sett sterke posisjon i norsk politikk kan med rimelighet tolkes som et uttrykk for et ønske om en overnasjonal aktør som garanterer nasjonalstatsdiskursens hegemoni som struktureringsprinsipp for verden.

Ideen om globalisering parres med ideen om nasjonalstaten ved at et parlament og en regjering behandler spørsmålet slik som i dette tilfellet. Globalisering er i utgangspunktet (også slik det fremstilles innledningsvis i globaliseringsmeldingen og komitéinnstillingen, jfr. kapittel 5.1) en fortelling om en utvikling som peker mot det motsatte av en nasjonalisering. Gjennom en slik

diskurs som denne ”temmes” globaliseringsbegrepet. Det gjøres til noe annet enn det i utgangspunktet var (slik det forstås i den dominerende litteratur om globalisering). Fra en idé om en verden forstått som ett eneste stort marked og ett politisk og sosialt fellesskap (det globale demokrati bestående av kosmopolitter), blir globalisering til en gammel idé om tradisjonelle internasjonale relasjoner med sikte på å bevare nasjonalstaten (enten den betraktes som en økonomisk eller en kulturell enhet). Dette har også en sammenheng med at partiene kan forankre sin argumentasjon om globalisering i sine tradisjonelle politiske ideer og profiler. ”Globalisering” innleires i de eksisterende praksisene og kan derfor reartikulere de tradisjonelle skillelinjene (jfr. kapittel 8).

Konsekvensen av en slik metodologisk nasjonalisme, at nasjonalstaten tas som utgangspunkt for forståelsen av globalisering, og at løsningene på globaliseringens utfordringer er utfordringer på *nasjonalt* og *internasjonalt* nivå, er at globalisering blir et uttrykk for en utvikling i retning av tettere samarbeid *mellom* nasjoner, og ikke i motsetning til disse. Globaliseringen og teknologien som følger med den/skaper den åpner opp for muligheten til å skape et internasjonalt rammeverk for handel, eller et internasjonalt regelverk, som i siste instans har som formål å regulere forholdet mellom nasjonalstater slik en nasjons lovverk i dag regulerer forholdet mellom nasjonalstatens borgere. På denne måten vil et globalt styresett initiert og utformet av nasjonalstatlige representanter, bidra til en ytterligere materialisering av den nasjonalstatlige diskurs. Globaliseringen, forstått som en utvikling som gjør nasjonalstatlige grenser mindre relevante, omarbeides til noe som passer inn i de eksisterende rammer for fortolkning av verden. Politikerne anvender det nasjonalstatsorienterte vokabular til å avgrense ”globalisering”, og konstituerer dermed dette som noe som hører inn under nasjoners innenriks- og utenrikspolitikk, eller handelspolitikk.

En reproduksjon av nasjonalstatsdiskursen og den nasjonalstatlige praksis henger sammen med en reproduksjon av den partipolitiske praksis, som er tema for kapittel 8.4. Disse to praksisene er, som jeg var inne på tidligere, to sider av samme sak.

7.5 OPPSUMMERING

I dette kapittelet har jeg sett på globaliseringsdiskursen som politisk retorikk. Jeg har argumentert for at de ulike representasjonene av globaliseringen skrives inn i en mer tradisjonell politisk diskurs om forholdet mellom stat og marked – altså en debatt langs skillelinjene i den kapitalistiske diskurs. Jeg argumenterte for at mulighetsdiskursen og den tilhørende økonomidiskursen (diagnosen og prognosen på det globale nivå) utfordrer det tradisjonelle synet på relasjonen mellom de to institusjonene stat og marked, og at de fremhever en markedsrasjonalitet som den eneste gyldige.

Dette er et uttrykk for en nødvendiggjøring av borgerlig politikk, med markedets suverenitet over politikken som fremste moment, i lys av det som representeres som globaliseringens egenart. Denne utfordringen bidrar til en alternativ diagnose og prognose (problemdiskursen og den politiske diskursen) som på tilsvarende måte markerer nødvendigheten av en mer klassisk venstreorientert politikk, med politisk styring av markedskreftene som viktigste moment. Argumentet mitt var i siste instans at globaliseringsdiskursen er et uttrykk for en mer tradisjonell debatt om handelspolitikk, hvor de ulike posisjonene forankres i det etisk nødvendige gjennom representasjonenes tilknytning til fattigdoms-/utviklingsdiskursen.

Representasjonenes forankring i den tradisjonelle kapitalistiske diskurs, og dermed også i de politiske partienes tradisjonelle egeninteresser, blir, gjennom tilknytningen til denne fattigdoms-/utviklingsdiskursen, skjult. Fremstillingen av globaliseringens utfordringer i lys av denne fattigdoms-/utviklingsdiskursen gjør spørsmålet om det nasjonale forholdet mellom stat og marked til et spørsmål om hva som er bra/nødvendig for verdens fattige, og dermed til et spørsmål om hva som er etisk riktig og til en kamp om symbolsk makt. Det sterke fokuset på globaliseringen som mulighetsskapende for verdens fattige fungerer som en legitimering av representasjoner av globaliseringen som er i tråd med partienes mer tradisjonelle nasjonale politikk, derunder synet på forholdet mellom stat og marked.

Avslutningsvis i dette kapitlet argumenterte jeg for at representasjonene av ”globalisering” er grunnet på en metodologisk nasjonalisme. Implikasjonene av dette er at ”globalisering” blir innleiret i en nasjonalstatlig verdensforståelse, ettersom nasjonalstaten er den grunnleggende analytiske enheten i representasjonene. ”Globalisering” blir slik stående som et uttrykk for en økende *internasjonalisering*, og blir et argument for en ytterligere materialisering av nasjonalstatsdiskursen.

8 DISKURSENE SUBJEKTPOSISJONER. REPRODUKSJON AV IDENTITET OG TRADISJONELLE SKILLELINJER

8.1 INNLEDNING

I dette kapittelet skal jeg se på hvilke subjektposisjoner som kan spores i globaliseringsdiskursen jeg har studert. Det er særlig to representasjoner som er grunnlag for diskursens subjektposisjoner: mulighetsdiskursen og problemdiskursen, og da altså først og fremst til det jeg har kalt diskursens globale aspekter. Skillet mellom disse to diskursene går som sagt langs det tradisjonelle høyre-venstre-skillet. Ettersom subjektposisjonene naturligvis er nært knyttet til representasjonene slik de er fremstilt over, vil jeg i denne delen, av plassmessige hensyn, begrense meg til å belyse de mest sentrale poengene.

8.2 REALISTENE VS. UTOPISTENE/TRADISJONALISTENE

I fortellingen til de mulighetsorienterte er det plass til to typer aktører på den politiske arena. Det er dem selv, som er fremtidsrettede, dynamiske og effektive. De har tatt virkeligheten inn over seg, og er derfor i stand til å se hvilke tilpasninger som må gjøres på det politiske plan for at utviklingen og den økonomiske veksten skal få beste mulige kår – for å sikre *fremskritt*. Nettopp det at det snakkes om tilpasning til markedet understreker rangeringen av den økonomiske og politiske dimensjon ved globaliseringen, og viser hvilken rolle politikken spiller i den globaliserte verden, ifølge denne fortellingen (jfr. kapittel 7.2).

På den andre siden er det dem som klamrer seg fast til svunne tider. Det er de ”systemkonservative” (S.Tid: 2067) som ikke evner å se hvor utviklingen har brakt oss, og dermed hvilke utfordringer vi står overfor – de *stagnerer* utviklingen. De viser en manglende forståelse for markedets rolle og funksjon – en manglende forståelse for hvilke muligheter som ligger i den globale tidsalder, og hvilke tiltak som må settes i verk for å kunne gripe disse. Det er dem som klamrer seg fast til de gamle, utdaterte oppfatningene av verden, og lengter tilbake til den tiden da politikerne hadde kontroll med alt som skjedde.

Skillet går mellom dem som syns alt var bedre før, da politikerne hadde enda større kontroll, og dem av oss som syns at mindre politikermakt og mer individmakt er bra. Jeg og Høyre mener at en åpen og grenseløs verden er positivt. En verden med stengsler og reguleringer er negativt. Men noen vil gjerne tilbake til den tida da politikken fullt ut kunne bestemme utviklinga. (Eriksen (H), S.Tid: 2063)

Her konstrueres et skillet mellom politikk og folket, mellom politikere og individet. Politikerne representeres ikke som folkets representanter, men nærmest som det stikk motsatte. Det implisitte unntaket er de politikerne som kjemper for ”mindre politikermakt og mer individmakt”. De er på folkets side, eller rettere sagt på individets side. De kjemper ikke for egeninteresser og makt til seg

selv, men for makt til individene. Representantene for frihandel blir dermed individenes forkjempere, og frihandel er noe de kjemper for på vegne av den enkelte. Frihandel er folkets vilje i denne fortellingen, hvor folket ikke bare må tolkes som nasjonen Norges folk, men alle verdens folk. Dette kommer særlig frem når det er snakk om frihandelens betydning på det globale plan – dens betydning for fattigdomsbekjempelse.

Skillet mellom ”de som synes alt var bedre før” og ”dem av oss som synes mindre politikermakt og mer individmakt er bra” spiller, sammen med distinksjonen mellom ”åpen verden” og ”verden med stengsler”, på det tradisjonelle skille mellom sosialisme og kapitalisme, mellom øst og vest. Dette skillet gir, i lys av kommunismens fall, en subjektposisjon som er fremtidsrettet og i tråd med virkeligheten, og en posisjon som er tilbakeskuende og nostalgisk; ”Jeg skulle gjerne hatt en lengre debatt med komiteens leder, som åpenbart har hatt et nostalgisk møte med sine gamle studiesirkler fra AUF” (Utenriksminister Petersen (H), S.Tid: 2060). Det klassiske skillet mellom høyresiden og venstresiden på den økonomiske akse reartikuleres gjennom intertekstuelle referanser til tiden da skillet mellom Øst og Vest ga gjenklang i det politiske landskap (jfr. kapittel 6.2.1). Likhetene mellom regjeringspartiene og Arbeiderpartiet i den markedsorienterte nasjonale prognosen underkommuniseres til fordel for de klassiske skillelinjene.

En skildring som gis av flere representanter for mulighetsorienteringen, avskriver det de kaller globaliseringsmotstanderne som opprørske tenåringer som mangler innsikt i hva globalisering dreier seg om.

[F]lertallet satt da inne og fulgte med i WTO-forhandlingene i Seattle i 1999, mens et lite mindretall bestående av hvit middelklasseungdom var ute og demonstrerte for å stoppe forhandlingene [...] (Gitmark (H), S.Tid: 2056)

Denne karakteristikken brukes om dem som hevder at frihandel er et hinder for bekjempelse av den globale fattigdommen. Slik skapes en lite attraktiv subjektposisjon i de mulighetsorientertes fortelling om globaliseringen, som knyttes til opprettholdelsen av Problemet: fattigdommen. Motsatsen til dette er dem selv. De har en god forståelse for hva globaliseringen innebærer. De tilhører flertallet. De satt inne og fulgte forhandlingene sammen med flere representanter fra u-land som ristet på hodet av disse hvite middelklasseungdommene, og som sa at ”Demonstrantene forstår ingenting, og er så fjernt fra våre problemer som man kan vente seg av hvit middelklasse [...]” (en diplomat fra Gabon, sitert av Eriksen (H), S.Tid: 2064). Dette underbygger fortellingen om at frihandelstilhengerne har forstått situasjonen. De er på samme linje som de fattige, som globaliseringen, altså frihandelen, skal føre ut av elendigheten.

Dette må sees i sammenheng med de mulighetsorientertes avpolitisering av globaliseringsbegrepet. Avpolitiseringsen kan tolkes som et resultat av nominaliseringen av årsaken

til ”globalisering” – en prosess uten bakenforliggende aktør(er). Ved å representere seg selv og sitt standpunkt som det eneste realistiske, som det eneste ståsted med rot i *virkeligheten*, gjøres hele spørsmålet om globalisering og globaliseringens utfordringer til et tema utenfor politikkenes domene. Det plasseres i den økonomiske virkeligheten, for det er åpenbart at det er de økonomiske realiteter, et internasjonalt penge- og arbeidsmarked og enkle økonomiske transaksjoner (teknologien og de økonomiske imperativene), som legger premissene for hvordan man bør forholde seg til verden. Avpolitiseringsen av begrepet bidrar slik til det som kan kalles den økonomiske diskurs' (den globale prognosens) kolonisering av den politiske diskurs – verdensmarkedets lover må følges uavhengig av ønsker og ideologier (Beck 2000: 122; Sejersted 1999: 211). Avpolitiseringsen av begrepet og innføringen av økonomidiskursen kan også tolkes i sammenheng med en styrking av identiteten til partiene med røtter i det økonomiske felt, og dermed også en underminering av identiteten til partiene med røtter i andre diskurser (kanskje særlig i den politiske diskursen som blir stående som motsatsen til mulighets- og økonomidiskursen).

8.3 DE SOLIDARISKE VS. KAPITALISTENE

Den problemorienterte representasjonens subjektposisjoner er på en måte de samme som de som konstrueres av de mulighetsorienterte, men tilpasset den tradisjonelle venstresiden i måten de presenteres på. Fortellingen om politisk styring av globaliseringens krefter knyttes til ideen om solidaritet og et mål om rettferdighet. Problematiseringen av perspektivet til de mulighetsorienterte, og den alternative representasjonen av globalisering som noe som må styres politisk, rettferdiggjøres ved å vise til et mål om rettferdighet (jfr. kapittel 6.2.1). Verdens mindre privilegerte blir urettferdig behandlet. Denne urettferdigheten må bringes til ende ved at de som vil oppnå en rettferdig verden står solidarisk sammen, og på den måten muliggjør kontroll over de krefter som i dag opprettholder skjevfordelingen i verden.

Gjennom solidariske velferdsordninger sørger vi for at ansvaret for mennesket er innebygd i selve samfunnsstrukturen. Individets skjebne skal ikke alene være avhengig av medmenneskets vilje til å gi. Solidariteten skal manifestere seg i institusjoner, lover og skatter, som garanterer rettferdighet for alle. Slik bygde vi den norske velferdsstaten. Det er dette vi må gjøre på det globale plan – bygge en global velferdsstat, slik at globaliseringen kan bli en mulighet for alle. (Jagland (A), S.Tid: 2039)

Her trekkes globaliseringsdiskursen inn i en nasjonal fortelling om den norske velferdsstaten, en fortelling om velferd for alle, og om solidaritet og fellesskap blant likemenn. Solidariteten mellom arbeiderne i kampen mot kapitalistene, som muliggjorde fagforeningene og dermed velferdsstaten, brukes som metafor for forholdet mellom verdens fattige nasjoner og det frie, kapitalstyrte markedet. Slik arbeiderne ved industrialiseringens begynnelse måtte stå sammen for å få makt over

kapitalen, må de fattige, og alle som er solidarisk med disse, de problemorienterte, stå sammen på den politiske arena for å temme markedskreftene slik at verden kan bli en rettferdig verden. Slik konstrueres en subjektposisjon som plasserer også de problemorienterte på de fattiges side: siden som markerer (den rettferdige) veien mot fremtiden.

Som vist i kapittel 6.2.1 om den problemorienterte representasjonen er dagens globale situasjon, hvor nyliberalismen råder ifølge denne fortellingen, å sammenligne med en forsorgsstat. ”Forsorgsstat” står som motstykket til ”velferdsstaten”, og preges av de fattiges avhengighet av de rikes godvilje. Denne metaforen kan også tolkes som et bilde på denne representasjonens subjektposisjoner. Tilhengerne av frihandel plasseres implisitt i en subjektposisjon som markeres med ”forsorgsstat” og ”smuler fra de rikes bord” (jfr. side 71), og står dermed som motstykket til rettferdighet og likhet: de mulighetsorientertes globalisering er ”[...] globalisering på en uregulert og rå kapitalismes premisser.” (Lysbakken (SV), S.Tid: 2057). Posisjonen blir da også et motstykke til sentrale norske kulturelle verdier; Velferdsstaten og ideen om at alle har krav på å bli tatt vare på av fellesskapet er en idé som står sterkt i norsk kultur.

”Velferdsstaten” blir på tilsvarende måte stående som metafor for de problemorientertes posisjon i diskursen. Den direkte sammenkjedingen av den norske velferdsstaten og arbeiderbervegelsen, og dermed implisitt til den tradisjonelle venstresiden (jfr. problemorientering, kapittel 6.2.1), bidrar til å knytte disse to posisjonene opp mot det klassiske venstre-høyre-bildet av politikken. Eller med andre ord: mot den kapitalistiske diskursens liberale og sosialistiske representasjoner. Slik utfyller disse subjektposisjonene de mulighetsorientertes subjektposisjoner: de er subjektposisjoner som grunner i de to ulike sidene av den kapitalistiske diskurs, og dermed i partienes ankerfeste.

Også her reartikuleres de tradisjonelle økonomiske skillelinjene i norsk politikk. ”Forsorgsstat” versus ”velferdsstat” spiller på skillet mellom sosialdemokrati og økonomisk liberalisme. Subjektposisjoner som følger skillene mellom de nasjonale prognosene er ikke fremtredende. I den grad dette skillet bemerkes med identitetstilhørighet er det ved å antyde at den ene part *egentlig* hører til i den andre leiren, slik Haga (Sp) gjør når hun fremstiller Aps forkjærlighet for EU og deres snakk om solidaritet som inkonsistente verdier (S.Tid: 2051).

8.4 STORTINGSDEBATTEN SOM ARENA FOR REPRODUKSJON AV IDENTITET. GLOBALISERINGSDISKURSEN OG REAKTUALISERING AV DE TRADISJONELLE SKILLELINJENE

I Stortingets globaliseringsdiskurs er avstanden mellom de ulike subjektposisjonene, og dermed forskjellene mellom de ulike partiene, tilsynelatende store. Som vist både i forbindelse med subjektposisjonene over og gjennomgangen av representasjonene i kapittel 6, er representasjonene

av ”de andres” posisjon ganske absolutte og avvisende. Dette kan tolkes som et resultat av modalitetsformen som preger diskursen og, antageligvis, politikken som genre. Modalitet er, som sagt, et uttrykk for graden av tilslutning til et utsagn. Med ”viljen til sannhet” som en sentral utelukkelsesprosedyre, og ”saklighetsdiskursens” kolonisering av det politiske felt (jfr. kapittel 2.3.1), vil avstanden mellom de ulike representasjonene og deres representanter fremstå som ganske uoverkommelig. Avstanden mellom de ”frihetselskende” og de ”totalitære”, mellom de ”rettferdige” og de ”urettferdige”, mellom kapitalistene og sosialistene, høyre og venstre, synes også ganske uoverkommelig i denne globaliseringsdiskursen. Dette er også en sentral strategi blant politiske bevegelser (jfr. kapittel 2.5).

Til tross for disse skarpe skillelinjene i stortingsdebatten har partiene i forkant utarbeidet en innstilling med kommentarer til stortingsmeldingen. Det er på bakgrunn av denne innstillingen at Stortinget stemmer i slutten av ordskiftet. Måten Stortinget er organisert på åpner opp for at debattene på Stortinget mister sin funksjon som debattarena. Debatten i salen foregår etter at partiene allerede har kommet til enighet om en innstilling gjennom arbeidet i komiteen på bakgrunn av en omfattende og teknisk melding utarbeidet av byråkratiets fagspesialister. Deretter, i Stortingssalen hvor offentligheten (potensielt) er til stede, blir posisjonene absolutte, og standpunktene, med sitt grunnlag i det etisk nødvendige, ufravikelige. Det er dette Slagstad beskriver med sine begrep om komitépolitikk og mediepolitikk: politikere som saksbehandlere for byråkratiet og som konkurrenter om medienes og velgernes oppmerksomhet og velvilje (Slagstad 2001: 553).

Det som gjør det interessant å betrakte stortingsdebatten som et identitetsskapende skuespill, og partiene/diskursene som skuespillets ferdigdefinerte rollefigurer/subjektposisjoner, er det at det er de klassiske skillelinjene langs den tradisjonelle økonomiske konfliktdimensjonen som markeres så tydelig, og ikke det skillet som finnes med bakgrunn i det nasjonale nivå, selv om dette kanskje ville vært vel så naturlig ettersom det her er snakk om helt konkrete tiltak som f.eks. EU-medlemskap. Slagstad og Sejersted, blant andre, antyder at de reelle skillelinjene i dagens norske politiske system går langs EU-sakens skillelinjer, og ikke langs de tradisjonelle skillelinjene slik Rokkan skildret de. Dette fordi valget om EU-medlemskap representerer et mer grunnleggende valg om samfunnets og nasjonens utforming i fremtiden (Sejersted 1997: 11-12; Slagstad 2001: 533). Det er de ”ideologiske” (og tradisjonelle) forskjellene som fremheves, på bekostning av de mer praktiske (og aktuelle?).

Det politiske spillet, som er et spill mellom partier institusjonalisert under ganske andre materielle og samfunnsmessige forhold enn de vi i dag lever i (også ifølge politikerne selv), innebærer en fullkommen gjensidighet mellom partene, i den forstand at deres respektive identiteter

sentrerer rundt, og defineres av, hverandre. Når nye aktuelle spørsmål truer med å ”slå ben” under den politiske sammensetningen, slik tilfellet er når et så sentralt spørsmål som EU går på tvers av høyre-venstre-aksen, blir det ekstra viktig for partene å bekrefte og understreke sin identitet, sin berettigede eksistens. Dette gjøres (som all identitetsskapende aktivitet) ved å kontrastere seg mot ”den andre”. Ettersom politikken har vokst frem som et eget felt er det rimelig å anta at dette er et felt med visse egeninteresser på linje med alle andre sosiale felt. Dermed er det en nærliggende påstand at partiene har, i en felles interesse av å opprettholde det politiske system hvor de (enten de er i posisjon eller opposisjon) innehar (potensiell) makt, en interesse av å opprettholde hverandres identitet. Dette fordi behovet for ”den annen” for å definere seg selv er gjensidig. Det kan, for å sette det litt på spissen med en analogi til Barthes analyse av fribryting, sies å være et spill hvor målet ikke er seier, men å demonstrere klare identitetsgrenser i tråd med det som forventes av spillerne (Barthes 1999: 13-22). Lever ikke spillerne/politikerne opp til de forventninger som ligger i den partipolitiske praksis' skille mellom høyre og venstre, mister spillets karakter, og dets spillere, legitimitet. Virkeligheter, forstått som bestemte representasjoner av virkeligheten, må oppebæres ved hjelp av stadige gjentakelser og bekreftelser (Neumann 2001a: 53). Virkeligheten som bestående av ”høyre” og ”venstre” må gjentas for at disse kategoriene, og dermed partiene, skal fremstå som relevante og nødvendige. Fraværet av særlig mediedekning rundt globaliseringsmeldingen og debatten på Stortinget peker mot en slik reproduksjon. Der det ikke skjer noe nytt, der kjente diskurser reproduseres, er det ikke noen nyheter. Partiene lever opp til de forventningene som ligger i de institusjonaliserte diskursene, de sosiale praksisene.

Fremheving av slike tradisjonelle konfliktlinjer er, ifølge Beck, en taktikk for å skjule nye konfliktlinjer som vokser frem med nettopp den utvikling som diskuteres (Østerud 1999: 165). Oppdelingen av partier langs den økonomisk funderte høyre-venstre-aksen, som er den dominerende konfliktlinjen i globaliseringsdiskursen, fremheves, mens likhetene i synet på for eksempel EU-spørsmålet undermineres til fordel for denne tradisjonelle konfliktlinjen. Det er særlig gjennom partienes karakteristikk av hverandre og hverandres standpunkt gjennom de intertekstuelle referansene – konstruksjonen av ens identitet – at de tradisjonelle skillelinjene fremheves, og gjerne overdrives i forhold til andre aktuelle skillelinjer. Identitetsskillet mellom de problemorienterte og de mulighetsorienterte fremheves gjennom bruk av identitetsmarkører hentet fra partipolitikkens ”storhetstid” (sosialister, kapitalister), uten at likheter mellom partiene som går på tvers av disse identitetsskillene (marksorientering og verdiorientering) kommer særlig til syne i form av identitetsfellesskap. Reartikuleringen av disse begrepene i forbindelse med globaliseringsdiskursen bidrar til å strukturere ideen om globalisering på samme måte som ideen om industrisamfunnet. Dette er en konsekvens av diskursenes strukturerende og skapende kraft – av diskursens eksterne

prosedyrer (jfr. kapittel 2.3.3). Diskursene som i stor grad definerte industrisamfunnet (den kapitalistiske diskurs' to representasjoner og nasjonalstaten som forståelsesramme) anvendes som meningsavgrensende rammer i globaliseringsdiskursen, og bidrar dermed til å skape en globaliseringsdiskurs som stemmer overens med industrisamfunnets subjektposisjoner.

Den tradisjonelle kapitalistiske diskursens sterke fremtreden i globaliseringsdiskursen kan tolkes i lys av det generelle synet på politikk og de politiske partiene i dagens norske offentlighet. Det hevdes ofte at partiene er for like hverandre, at skillelinjene er utydelige. De to store (tradisjonelt sett de to største) partiene, Arbeiderpartiet og Høyre, som jo også er hovedrepresentantene for de to dominerende representasjonene av den kapitalistiske diskurs, har blitt beskyldt for å være mer lik hverandre enn ”det som godt er”. Dette kan også sees i sammenheng med det såkalte klassekompromisset og tilnærmingspolitikken, som omtalt i begynnelsen av oppgaven. Disse partienes posisjon som de dominerende i norsk politikk er avhengig av at de oppfattes som motsetninger, som to ”ytterpunkt”, riktignok uten å være for ”ytterliggående” (eller useriøse som styringspartier – også kalt opposisjonspartier) slik som fløypartiene tradisjonelt forstås. De er, tradisjonelt sett, ytterpunktene av de styringskapable partiene. Når avstanden mellom disse partiene oppfattes som minkende, svikter også hele den høyre-venstre-aksen som er konstituerende for det politiske landskap, og som innebærer at disse partiene er de to store. Ved at det konstrueres representasjoner av ”globalisering”, med tilhørende dominerende subjektposisjoner, som går langs dette tradisjonelle skillet mellom høyre og venstre, og hvor de tradisjonelle diskursene artikuleres gjennom å anvende de klassiske analysekategoriene fra kapitalist- og nasjonalstatsdiskursen på globaliseringsfenomenet, innleires dette nye fenomenet i de gamle politiske kategoriene, og bidrar dermed til å reaktualisere disse, og dermed også det tradisjonelle partisystemet og partienes tradisjonelle identiteter.

*

I dette kapitlet har jeg skissert de ulike subjektposisjonene som trer frem i forlengelsen av representasjonene av ”globalisering”. Argumentasjonen min har dreid seg om at det er representasjonene av diagnosene og de globale prognosene som har produsert de mest fremtredende subjektposisjonene. Blant annet gjennom intertekstuelle referanser og metaforbruk skapes det dominerende posisjoner som er i overensstemmelse med den kapitalistiske diskurs' vokabular. Jeg argumenterte for at de tradisjonelle posisjonene i det politiske landskap, fundert i den økonomiske aksen, dermed reproduseres i globaliseringsdiskursen.

9 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

I denne oppgaven har jeg, med utgangspunkt i Regjeringens globaliseringsmelding og den påfølgende behandlingen og debatten omkring denne på Stortinget, (re-)konstruert de ulike representasjonene av ”globalisering”. Hovedsakelig ved hjelp av diskursteoriens perspektiv og metodiske grep har jeg kartlagt hvilke ulike diskurser som mobiliseres av politikerne i de ulike tekstene (diskursordenen), og drøftet implikasjonene av dette for den sosiale praksis. Jeg har også anvendt noen begreper og perspektiv fra fenomenologien og teorier om politiske bevegelser. Formålet har vært å belyse *hvordan ideen om globalisering konstrueres i det politiske felt, og hvilke implikasjoner ordets (ulike) betydning(er) får for den politiske debatten?* Dette spørsmålet delte jeg opp i følgende delspørsmål:

- Hvilke kontekstuelle rammer står sentralt for den aktuelle globaliseringsdiskursen?
- Hvordan representerer globaliseringsmeldingen diskursen, og hvordan påvirker meldingen partienes representasjoner?
- Hvordan representeres ideen om globalisering hos de ulike politiske partiene?
- Hvordan brukes representasjonene som politisk retorikk?
- Hvilke subjektposisjoner skapes i den aktuelle globaliseringsdiskursen?

I kapittel 4 gjorde jeg rede for noen sentrale rammer for den aktuelle globaliseringsdiskursen. Her rammet jeg inn noen sentrale sosiale praksiser (institusjonaliserte diskurser, og derfor virkelighetskonstituerende), som er sentralt for forståelsen av globaliseringsdiskursen. De tre praksisene jeg trakk frem er knyttet til den *kapitalistiske diskursen*, den *nasjonalstatlige diskursen*, og *fattigdoms-/utviklingsdiskursen*. Gjennom en kort historisk presentasjon av de ulike politiske partiene demonstrerte jeg den økonomiske dimensjonen, eller den kapitalistiske diskurs' sentrale posisjon i fremveksten av den norske nasjonalstaten og det partipolitiske system. Videre gikk jeg inn på den generelle globaliseringsdiskursen. Her skisserte jeg noen sentrale posisjoner og perspektiv innenfor ulik samfunnsvitenskapelig teori om globalisering, og trakk noen linjer tilbake til 1970-tallets imperialismedebatt. I forlengelsen av dette argumenterte jeg for at fattigdoms-/utviklingsdiskursen er et sentralt aspekt ved den generelle globaliseringsdiskursen. Til slutt i kapitlet argumenterte jeg for nødvendigheten av å studere Regjeringens stortingsmelding om globalisering. En slik teksts posisjon i forhold til de politiske partienes tekster gjør det nødvendig å se dem i lys av dette diskursive monumentet.

Analysen av globaliseringsmeldingen viste hvordan de tre diskursene, knyttet til de sosiale praksisene i kapittel 4, står sentralt i de tre ulike aspektene ved representasjonen: diagnosen, den globale prognosen og den nasjonale prognosen. Den konstitusjonelle praksisen hvor Regjeringens melding, via en bestemt sakskomité, ligger til grunn for debattene på Stortinget, bidro til at

perspektivet ble innsnevret til bestemte dimensjoner ved globalisering. Det er særlig den økonomiske dimensjonen som blir fremtredende, og, i forlengelsen av denne, fattigdomsproblemet og nasjonalstaten (nasjonal konkurransekraft). Disse dimensjonene er knyttet opp mot henholdsvis den kapitalistiske diskurs, fattigdoms-/utviklingsdiskursen og nasjonalstatsdiskursen.

Diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn. Med dette utgangspunktet trer det frem to ulike representasjoner av globaliseringens egenart og årsaker (to diagnoser), samt fire representasjoner av hvilke utfordringer og handlingsvalg globaliseringen stiller oss overfor (fire prognoser). Det sentrale ved denne forståelsen av diskurs er her at diskurser representerer bestemte antagelser om noe, et bestemt perspektiv, og at det ut fra disse antagelsene muliggjøres et bestemt begrepsapparat. Et slikt diskursspesifikt begrepsapparat vil dermed muliggjøre og avgrense bestemte måter å omtale noe på. Gjennom å studere begrepsapparatet som anvendes kan man da spore de perspektiv og grunnleggende antagelser som ligger til grunn for utsagnene.

De to representasjonene av diagnosen er produsert innenfor en mulighets- og en problemdiskurs, spesifisert henholdsvis ved begrepsparene fremskritt/stagnasjon og rettferdighet/urettferdighet. Disse diagnosene fremkom gjennom en tolkning av tekstene i lys av transitivetsbegrepet; En tilskrivning av ulike bakenforliggende aktører til en hendelse eller prosess gir ulike konsekvenser for plottet i fortellingene som presenteres, og dermed også for hvilke handlingsmuligheter det åpnes for. Disse to diskursene, hvis skillelinjer går langs det tradisjonelle høyre-venstre-skillet i politikken, er forankret i den kapitalistiske diskurs (liberalisme/sosialisme), og derfor også produsert i tråd med denne diskursens grenser for produksjon av utsagn. Begrepsbruk og intertekstuelle referanser viser at diagnosene som gis er produsert innenfor denne kapitalistiske diskursens forståelseshorisont og rammer for meningsavgrensing. Denne diskursen er en konstituerende diskurs (en institusjonalisert diskurs, og derfor en virkelighetskonstituerende praksis) for det politiske system, og derfor en sentral ressurs i den aktuelle globaliseringsdiskursen.

De fire prognosene er delt etter skillet mellom representasjonenes globale og nasjonale nivå: den økonomiske og den politiske prognosen på det globale, markedsprognosen og verdiprognozen på det nasjonale. Handlingsvalgene som skisseres, og deres karakter, varierer alt etter om det er snakk om den globale verden generelt eller om Norge i den globale verden spesielt. Prognosene på det globale nivå konstrueres på bakgrunn av det som i globaliseringsmeldingen defineres som utfordring nummer én: fattigdom. Til grunn for prognosene for denne utfordringen ligger en fattigdoms-/utviklingsdiskurs. Denne diskursen konstitueres av to ulike forståelser av fattigdommens årsaker, eller to ulike forståelser av utvikling, nemlig en evolusjonær og en strukturell forståelse. Disse to tilnærmingene gjenspeiler, som i diagnosene, to ulike transitivetsformer. De to prognosene, ”globalt marked” og ”global velferdsstat”, basert på

henholdsvis økonomidiskursen (vekst/fattigdom) og den politisk diskursen (styring/”den sterkeste rett”), er grunnet i henholdsvis den evolusjonære og den strukturelle utviklingsforståelsen. Prognosene for den globale fattigdommen, den globale utfordring nummer én, er altså utformet innenfor denne utviklingsdiskursens språk, og sammenfaller dessuten med den kapitalistiske diskurs og dennes språk.

På det nasjonale nivå konstrueres to prognoser som går på tvers av det tradisjonelle høyre-venstre-skillet, og dermed også på tvers av skillet mellom diagnosene og de globale prognosene. Markedsdiskursen (adgang/eksklusjon) og verdidiskursen (suverenitet/avhengighet) uttrykker to ulike representasjoner av nasjonalstatsdiskursen, henholdsvis som økonomisk og som kulturell enhet. Disse to representasjonene av nasjonalstatsdiskursen gir seg utslag i to ulike prognoser for nasjonen Norges handlingsmuligheter i den globale tidsalder. De to nasjonale prognosene (”adgang” og ”suverenitet”) er sammenfallende med skillelinjene i synet på EU/EØS. EU/EØS-tilhengerne argumenterer for et europeisk politisk og økonomisk fellesskap (enten det er gjennom EU- eller EØS-medlemskap) som veien å gå for å sikre nasjonens fremtid, og reflekterer med dette et syn på nasjonalstaten som først og fremst en økonomisk enhet. I kontrast til dette står de verdiorientertes forståelse av nasjonalstaten som hovedsaklig en kulturell enhet, og som følgelig bare kan sikres i fremtiden ved å sørge for suverenitet og uavhengighet fra andre. Suverenitet innebærer i denne representasjonen frihet for nasjonen, og derunder frihet til å velge å vise solidaritet med verdens fattige. Felles for begge disse tilnærmingene er at de legger nasjonalstaten til grunn som analyseenhet, og dermed bidrar til å forankre ideen om globalisering i det nasjonalstatlige verdensbildet.

På bakgrunn av denne kartleggingen av globaliseringens diskursorden og dens ulike representasjoner blant politikerne, drøftet jeg i kapittel 7 disse representasjonenes implikasjoner for den mer generelle politiske debatten. De ulike globale representasjonene av globaliseringen skrives inn i en mer tradisjonell politisk debatt om forholdet mellom stat og marked – altså en debatt langs skillelinjene i den kapitalistiske diskurs. Mulighetsdiskursen og den tilhørende økonomidiskursen (diagnosen og prognosen på det globale nivå) utfordrer det tradisjonelle synet på relasjonen mellom de to institusjonene stat og marked. I tråd med det jeg refererte til som nyliberalisme, fremhever de en markedsrasjonalitet som den eneste gyldige, også på områder hvor en statsrasjonalitet tradisjonelt har stått som gyldig. Dette er et uttrykk for en nødvendiggjøring av borgerlig politikk, med markedets suverenitet over politikken som fremste moment, i lys av det som fremstilles som globaliseringens egenart. Denne utfordringen bidrar til en alternativ diagnose og prognose (problemdiskursen og den politiske diskursen) som på tilsvarende måte markerer nødvendigheten av en mer klassisk venstreorientert politikk, med politisk styring av markedskreftene som viktigste

moment. Dette innebærer at representasjonene av globaliseringen på det globale nivå konstrueres innenfor rammene av den kapitalistiske diskurs, noe som bidrar til å gjøre globaliseringsdiskursen til et uttrykk for, og en forsterking av, de klassiske skillelinjer i politikken.

Representasjonenes forankring i den tradisjonelle kapitalistiske diskurs, og dermed også i de politiske partienes tradisjonelle egeninteresser, blir, gjennom artikuleringen av fattigdoms-/utviklingsdiskursen, en kamp om symbolsk makt. Representasjonene av globaliseringens utfordringer i lys av denne fattigdoms-/utviklingsdiskursen gjør spørsmålet om det nasjonale forholdet mellom stat og marked til et spørsmål om hva som er bra/nødvendig for verdens fattige, og dermed til et spørsmål om hva som, i globaliseringens navn, er etisk riktig. Fokuset på globaliseringen som mulighetsskapende for verdens fattige fungerer som en legitimering av representasjoner av ”globalisering” som er i tråd med partienes mer tradisjonelle nasjonale politikk, derunder synet på forholdet mellom stat og marked.

Representasjonene av ”globalisering” er grunnet på en metodologisk nasjonalisme, i det det er nasjonalstatens overlevelse i den globale tidsalder som er i fokus. Implikasjonene av dette er at ”globalisering”, som en følge av de sosiale praksisers formende kraft, blir innleiret i en nasjonalstatlig verdensforståelse, ettersom nasjonalstaten er den grunnleggende analytiske enheten i representasjonene. ”Globalisering” blir slik stående som et uttrykk for en økende *internasjonalisering*: nasjonalstaten er målet og middelet i den globale tidsalder. Argumentet om den metodologiske nasjonalismen henger sammen med det avsluttende argumentet om en reproduksjon av partienes legitime eksistensgrunnlag i en global verden.

Globaliseringsdiskursens ulike representasjoner inneholder bestemte subjektposisjoner. Gjennom de aktuelle representasjonene konstrueres det subjektposisjoner langs de tradisjonelle politiske skillelinjene (gjennom diagnosene og de globale prognosene), og disse blir stående som grunnlaget for partienes identiteter. De kanskje mer reelle/aktuelle skillelinjene, som synet på forholdet til Europa (de nasjonale prognosene), nedtones i representasjonene med tanke på subjektposisjoner. De mer prinsipielle og ideologisk funderte skillelinjene fremheves på bekostning av de mer konkrete og praktiske (basert på en antagelse om at det først og fremst er politikk som angår Norge direkte som berøres av norske politikeres standpunkt, og ikke politikk som angår utformingen av et globalt styresett). Representasjonenes subjektposisjoner funderes altså i de ulike representasjonene av den kapitalistiske diskurs, i tråd med diagnosene og de globale prognosene. Med andre ord lever partiene opp til de forventninger som ligger i de sosiale praksisene som det politiske system er fundert på, og gjennom dette reprodukeres disse tradisjonelle skillelinjene mellom høyre- og venstresiden i globaliseringsdiskursen. Representasjonenes modalitetsform er preget av en høy grad av tilslutning (”viljen til sannhet” og saklighetsdiskursen), noe som innebærer

en ”absoluttering” av posisjonene. Dette underbygger diagnosene og de globale prognosenes utforming på en slik måte at de forsterker det klassiske høyre-venstre-s skillet. De ulike alliansene som fulgte av de nasjonale prognosene blir ikke gitt en identitetsskapende rolle, i det det ikke blir skapt noen fremtredende subjektposisjoner i tråd med denne skillelinjen. Når de ulike partiene omtaler hverandre er det i det store og det hele ved hjelp av den kapitalistiske diskurs' begrepsapparat, og dermed også i denne diskursens klassiske subjektposisjoner.

Analysen har altså vist at representasjonene av ”globalisering” innebærer en reproduksjon av det klassiske høyre-venstre-s skillet, at dette skillet aktualitet forsterkes gjennom de diskursive praksisene, og at det dermed også bidrar til å marginalisere betydningen av EU/EØS-spørsmålet i den bredere politiske debatten. Sett i lys av min teoretiske tilnærming kan denne reproduksjonen delvis forstås med at den kapitalistiske og nasjonalstatlige diskursen har stått sentralt i fremveksten og etableringen av det politiske felt, at de er institusjonalisert blant annet gjennom de politiske partiene, og dermed utgjør bestemte sosial praksiser. De sosiale praksisene (og derunder de aktuelle diskursene) fremstår dermed både som strukturelle begrensninger (de representerer et sett av antagelser som politikerne er forpliktet til i kraft av å være representanter for nasjonalstaten og for de ulike politiske partiene) og som ressurser for politikerne (de er ikke bare determinert av de strukturelle rammene, men bruker disse aktivt i tråd med sine strategier, som f.eks. å utfordre det rådende forhold mellom stat og marked). Disse diskursene kan, med utgangspunkt i definisjonen som er gitt av diskurs, og mine funn i tekstmaterialet, sies å være virkelighetskonstituerende for deres bærere. Reproduksjonen av disse diskursene og deres tradisjonelle subjektposisjoner innebærer en bekreftelse av det eksisterende politiske og nasjonalstatlige system, og dermed også en bekreftelse av de eksisterende politiske partienes legitimitet i møtet med ”*globaliseringens tidsalder*”.

Litteratur

Barthes, Roland (1999), *Mytologier*. 3. utgave. Oslo: Gyldendal

Beck, Ulrich (2000), *What is globalization?* Cambridge: Polity Press

Blain, Michael (1994), *Power, war and melodrama in the discourses of political movements*.
Theory and Society, vol. 23, no. 6: 805-837

Bourdieu, Pierre (1996), *Symbolsk makt*. Oslo: Pax Forlag

Bourdieu, Pierre (2003), *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press

Castells, Manuel (2003), "Global informational capitalism". I David Held & Anthony McGrew
(eds.) *The global transformation reader*. 2. utgave. (311-334) Cambridge UK: Polity Press

Crouch, Colin (2001), "Markets and states". I Kate Nash & Alan Scott (eds.) *The Blackwell
companion to political sociology*. (240-249) Malden, Mass. : Blackwell

Eriksen, Thomas Hylland (2000), "Nettverksmakt: Manuel Castells samtidssdiagnose". I Iver B.
Neumann (red.) *Maktens strategier*. (117-137) Oslo: Pax Forlag

Fairclough, Norman (1992), *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press

Fairclough, Norman (2001), "The discourse of New Labour: Critical discourse analysis". I Margaret
Wetherell, Stephanie Taylor & Simeon Yates (eds.) *Discourse as data. A guide for
analysis*. (229-266) London: Sage Publications Ltd.

Foucault, Michel (1972), *The archaeology of knowledge*. New York: Pantheon Books

Foucault, Michel (1999), *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus Forlag

Fröbel, Folker, Jürgen Heinrichs & Otto Kreye (1980), *The new international division of labour: structural unemployment in industrialised countries and industrialisation in developing countries* Cambridge: Cambridge University Press

Frønes, Ivar (2001), *Handling, Kultur og mening*. Bergen: Fagbokforlaget

Furre, Berge (1991), *Vårt hundreår. Norsk historie 1905-1990*. Oslo: Det norske samlaget

Giddens, Anthony (1984), *The constitution of society : outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press

Giddens, Anthony (1997), *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax Forlag

Habermas, Jürgen (1987), *The theory of communication. Volume 2: Lifeworld and system: A critique of functionalist reason*. Cambridge: Polity Press

Hall, Stuart (1997), "The work of representation". I Stuart Hall (ed.) *Representation: cultural representations and signifying practices*. (13-74) London: Sage Publications in association with The Open University

Hay, Colin & Ben Rosamond (2002), "Globalization, European integration and the discursive construction of economic imperatives". *Journal of European Public Policy*, vol. 9, no. 2: 147–167

- Hay, Colin & Mathew Watson (2003), "The discourse of globalisation and the logic of no alternative: rendering the contingent necessary in the political economy of New Labour". *Policy & Politics*, vol. 31, no. 3: 289–305
- Heidar, Knut og Jo Saglie (2002), *Hva skjer med partiene?* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Heidar, Knut (2003), "Political parties in Norway – National institutions, locally anchored".. I Harald Baldersheim & Jean-Pascal Daloz (eds.) *Political leadership in a global age*. (93-108) Aldershot, England: Ashgate Publishing Limited
- Held, David (2000), "Regulating globalization? The reinvention of politics". *International Sociology*, vol. 15, no. 2: 394–408
- Held, David & Anthony McGrew (2003), "Introduction". I David Held & Anthony McGrew (eds.) *The global transformation reader*. (51-54) Cambridge UK: Polity Press
- Hirst, Paul (1997), "The global economy-myths and realities". *International Affairs*, vol. 73, no. 3: 409-425
- Hirst, Paul og Grahame, Thompson (2001), *Globalisering til debat*. København: Hans Reitzels Forlag
- Jørgensen, Marianne Winther & Louise Phillips (1999), *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag: Samfundslitteratur
- Jørgensen, Sten Inge (2001), *ATTAC og globaliseringen*. Oslo: Aschehoug
- Jørgensen, Sten Inge (2004), "Politiske ytterligheter blir gjenfødt". *Samtiden*, nr. 4: http://www.samtiden.no/04_4/art4.html

- Lakoff, George & Mark Johnson (1980), *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press
- Lundestad, Geir (1989), "Hovedtendenser i norsk politikk 1945-1965". I Trond Bergh og Helge Pharo (red.) *Vekst og velstand. Norsk politisk historie 1945-1965*. 3. utgave. (455-523) Oslo: Universitetsforlaget 1989
- Martin, Hans-Peter & Harald Schumann (1998), *Globaliseringsfellen. Trusselen mot demokrati og velferd*. Oslo: Gyldendal
- Mjøset, Lars (1991), *Kontroverser i norsk sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget
- Mjøset, Lars (2003), "Den norske oljeøkonomiens integrasjon i verdensøkonomien". I Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red.) *Det norske samfunn*. 4. utgave. (15-40) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Neumann, Iver (2001a), *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Neumann, Iver (2001b), *Norge – en kritikk. Begrepsmakt i Europa-debatten*. Oslo: Pax Forlag
- Putnam, Robert D. (1993), "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games". I Peter B. Evans, Harold K. Jacobson & Robert D. Putnam (eds.) *Double-edged diplomacy : international bargaining and domestic politics*. (431-468) Berkeley, California: University of California Press
- Radice, Hugo (2000), "Responses to globalisation: A critique of progressive nationalism". *New Political Economy*, vol. 5, no. 1: 5-19

- Rokkan, Stein (1967), "Geography, religion, and social class: Crosscutting cleavages in norwegian politics". I Seymour Lipset & Stein Rokkan (eds.) *Party systems and voter alignments*. (367-444) New York: The Free Press
- Sandberg, Sveinung (2003), *The success of ATTAC in Norway*. Cand. Polit. thesis in sociology, Department of Sociology and human geography, University of Oslo
- Sandberg, Sveinung (2005), "ATTAC – opprøret som forsvant?" Nytt Norsk Tidsskrift, nr. 1: 60-71
- Santos, Boaventura de Sousa (2002), "The processes of globalisation". www.eurozine.com
- Scholte, Jan Aart (2000), *Globalization : a critical introduction*. Basingstoke: Macmillan
- Sejersted, Francis (1997), "Parlamentarismens suspensjon og embedsmannsstatens gjenkomst". Nytt Norsk Tidsskrift, nr. 1: 3-14
- Sejersted, Francis (1999), "Tekst og makt". Nytt Norsk Tidsskrift, nr. 3: 204-216
- Silverman, David (2001), *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction*. London: Sage Publications
- Slagstad, Rune (2001), *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax Forlag
- Smukkestad, Oddvar (2000), *Den innviklede utviklingen. En innføringsbok i økonomisk og politisk utviklingsteori*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Snow, David & Robert Benford (1992), "Master Frames and Cycles of Protest". I Aldon Morris & Carol Mueller (eds.) *Frontiers in Social Movement Theory*. (133-155) New Haven: Yale University Press

Stjernø, Steinar (2005), *Solidarity in Europe*. Cambridge: University Press

Thagaard, Tove (1998), *Systematikk og innlevelse*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget

Thwaites , Tony, Lloyd Davis & Warwick Mules (1994), *Tools for cultural studies*. South Melbourne: Macmillan Education Australia

Tonkiss, Fran (2001), "Markets against states: Neo-liberalism". I Kate Nash & Alan Scott (eds.) *The Blackwell companion to political sociology*. (250-260) Malden, Mass.: Blackwell

Tranøy, Bent Sofus og Øyvind Østerud (red.) (2001), *Mot et globalisert Norge? Rettslige bindinger, økonomiske føringer og politisk handlingsrom*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Tvedt, Terje (1999), "Eksport av normalisme og import av normalitet". I Siri Meyer og Thorvald Sirnes (red.) *Normalitet og identitetsmakt i Norge*. (116-132) Oslo: Ad Notam Gyldendal

Tvedt, Terje (2003), *Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt. Den norske modellen*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Wallerstein, Immanuel (1974), *The modern world-system. Capitalist agriculture and the origins of the european world-economy in the sixteenth century*. New York: Academic Press

Wallerstein, Immanuel (1979), *The capitalist world economy*. Cambridge: Cambridge University Press

- Wallerstein, Immanuel (1980), *The modern world-system 2. Mercantilism and the consolidation of the european world-economy*. New York : Academic Press
- Wallerstein, Immanuel (2000), "Globalization or the age of transition? A long-term view of the trajectory of the world-system". *International Sociology*, vol. 15, no. 2: 249–265
- Weiss, Linda (1998), *The myth of the powerless state: governing the economy in a global era*. Cambridge: Polity Press
- Zysman, John (1996), "The myth of a "global" economy: Enduring national foundations and emerging regional realities". *New Political Economy*, vol. 1, no. 2: 157-184
- Østerud, Øyvind (1978), *Utviklingsteori og historisk endring*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Østerud, Øyvind (1999), *Globaliseringen og nasjonalstaten*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Østerud, Øyvind (2003), "The norwegian globalisation debate". I Harald Baldersheim & Jean-Pascal Daloz (eds.) *Political leadership in a global age*. (55-66) Aldershot, England: Ashgate Publishing Limited

Kilder

A-tekst (www.retriever-info.com/atekst.php)

Dagens Næringsliv. Morgen 1990 06-11

Innstilling til Stortinget fra utenrikskomiteen nr. 118 (2003-2004)
(www.stortinget.no/inns/2003/index.shtml)

Stortingsmelding nr. 19 (2002-2003): *En verden av muligheter – globaliseringens tidsalder og dens utfordringer* (www.odin.dep.no/odin/norsk/dok/republ/stmeld/2002-2003/bn.html)

Stortinget møte 5. mars 2004 (www.stortinget.no/stid/2003/index.shtml)

Antall ord i oppgaven: 39.594

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.